

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Adam Csukás

**Principy presbyterně-synodního
církevního zřízení**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 8. 2017

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Adam Csukás

**Princípy synodálno-presbyterského
cirkevného zriadenia**

Diplomová práca

Vedúci diplomovej práce: prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Katedra právnych dejín

Dátum spracovania práce (uzavretia rukopisu): 31. 8. 2017

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že predloženú diplomovú prácu som vypracoval samostatne a že všetky použité zdroje v nej boli riadne uvedené. Ďalej prehlasujem, že táto práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 31. 8. 2017

Adam Csukás

OBSAH

1. Význam zásad cirkevného zriadenia	6
1.1 Nedostatočná reflexia zásad cirkevného zriadenia	6
1.2 Nevyhnutnosť jasnej formulácie zásad cirkevného zriadenia	10
1.3 Zavedenie vodcovského princípu v nemeckej evanjelickej cirkvi	11
1.4 „Čáslavské“ zásady cirkevného zriadenia	13
1.5 Americké zásady cirkevného zriadenia	15
1.6 Praktický význam zásad cirkevného zriadenia	17
2. Používaná terminológia.....	18
2.1 Význam rozdelenia cirkví do rodín	18
2.2 Rodina unionovaných cirkví	19
2.3 Reformovaná cirkev	22
2.4 Presbyteriánska cirkev	24
2.5 Kalvínska cirkev	27
2.6 Evanjelická cirkev.....	27
3. Princípy čistého reformovaného cirkevného zriadenia.....	29
4. Formálny princíp a jeho realizácia	31
4.1 Vymedzenie formálneho princípu	31
4.2 Realizácia formálneho princípu	35
5. Materiálny princíp a jeho realizácia.....	38
5.1 Pozitívne vymedzenie materiálneho princípu.....	38
5.2 Demokracia nemá v cirkvi miesto	38
5.3 Právny význam všeobecného kňazstva pokrstených veriacich.....	39
5.4 Právny význam moci kľúčov	43
5.5 Delenie moci cirkvi.....	45
5.6 Negatívne vymedzenie materiálneho princípu.....	45

5.7 Realizácia materiálneho princípu.....	46
6. Synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie	48
6.1 Obvyklé poňatie v zahraničí	48
6.2 Prvé domáce výskyty termínu.....	49
6.3 „Čáslavské“ poňatie	50
6.4 Postupná zmena vnímania v Českobratskej cirkvi evanjelickej	55
6.4.1 Spomienky na „časlavské“ cirkevné zriadenie	55
6.4.2 Definitívny odklon od „časlavského“ poňatia	61
6.5 Zásady synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia.....	63
Zoznam použitých prameňov	67
Resumé a kľúčové slová	75

1. VÝZNAM ZÁSAD CIRKEVNÉHO ZRIADENIA

1.1 NEDOSTATOČNÁ REFLEXIA ZÁSAD CIRKEVNÉHO ZRIADENIA

„Presbyterní zřízení jest celkem doposud u nás neznámé. Naše stávající zřízení jest porušená kopie jeho. Kdo nemá ponětí o malbě, obdivuje se snad malířskému umění na krámě mydlářském, raduje se z přidaného vysvětlení: »Toto jsou svíčky« – a – »toto jest mýdlo« – a jemu na vlas podobá se, kdo obdivuje zřízení presbyterní na štítě církve naší. Kdyby neměl pod ním napsáno: »Toto jest presbytero-synodní zřízení,« nepoznal by je nikdy. Jsou ovšem malé děti, které bez nápisu žádnému vyobrazení nevěří, a jsou proto též mnozí, kteří, kdyby se jim právě presbyterní zřízení ukázalo, nebudou tomu věřiti, a jejich s nápisem bude se jim lépe líbiti.“¹ Ani po sto štyridsiatic rokoch nestratilo toto povzdychnutie českého presbyteriána na svojom význame. Niektoré protestantské cirkvi v strednej Európe do preambúl alebo úvodných ustanovení svojich cirkevných zriadení či ústav viac-menej z tradície zaraďujú deklarácie o tom, že ich zriadenie je synodálno-presbyterské.

Tak napr. Českobratská cirkev evanjelická v závere preambuly svojho platného cirkevného zriadenia uvádza, že „Evanjelická cirkev se spravuje podle *zásad presbyterně synodních*.“² Už v prvom cirkevnom zriadení Českobratskej cirkvi evanjelickej z roku 1922 nachádzame v § 7 podobnú deklaráciu: „Českobratská cirkev evanjelická je zřízena a spravována podle *zásad presbyterně synodních*.“³ Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku v § 2 svojej platnej cirkevnej ústavy prehlasuje, že „[cirkev] stojí na základe Písma svätého, vyznáva historické vierovyznania, menovite Heidelberský katechizmus a II. helvétske vierovyznanie. V zmysle týchto uznáva Ježiša Krista za jedinú hlavu cirkvi a spravuje sa *synodno-presbyteriálnymi zásadami*.“⁴ I v historickom práve tejto cirkvi nájdeme obdobné vyhlásenie, a to v § 2 cirkevnej ústavy z roku 1882: „Uhorská reformovaná cirkev sa spravuje a riadi podľa *synodálno-presbyterskej sústavy*.“⁵ Tiež

¹ *Lék nebo klich?*, in: Hlasy ze Siona č. 22/1877, Choceň, s. 169.

² Platné právne predpisy Českobratskej cirkvi evanjelickej sú k dispozícii na nezávislom evanjelickom portáli Evangnet, <<https://perma.cc/369L-YAWD>> (11. 8. 2017).

³ Cirkevné zriadenie bolo po vládnom schválení publikované pod č. 64/1922 Sb. z. a n.

⁴ Platné právne predpisy Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku v slovenskom znení sú k dispozícii na internetových stránkach Reformovanej kresťanskej cirkvi, <<https://perma.cc/7B3T-NS25>> (11. 8. 2017).

⁵ *Egyházi törvények az Evangéliom Szerint Reformált Magyarországi Keresztyén Egyházban*, Debrecen, 1882, s. 1.

v cirkevnej ústave z roku 1904 v § 2 čítame: „Občan náboženstva reformovaného spravuje a riadi sa podľa *zásad synodo-presbyteriálnych*.“⁶

Lenže ani jeden z týchto právnych predpisov nedáva odpoveď na otázku, čo sú synodálno-presbyterské či presbytersko-synodálne zásady. V platnom ani historickom práve týchto cirkví sa mi nepodarilo dohľadať primerané vysvetlenie podstaty týchto zásad ani ich výpočet. Vypozoroval som, že v českej vedeckej literatúre býva zvykom vyvodzovať význam týchto zásad, resp. význam pojmu synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia z cirkevnej štruktúry obsiahnutej v platných cirkevných zariadeniach domácich cirkví. Tento postup je logický a prirodzený.

V tejto súvislosti však vyvstáva určité riziko, že zásady, teda všeobecne platné právne pravidlá sú vyvodzované z platných právnych predpisov. Je zaiste vhodnejšie vytvárať právne predpisy na základe princípov už dostatočne rozpoznaných a predovšetkým jasne formulovaných. Zdrojom určitého nedorozumenia môže byť i vzťahovanie terminológie vyvodenej z domácich reálií na sesterské cirkvi v zahraničí.

Štruktúra protestantských cirkví býva spravidla trojstupňová či štvorstupňová. Českobratská cirkev evanjelická používa nasledujúcu terminológiu: *farní sbor*, *seniorátní sbor* (seniorát), *povšechný sbor celé církve*. V historickej, štvorstupňovej organizačnej štruktúre Českobratskej cirkvi evanjelickej tvorili až do roku 1922 tretí stupeň, nachádzajúci sa medzi seniorátom a celou cirkvou, superintendencie.⁷

Zo základnej referenčnej literatúry dostupnej v češtine vyberám niekoľko definícií synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia. Jiří Rajmund Tretera v roku 1997 uviedol: „Českobratská církev evangelická (dále jen: ČCE) je reformační církví s presbyterně-synodním zřízením. Výraz »presbyterní« vyjadřuje: církev je vedena na všech stupních řízení demokraticky zvolenými staršími čili presbytery,⁸ z nichž někteří zastávají úřad kazatelů. Kazatelé (duchovní) jsou zvláštním druhem presbyterů, kteří vykonávají svůj úřad jako své životní povolání. Platí zásadní rovnost mezi nimi a ostatními presbytery,

⁶ *Cirkevné zákony reformované církve (uhorskej)*, in: BUŠEK, Vratislav, HENDRYCH, Jaroslav, LAŠTOVKA, Karel, MÜLLER, Václav (eds.), *Československé církevní zákony II*, Praha, 1931, s. 1010.

⁷ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, Praha, 2016, s. 379.

⁸ Pôvodom grécke slovo *presbyter* znamená *starší*. V tomto význame sa používa v protestantských cirkvách. V katolíckej cirkvi a pravoslávnych cirkvách však ide o označenie kňaza. Pozri TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, Praha, 2011, s. 105. Podľa kalvínskej nauky sú slová *presbyter* a *episkopos* synonymá. Z toho vychádza i postavenie *presbytery* v presbyteriánskom cirkevnom zriadení, ako o ňom píšem na nasledujúcich stránkach. Pozri tiež JANSSEN, Allan J., BROEKE, Leon van den (eds.), *A Collegial Bishop?*, Classis and Presbytery at Issue, Grand Rapids, MI, 2010, xiv, 160 s.

kteří svůj úřad jako životní povolání nevykonávají. Za členy nadřazených církevních orgánů může být zvolen jen ten, kdo byl zvolen svým vlastním farním sborem za kazatele nebo presbytera. Výraz »synodní« vyjadřuje: řízení církve se uskutečňuje na všech stupních volenými shromážděními tak, že je vyváženě rozděleno mezi sbory všech stupňů. Nejvyšším řídicím orgánem je celocírkevní shromáždění zvané synod.“⁹

V novšej práci z roku 2011 Jiří Rajmund Tretera a Záboj Horák uvádzejú o niečo stručnejšiu definíciu: „Výraz presbyterní vyjadřuje, že církev je vedena na všech stupních řízení volenými staršími neboli presbytery; výraz synodní vyjadřuje, že řízení církve se uskutečňuje na všech stupních volenými shromážděními tak, že je vyváženě rozděleno mezi sbory všech stupňů. Nejvyšším řídicím orgánem je celocírkevní shromáždění zv. synod.“¹⁰

Pavel Filipi podáva v práci z roku 2008 mierne odlišnú definíciu: „[Presbyterně-synodní zřízení je] model řízení a správy církve, který je uplatněn ve většině evangelických církví, s výjimkou těch, které upřednostňují princip kongregacionalismu. Tento model se opírá o myšlenku obecného kněžství věřících a kombinuje dva principy: princip volby a princip delegace. V čele místní obce (sboru, náboženské obce apod.) stojí kolektivní orgán (staršovstvo, rada starších apod.), jehož členové jsou voleni (presbyteři). Místní obce se sdružují ve vyšší celky (ponejvíce na základě územním) a tyto celky – církve jsou opět řízeny kolektivním orgánem (synodem), jehož členové jsou delegováni nižšími složkami. V obojím případě platí přesvědčení, že žádný jedinec není vybaven všemi dary, potřebnými k realizaci odpovědnosti za život církve ať na úrovni místní, ať na úrovních vyšších, takže je vždy zapotřebí společné porady zvolených nebo delegovaných zástupců církevního lidu. V kongregačním modelu platí jen princip presbyterní: řízení místní obce je též svěřeno sboru volených presbyterů, avšak protože místní obec je již církví v plném smyslu, není zapotřebí žádných dalších (synodních) struktur.“¹¹

Konečne v encyklopedickej príručke, ktorú vydala Svetová rada cirkví, a do ktorej každá členská cirkev prispela svojou krátkou charakteristikou, čítame: „Zbory Českobratskej cirkvi evanjelickej majú *presbyteriánske zriadenie*¹² a celá cirkev je

⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesi právo a církevní právo*, Praha, 1997, s. 293.

¹⁰ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 106.

¹¹ FILIPI, Pavel a kol., *Malá encyklopedie evangelických církví*, Praha, 2008, s. 112.

¹² V tejto práci jednotne prekladám *Presbyterian* ako *presbyteriánsky*.

organizovaná na *synodálnych princípoch*. [The congregations of the ECCB have a *presbyterian order* and the whole church is organized on *synodal principles*.]¹³

Pri hlbšom štúdiu problému synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia som zistil, že vyššie uvedené definície sa nemálo líšia od definícií totožného či obdobného pojmu používaného v zahraničnej odbornej literatúre.

V prípade poňatia synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia v Českobratskej cirkvi evanjelickej však podstata problému leží hlbšie, v dejinách. Práve vo vývoji podstaty tohto pojmu v dejinách českého protestantizmu, a to od vydania Protestantského patentu v roku 1861 až do súčasnosti, som pozoroval najväčšie odlišnosti a rozpory. Význam pojmu synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia podľa mňa nie je ani dnes celkom ustálený, čo možno vzťahnuť i na zásady tohto zriadenia.

Z vyššie citovaných ustanovení cirkevných zriadení pritom vyplýva, že (nielen) Českobratská cirkev evanjelická sa *vedome chce riadiť* synodálno-presbyterskými zásadami a svoje zriadenie za synodálno-presbyterské *sama označuje*. Domnievam sa, že práve z tohto dôvodu je treba venovať pojmu synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia dostatočnú pozornosť a osvetliť ho pomocou metód odboru cirkevného práva, konkrétne metódami užívanými v disciplíne právnych dejín a čiastočne i právnej komparatistiky.

I keď musím jedným dychom dodať, že v súlade s pokrokom v ekumenickom dialógu medzi protestantskými cirkvami nemožno absolutizovať žiadne cirkevné zriadenie, ako stojí i v *Tézach k dnešnej diskusii o úrade* z roku 1987 (tzv. Tézy z Tampere), na ktoré nadväzuje i dokument Leuenberského spoločenstva cirkví (dnes Spoločenstvo protestantských cirkví v Európe) *Cirkev Ježiša Krista*: „Ačkoľi cirkve zúčastnené v [Leuenberské konkordii] majú na základě svých i historicky podmíněných tradic rozdílné struktury vedení církve, dospěly přece k jednotě v tom, že tyto rozdíly struktury církve nejsou na překážku »společenství cirkví« ve smyslu společenství Slova a svátostí a vzájemného uznání úřadu a ordinace, pokud otázka vedení církve zůstává podřízena vládě Slova. V dalších ekumenických diskusích též uznávají, že se mohou a mají učit i od jiných nereformačních cirkví, domnívají se však, že žádná jednotlivá, historicky

¹³ *A Handbook of Councils and Churches, Profiles of Ecumenical Relationships*, Geneva, 2006, s. 364.

vzniklá forma vedení církve a struktury úřadu nesmí a nemůže platit za základní podmínku společenství a vzájemného uznání.“¹⁴

1.2 NEVYHNUTNOST JASNEJ FORMULÁCIE ZÁSAD CIRKEVNÉHO ZRIADENIA

Pripomeňme si na tomto mieste slová Karla Bartha, jedného z najvýraznejších protestantských teológov 20. storočia, ktoré predniesol na konferencii farárov Českobratskej cirkvi evanjelickej v lete roku 1935: „Theologické předpoklady se musí uplatnit v církevním budování. Theologie není luxusním artiklem, nýbrž věcí, která, jak jsme viděli, musí na stejné rovině s nutnými dějinnými a psychologickými úvahami být přivedena k řeči a aplikována. Jsou to nemožné poměry, domnívají-li se lidé, že mohou na synodech a církevních konferencích snad prokázat malou poklonu theologii v podobě ranní pobožnosti, že však potom smějí přes hlavu theologie přejít k »vlastní věci«, totiž k církevní politice, k organizačním a správním otázkám atd. *Jsou to nemožné poměry, je-li uplatňování theologických hledisek při projednávání otázek budování církve pocíťováno jako rozpačitost, jako vyrušování, jako jakýsi »faux pas« nebo také jako soukromé spory a záležitosti zvláštních interesentů.*“¹⁵

Vzhľadom k tomu, že Barth zahrňoval cirkevné právo do teologických vied,¹⁶ musíme pod tým, čo nazýva v citovanom úryvku svojej prednášky teológiou, rozumieť i cirkevné právo – to vyplýva i z kontextu samotného. Barth rozhodne odmietal stanovisko Rudolpha Sohma, ktorý staval podstatu cirkevného práva do protikladu s podstatou cirkvi samotnej.¹⁷ Naopak, pre Bartha má právo v cirkvi významnú úlohu a je v cirkvi žiaduce.¹⁸ Nie je náhoda, že takto k českobratským evanjelickým farárom prehovoril práve v roku 1935.

¹⁴ *Na cestě k jednotě*, Leuenbergské dokumenty, Praha, 1996, s. 30.

¹⁵ BARTH Karl, *Bohoslovecké předpoklady pro výstavbu církve*, Praha, 1936, s. 47–48.

¹⁶ KOFFEMAN, Leo J., *In Order to Serve*, Wien–Zürich–Berlin–Münster, 2014, s. 73.

¹⁷ Pozri PŘIBYL, Stanislav, *Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva*, in: PŘIBYL, Stanislav, *Církevněprávní studie*, Chomutov, 2012, s. 192–206.

¹⁸ BARTH, Karl, *Church Dogmatics IV/2*, Edinburgh, 1958, s. 683–686.

1.3 ZAVEDENIE VODCOVSKÉHO PRINCÍPU V NEMECKEJ EVANJELICKEJ CIRKVI

Sohmov názor býva niekedy trochu zjednodušene a zavádzajúco vykladaný ako *odmietnutie* cirkevného práva. Vylúčiť právo a poriadok z akéhokolvek spoločenstva je však principiálne nemožné: stará premisa *ubi societas, ibi ius* nikdy neprestala platiť. „Poriadok v cirkvi [...] je nevyhnutný,“ píše Pieter Coertzen, juhoafrický profesor reformovaného cirkevného práva. „Popravde, žiadna cirkev sa bez neho nezaobíde, i keby ustanovila len absolútne minimum pravidiel. Je však nesmierne dôležité zodpovedať otázku, či okrem poriadku v cirkvi jestvuje i poriadok *pre* cirkev. Inými slovami by táto otázka mohla byť formulovaná tak, či existuje spojenie medzi *bytím* cirkvi a poriadkom v nej. Odpoveď na túto otázku je dôležitá, a to nielen pre vedu cirkevného práva, ale i pre ďalekosiahle dôsledky pre prax cirkevného riadenia. Názor na vzťah týchto dvoch premís bude mať rozmanité účinky v praxi cirkevného života. Tí, ktorí oddeľujú bytie cirkvi od poriadku v nej, akoby medzi nimi nebolo spojenia, môžu napr. upadnúť buď do cirkevného doketizmu, ktorý nepovažuje viditeľnú cirkev za pravú cirkev, ale za zdanie cirkvi, a to so všetkými rizikami zneužitia, ktoré prichádzajú do úvahy, alebo oddelia bytie cirkvi od poriadku v nej a vložia ho do rúk niečoho alebo niekoho iného, obvykle vlády štátu.“¹⁹

Práve v Nemecku prvej polovice 20. storočia nachádzame nepeknú ukážku dôsledného uplatnenia Sohmovho stanoviska v evanjelickom cirkevnom práve: nie jeho *odmietnutie*, ale jeho *odlúčenie od vierouky*. „Tomuto pokušeniu podlehli mnozí a nejen v Nemecku; zcela specificky »Deutsche Christen« – od r. 1929 spíše izolované skupiny nevýznamného hnutí, jež údajně vzniklo z Hitlerova popudu,“ píše Luděk Brož vo svojej knihe o živote a diele Karla Bartha. „V dubnu 1933 však společně vystoupili na svém »říšském sněmu« v berlínském Sportovním paláci – a v listopadu téhož roku na témže místě ještě radikálněji – s programem přizpůsobit církev národu (»jeden národ, jedna říše, jeden vůdce – jeden Bůh, jedna církev«), zavést v ní Führerprinzip (biskupové místo synodů) a dbát na čistotu rasy – také v církvi a teologii (tj. »odžidovstit« vše, co lze, až po zpěvník, potlačit Starý zákon, prosadit ideu Krista jako germánského hrdiny atd.). I pro vkus průměrně zfašizovaného Němce to byl program natolik »náročný«, že se v církvi

¹⁹ COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, A Theological Reflection on the Order for, and the Order in, the Church; Leuven, 2004, s. 2. V texte kurzívou zdôraznil Pieter Coertzen.

nikdy neprosadil zcela; ostatně »hnutí« charakterizovala značná názorová nejednotnost [...].“²⁰

Stav evanjelickej cirkvi v Nemecku po roku 1933, teda zavedenie vodcovského princípu v nej, býva v literatúre udávaný ako odstrašujúci príklad nedostatku principiálneho uvažovania o cirkevnom práve.²¹ I keď po roku 1918 získali nemecké evanjelické cirkvi možnosť usporiadať svoje zriadenia podľa svojej náuky, „zostali i naďalej pripútané k pôvodnej politicko-filozofickej štruktúre, nakoľko demokraticko-parlamentné zásady slúžili ako základ cirkevného zriadenia.“²² Zneužitie tohto zriadenia, nesprávne reflektovaného ako demokratického, viedlo až tak ďaleko, že si evanjelická cirkev „demokraticky“ zvolila svojho vodcu – ríšskeho biskupa. Naproti tomu dôraznou odpoveďou členov cirkvi verných jej učeniu bolo Barmenské teologické prehlásenie z roku 1934. Práve Karl Barth bol jedným z jeho hlavných autorov. V tretej téze tohto prehlásenia stojí: „Zavrhuje falošné učenie, že by cirkev smela podobu své zvesti a svého řádu přenechat své libosti nebo střídání právě panujících světonázorových a politických přesvědčení.“²³

Nepekny dôkaz toho, kam až môže zájsť odlúčenie cirkevného práva od teológie a memento pre všetky protestantské cirkvi, ktoré nestíhajú reagovať na zmenu doby jasnou formuláciou svojho učenia. „[Konfese] slouží i vnitřní potřebě církve,“ píše Josef Bohumil Jeschke. „Musí jí jít o to, aby sama věděla, co věří, co vyznává a co její členové by měli vyznávat. K tomu nestačí jen nějaká obecná znalost bible a obecná teologická poučenost. Kniha vyznání je tedy do značné míry normou. I Českobratrská církev evangelická se o takovou normu pokouší. Už Hromádkovy *Zásady* jsou podnětným námětem pro moderní vyznání církve. [...] Vnucuje se otázka, zda je nová konfese dnes nutná. Domnívám se, že ano.“²⁴

Koniec koncov, práve podmienenosť cirkevného práva vyznaním cirkvi a hlavne Slovom Božím odlišuje cirkevné právo od akejkoľvek inej formy práva.²⁵ Nie je preto náhoda, že traumatické skúsenosti nemeckých evanjelikov s vlastným cirkevným zriadením viedli po druhej svetovej vojne nemeckých odborníkov na protestantské

²⁰ BROŽ, Luděk, *Cesta Karla Bartha*, Praha, 1988, s. 60–61.

²¹ KOFFEMAN, Leo J., *In Order to Serve*, s. 70–72.

²² COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 3.

²³ *Teologické prohlášení k přítomné situaci Německé evangelické církve*, Barmen 31. května 1934, in: *Křesťanská revue*, Praha, 1984, s. 111.

²⁴ JESCHKE, Josef Bohuslav, *Význam konfesí*, in: *Kostnické jiskry* č. 8/1975, Praha, s. 2 (passim).

²⁵ COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 3.

cirkevné právo k tomu, aby sa začali venovať právnej teológii, novo vzniknutej právnej disciplíne, ktorá v povojnovom Nemecku doznala obrovský rozmach.

1.4 „ČASLAVSKÉ“ ZÁSADY CIRKEVNÉHO ZRIADENIA

Vzorným príkladom nevyhnutnosti úvah o zásadách cirkevného zriadenia je výňatok z protokolu II. konventu Časlavského seniorátu helvétskeho vyznania (h. v.), ktorý sa konal roku 1873 v Časlavi. Práve na druhom zasadnutí tohto konventu dňa 15. mája 1873 boli prednesené tri právne zásady, na ktorých malo spočívať nové zriadenie reformovanej cirkvi v Rakúsku, po ktorom českí reformovaní tak dlho volali.²⁶ Odbor pre návrh cirkevného zriadenia pripravil tieto tri zásady:

I. Jako věrouka vůbec, budiž i řád církevní založen a důsledně zbudován na tom, co o účelu a způsobu církve Kristovy jest v Písmech svatých obsaženo, a což nejlepšího výrazu nalézá v zřízení čistě presbyterně synodním. Při tom budiž vždy dle možnosti přihlíženo k příkladu staré církve domácí Českobratrské.

II. Stran poměru církve k státu budiž šetřeno toho, aby tak jako stát má nepochybné právo circa sacra, totiž k dozoru, by všude zákony občanské byly zachovány, právě tak církev, majíc jedinou hlavu svou a zákonodárce i Pána Krista, ve vnitřních záležitostech náboženských a církevních úplně samostatně si počínala.

III. V řádu církevním budiž přísně rozeznáváno a děleno mezi působností orgánů zákonodárných a vykonávacích.

V zápisnici dále čítame: „Předseda má za to, že základ, na němž se církevní zřízení dle návrhu odboru zbudovati má, jest příliš široký a obširný a žádá, aby základní rysy toho presbytero-synodního zřízení jasněji a určitěji vyznačeny byly; dovozuje dále, že mnozí stávající církevní zřízení za presbytero-synodní považují, a že také vskutku v jistém ohledu takovým je. Pan farář [Ludvík Bohumil] Kašpar vyvrací náhledy předsedovy a odporučuje přijetí [zásad] svrchu jím [podaných], podotýkaje, že *chyba našich konventů byla, že se*

²⁶ Pozri BEDNÁŘ, František, *Památník Českobratrské církve evangelické*, Praha, 1924, s. 50–57.

*pouštěli hned do podrobností a věci vedlejších, opomínaje při tom určití sobě napřed základní principy, z nichž by vše ostatní vyrůstí mělo.*²⁷

Ďalší konvent Čáslavského seniorátu h. v., ktorý sa konal v Kolíne roku 1877, prijal *Návrh zřízení cirkve reformované v Rakousku*, ktorý bol medzičasom vypracovaný na základe uznesených zásad.²⁸ „Čáslavské“ zásady boli prerokované na dvanástom zasadnutí VI. konventu Českej superintendencie h. v. dňa 8. decembra 1881 a ich počet bol rozšírený na osem:

1. Budiž spracováno zřízení církevní pro církve reformovanou, a to samostatné, na zásadách ze slova Božího čerpaných.
2. V správě cirkve nebudiž žádných orgánů na doživotně volených neb dosazovaných, nýbrž toliko volených na dobu 6 let nanejvýše.
3. Všickni orgánové správy církevní vycházejtež z volby cirkve a buďtež církvi odpovědni; z té příčiny nebudiž v zřízení popřáno místa orgánu z voleb a vůle cirkve nevyšlému, jakým jest zejména vysoká c. k. vrchní církevní rada. Područí, kteréž posavadním zřízením přiznáno jest tomuto orgánu, rozděleno budiž přiměřeným způsobem mezi orgány církevní samosprávné.
4. Co základní orgán správy, nejširší samosprávou obdařen budiž seniorátní konvent a výbor jeho. Veškeré záležitosti sborů, pokud ve sborech vyřízeny býti nemohou, a pokud se celé diecése neb povšechné cirkve netýkají, buďtež vyřizovány ve sborech seniorátních.
5. Na konventech superintendentních a na generálním synodu církve zastupována budiž poslanci přímo ze seniorátních konventů volenými. Mocí úřadu svého nikdo v sborech těch nezasedej.
6. Konventy seniorátní a superintendentní zasedejtež každého roku; generální synod jednou ve 3 letech.
7. Konventy seniorátní a superintendentní a generální synod vol sobě pro každé období své výbory a na čas zasedání své předsedy.

²⁷ Ústředný archiv Českobratskej cirkvi evanjelickej v Prahe, f. Česká superintendencia h. v., balík č. 68, sign. Konventy seniorátní 1873. Protokol z 2. zasadnutia II. konventu Čáslavského seniorátu h. v., ktoré sa konalo dňa 15. mája 1873 v Čáslavi.

²⁸ *Návrh zřízení cirkve reformované v Rakousku přijatý III. seniorátním konventem obvodu Čáslavského dne 19. a 20. června 1877 v Kolíně držaným*, Pardubice, 1877, 71 s.

8. Usnešení všech sborů správy církevní, pokud v oboru vlastní působnosti trvají, ihned ať platnosti nabývají; zákonodárná usnešení generálního synodu nabud'te platnosti teprve po schválení dvou třetin seniorátů.²⁹

Návrh III. konventu Čáslavského seniorátu h. v. bol následne so zreteľom k došlým pripomienkam zo zborov prepracovaný³⁰ a predložený V. generálnej synode h. v., ktorá sa na 5. zasadnutí 25. októbra 1889 po urputnom boji českých presbyteriánov väčšinou jedného hlasu uzniesla, že cez návrh sa má prejsť k dennému poriadku. Predloha tak vôbec nebola prerokovávaná. „Pád Českého návrhu nepřekvapil vlastně nikoho. Bylo známo, jak bude Vídeň a Halič hlasovati; o Moravanech pravili jsme, že si nečiníme žádných illuzí,“ píše po synode zatrpknutý Čeněk Dušek.³¹ Příbeh „čáslavského“ zriadenia je napriek tomuto neúspechu vzorným príkladom správneho prijímania cirkevnoprávnych predpisov, keď je text zákona vypracovaný na základe zásad, a nie naopak. Práve obrátený postup môže byť cirkvi na ujmu. Pritom napr. v anglikánskych cirkvách sú princípy cirkevného práva predmetom mnohých legislatívno-technických i vedeckých analýz.³²

1.5 AMERICKÉ ZÁSADY CIRKEVNÉHO ZRIADENIA

Nie je to inak ani v reformovaných cirkvách *v zahraničí*. Najmä v Spojených štátoch amerických nachádzame priamo v ústavách jednotlivých cirkví katalógy princípov práva: v zriadení niekdajšej Presbyteriánskej cirkvi v Spojených štátoch amerických (severnej)

²⁹ Ústředný archiv Českobratrské cirkvi evanjelickej v Prahe, f. Česká superintendencia h. v., balík č. 73. Protokol z 12. zasadnutia VI. konventu Českej superintencie h. v., ktoré sa konalo dňa 8. decembra 1881 v Prahe, s. 60–63. Protokol bol publikovaný časopisecky, pozri *Šestý konvent ref. superintenci české*, in: Hlasy ze Siona č. 24/1881, Pardubice, s. 209. Tieto zásady sú však známejšie v edícii Čeňka Duška, pozri *Revise církevního zřízení*, in: Jednota č. 2/1886, Kolín, s. 24. Túto verziu ôsmich zásad prevzal i František Bednář. Pozri BEDNÁŘ, František, *Památník Českobratrské cirkve evangelické*, s. 54–55. Duškova edícia zásad sa líši len modernejšou štylistikou, obsah i poradie je rovnaké ako v prípade zásad zaznamenaných v zápisnici superintendenčného konventu.

³⁰ Je preto trochu nepresné hovoriť o čáslavskom zriadení a čáslavských zásadách. Ludvík Bohumil Kašpar v roku 1889 návrh zriadenia označuje ako „návrh český (dle původu svého čáslavským nazývaný)“. Pozri *Pátý generální synod*, in: Evanjelické listy č. 10/1889, Praha, s. 202. Pôvodný návrh Čáslavského seniorátu h. v. bol totiž prepracovaný na konvente Českej superintencie h. v., kde bol tiež počet zásad rozšírený z troch na osem. Správnejšie je hovoriť o českom návrhu a českých zásadách, či aspoň o „čáslavskom“ zriadení a „čáslavských“ zásadách (v úvodzovkách).

³¹ *Český návrh padl!*, in: Jednota č. 10/1889, Kolín, s. 146.

³² Pozri *The Principles of Canon Law Common to the Churches of the Anglican Communion*, London, 2008, 128 s., či DOE, Norman, *Christian Law, Contemporary Principles*, Cambridge, 2013, 434 s. Norman Doe na s. 388–398 citovaného diela dokonca uvádza 50 právnych princípov spoločných *všetkým* cirkvám. Najnovšie sa k tejto problematike vracia s Markom Hillom. Pozri HILL, Mark, DOE, Norman, *Principles of Christian Law*, in: *Ecclesiastical Law Journal* č. 2/2017, Cambridge, s. 138–155.

i v zriadení niekdajšej Presbyteriánskej cirkvi v Spojených štátoch (južnej) nachádzame v základnom právnom dokumente *Form of Government*³³ hneď prvú kapitolu venovanú preliminárnym princípom zriadenia týchto cirkví. Vzhľadom k tomu, že k rozdeleniu pôvodnej Presbyteriánskej cirkvi v Spojených štátoch amerických, zriadenej v roku 1789, došlo až v roku 1861, oba katalógy princípov sú totožné a obsahujú celkom osem tzv. historických zásad.³⁴ Samotné princípy boli totiž na synode formulované už v roku 1788, ešte pred samotným definitívnym zriadením cirkvi.³⁵

I po opätovnom zjednotení „severných“ a „južných“³⁶ amerických presbyteriánov roku 1983 bol 195. všeobecným zhromaždením (zjednotenej) Presbyteriánskej cirkvi (U. S. A.) prijatý obsiahly dokument s názvom *Historické princípy, svedomie a cirkevné zriadenie*. Čítame v ňom: „Základ presbyteriánskeho zriadenia je *teologický*. Naše zriadenie nie je len pohodlným spôsobom vybavovania našich záležitostí, naopak: je to usporiadanie nášho zborového života, ktoré vyjadruje to, čomu veríme. Spojenie medzi vierou a poriadkom je nerozlučiteľné. Zriadenie cirkvi vo svojej podstate vyjadruje našu reformovanú vierouku. To, čo robíme a spôsob, akým tak činíme, je vyjadrením porozumenia našej viere.“³⁷ Vidíme, že teológia či teória cirkevného práva na synode skutočne nemusí a nemá byť, ako píše Karl Barth, rozpačitosťou, vyrušením či *faux pas*, ale vlastnou náplňou práce každého cirkevného zhromaždenia, synody predovšetkým.

Preto niet divu, že druhá časť ústavy zjednotenej cirkvi (*Book of Order*) obsahuje vo svojej prvej časti Základy presbyteriánskeho zriadenia (*Foundations of Presbyterian Polity*) kapitolu tretiu Princípy poriadku a riadenia (*Principles of Order and Government*). Táto kapitola reprodukuje vyššie zmienené historické princípy v pôvodnom znení z roku 1788 (*Historic Principles of Church Order*), za ktorými nasledujú novo formulované princípy presbyteriánskeho riadenia (*Principles of Presbyterian Government*), aby bolo poslanstvo historických princípov prispôsobené jazyku dnešnej doby. Princípy sú doplnené

³³ Česká a slovenská terminológia v oblasti reformovaného cirkevného práva za anglickou značne zaostáva. Rozlíšiť jemné odlišnosti v pojmoch *government*, *polity* a *order* je takmer nemožné. Preto – aspoň pracovne – prekladám *government* ako riadenie, *polity* prevažne ako zriadenie. *Order* – podľa 1Kor 14, 40 – prekladám ako *poriadok*. Práve na tento biblický verš („Ale všetko nech sa deje *slušne a v poriadku!*“) sa zriadenia reformovaných cirkví, najmä anglicky písaných, často odvolávajú. I štandardná práca Pietera Coertzena nesie názov *Decently and in Order*.

³⁴ *The Constitution of the Presbyterian Church in the United States of America*, Philadelphia, 1916, s. 351–354; *The Constitution of the Presbyterian Church in the United States*, Richmond, [1861?], s. 159–162.

³⁵ *Historic Principles, Conscience and Church Government*, Adopted by 195th General Assembly (1983), Presbyterian Church (U. S. A.), Louisville, KY, [s. a.], s. 1.

³⁶ I toto zažité rozdelenie je zavádzajúce, pretože „severná“ presbyteriánska cirkev sa postupne stala národnou cirkvou a mala zbory i v južných štátoch únie.

³⁷ *Historic Principles, Conscience and Church Government*, s. 5.

o výkladové ustanovenie. Až za týmito princípmi nasledujú ustanovenia druhej časti *Book of Order* – samotného cirkevného zriadenia (*Form of Government*).³⁸

Práve zriadenie Presbyteriánskej cirkvi (U. S. A.) si zaiste zaslúži pozornosť každého, kto sa hodlá zaoberať právom kontinentálnych protestantských cirkví. Už len preto, že na rozdiel od cirkevného zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej či ústavy Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku skutočne *definuje* princípy, na ktoré sa odvoláva. Ako bolo načrtnuté vyššie, i Českobratská cirkev evanjelická pritom má vo svojej histórii vlastné, „časlavské“ princípy, ku ktorým by sa mohla – podľa vzoru svojej sesterskej cirkvi v Spojených štátoch amerických – opätovne prihlásiť, a to aspoň do tej miery, do akej súčasné cirkevné zriadenie týmto princípom zodpovedá. Práve výročný rok 2018, v ktorom si Českobratská cirkev evanjelická pripomenie 100. výročie svojho ustanovenia, by tomuto kroku prial.

1.6 PRAKTICKÝ VÝZNAM ZÁSAD CIRKEVNÉHO ZRIADENIA

Účelom tohto úvodu bolo poukázať na *význam* princípov cirkevného zriadenia. Preto som sa nepúšťal do analýzy jednotlivých konkrétnych zásad, či už „časlavských“ alebo amerických. To koniec koncov nie je účelom tejto práce: tým je analýza abstraktných princípov cirkevného zriadenia z právnosystematického hľadiska. Už po týchto počiatkových úvahách však musím dať jednoznačne za pravdu Pieterovi Coertzenovi, ktorý v úvode svojej publikácie zdôrazňuje nasledovné: „Je jasné, že ak je cirkevné právo popierané alebo jeho dôsledky nie sú teologicky zdôvodnené, nepostihne to len riadenie cirkvi, ale bude to viesť cirkev smerom, ktorý pre ňu môže byť mimoriadne škodlivý a pochybný. Preto je rozvažovanie nad všetkými biblickými pravdami o poriadku v cirkvi a ich štúdium nesmierne dôležité pre život cirkvi a jej riadenie.“³⁹ Neopodstatnené vyzdvihovanie určitých prvkov cirkevného zriadenia, teda ich mylné označovanie za *zásady práva*, môže bez dostatočného vieroučného zdôvodnenia viesť až k deformácii cirkevného zriadenia.⁴⁰

³⁸ *The Constitution of the Presbyterian Church (U. S. A.)*, Part II: Book of Order 2015–2017, Louisville, KY, 2015, s. 11–15.

³⁹ COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. XII.

⁴⁰ Tamže, s. 237.

2. POUŽÍVANÁ TERMINOLÓGIA

Už v úvodnej kapitole som použil na označenie cirkví a ich zriadení či členov niekoľko adjektív (i substantív), ktoré sa na prvý pohľad môžu zdať synonymami: reformovaná, presbyteriánska, českobratská evanjelická či evanjelická bez prívlastku. Ich vyjasneniu je však nutné venovať dostatočnú pozornosť ešte pred analýzou samotných kľúčových problémov a to už len z toho dôvodu, že rozdiely i medzi tak blízkymi jazykmi, akými sú čeština a slovenčina, sú v tomto kontexte značné. Účel tejto kapitoly sa však vyčerpáva vyjasnením terminológie používanej v tejto práci. Jej zámerom v žiadnom prípade nie je spochybňovať sebareflexiu žiadnej z cirkví, o ktorých v tejto práci píšem, ani snaha zavádzať novú terminológiu s nárokom na všeobecnú platnosť.

2.1 VÝZNAM ROZDELENIA CIRKVÍ DO RODÍN

Z dôvodu ekonómie vedeckej práce nie je možné zaoberať sa právom každej cirkvi osve, nezávisle od právnych systémov iných cirkví. Tento postup by nepochybne umožňoval vyzdvihnúť špecifiká právneho poriadku každej zo skúmaných cirkví, celkom by však vylúčil možnosť účelného porovnania s inými, blízkymi či priamo sesterskými cirkvami. Preto je vo vedeckej literatúre i v praxi ekumenického dialógu bežné deliť cirkvi do rodín.

Zrejme najpriateľnejším riešením tohto citlivého problému je kategorizácia Svetovej rady cirkví, ktorá v súčasnosti rozlišuje 19 cirkevných rodín, do ktorých sú rozdelené i cirkvi, ktoré nie sú jej členmi (vrátane katolíckej cirkvi).⁴¹ Ich počet je však premenlivý, rovnako ako ich zloženie. Napr. Cirkev československá husitská v roku 2006 nebola zaradená do žiadnej z vtedajších (základných) cirkevných rodín, ale bola uvádzaná v jednočlennej rodine husitských cirkví.⁴² Dnes je uvádzaná ako súčasť rodiny reformovaných cirkví.⁴³

Rozdelenie cirkví do rodín, ktoré používa Svetová rada cirkví, prevzal i uznávaný odborník na anglikánske a komparatívne cirkevné právo Norman Doe. Vo svojej práci *Christian Law (Contemporary Principles)* skúma právne poriadky sto cirkví z desiatich

⁴¹ Pozri internetové stránky Svetovej rady cirkví, <<https://perma.cc/Q2ZA-5HFD>> (25. 8. 2017).

⁴² *A Handbook of Councils and Churches*, s. 363.

⁴³ Pozri internetové stránky Svetovej rady cirkví, <<https://perma.cc/45FM-HEL5>> (25. 8. 2017).

cirkevných rodín, a to nielen z anglofónneho prostredia.⁴⁴ Cirkevné rodiny, ktoré jeho práca pokrýva, sú nasledovné (v abecednom poradí): anglikánska, baptistická, katolícka, kongregacionalistická, luterská, metodistická, pravoslávna, presbyteriánska, reformovaná, unionovaná (*United and Uniting Churches*).⁴⁵ V tejto práci budem vychádzať z rozdelenia, ktoré používa Norman Doe a v ktorom sú vynechané niektoré menšie, i keď rozhodne nie nevýznamné cirkevné rodiny.

Budem pracovať s právom cirkví patriacich do štyroch cirkevných rodín, v ktorých sa zreteľne prejavuje kalvínska tradícia. Sú to nasledovné cirkevné rodiny (opäť v abecednom poradí): kongregacionalistická, presbyteriánska, reformovaná a unionovaná (*United and Uniting Churches*). I tento môj výber je však nepresný: nebudem sa venovať napr. cirkevnému zriadeniu reformovaných baptistických cirkví. Navyše občas uvádzané rodiny slobodných (*free*) či nezávislých (*independent*) cirkví budem uvažovať ako súčasť jednej z vyššie uvedených štyroch cirkevných rodín, podľa prevládajúcej tradície.

2.2 RODINA UNIONOVANÝCH CIRKVÍ

Najväčšia pozornosť bude v tejto práci venovaná právu Českobratskej cirkvi evanjelickej, resp. pred rokom 1918 (rakúskej) Evanjelickej cirkvi. V tejto súvislosti je nutné pozastaviť sa pri cirkevnej rodine unionovaných cirkví (*United and Uniting Churches*), do ktorej Českobratská cirkev evanjelická patrí. Svetová rada cirkví uvádza celkom päť typov unionovaných cirkví.

Prvý typ tvoria najstaršie únie evanjelických (luterských) a reformovaných cirkví, ku ktorým došlo v 19. a 20. storočí v Nemecku, Rakúsku a Československu. Už (rakúska) Evanjelickej cirkev pred rokom 1918 spadala do tohto typu unionovaných cirkví, bola však len administratívnou úniou dvoch cirkví – evanjelickej augsburského vyznania a reformovanej (evanjelickej helvétskeho vyznania), ktoré mali samostatnú organizačnú štruktúru. Až po roku 1918 dochádza k úplnej únii, a to v rámci Českobratskej cirkvi evanjelickej.

⁴⁴ DOE, Norman, *Christian Law*, s. 3.

⁴⁵ Tamže, s. 3–5. V tejto súvislosti je dôležité upozorniť na súhrnné označenie *reformačné cirkvi* pre „církve vzešlé z církevní reformace nebo i starší církve se k ní připojivší, a některé další církve vycházející ze stejných principů“. Významovo sa toto označenie takmer kryje s označením *protestantské cirkvi*. Pozri TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 112.

Druhý typ tvoria série únií, ku ktorým dochádza od 19. storočia medzi presbyteriánmi, kongregacionalistami, metodistami, učeníkmi Kristovými (*Disciples of Christ*) a inými slobodnými cirkvami v Spojenom kráľovstve, Austrálii, Kanade a v Spojených štátoch amerických. Jednou z prvých a najznámejších únií je Spojená cirkev Kanady, ktorá sa ustanovila roku 1925.

Tretím typom sú únie, ku ktorým došlo na južnej pologuli a v Karibiku (napr. Cirkev Kristova v Thajsku ustanovená roku 1934 či Spojená cirkev na Jamajke a Kajmaních ostrovoch ustanovená roku 1992).

Štvrtý typ predstavujú únie s účasťou anglikánov, ku ktorým dochádza na Indickom polostrove (napr. Cirkev severnej Indie ustanovená roku 1970, ktorá je výsledkom únie anglikánov, baptistov, kongregacionalistov, učeníkov Kristových, metodistov, bratov⁴⁶ a presbyteriánov).

Konečne piatym typom unionovaných cirkví sú spojenia cirkví hlásiacich sa k rovnakým vierovyznaniam, ktoré však v minulosti rozdelili rôzne historické, kultúrne a spoločenské odlišnosti. Príkladom je Presbyteriánska cirkev (U. S. A.) ustanovená roku 1983.⁴⁷ Tieto cirkvi však spravidla nebývajú uvádzané v rámci rodiny unionovaných cirkví, ale v rámci rodiny, do ktorej patrili zjednocujúce sa cirkvi.

Toto rozdelenie, ktoré používa i Svetová rada cirkví, však celkom nereflektuje únie, ku ktorým dochádza v Európe v posledných rokoch. Menujme napr. Protestantickú cirkev v Holandsku ustanovenú roku 2004 či Zjednotenú protestantskú cirkev Francúzska ustanovenú roku 2013. Obe únie sú charakteristické účasťou evanjelikov (luteránov). Domnievam sa však, že tieto únie sa procesom zjednotenia natoľko líšia od vyššie uvedeného prvého typu, že by im bolo vhodné vyčleniť samostatný, šiesty typ unionovaných cirkví.

Norman Doe vo svojej publikácii pracuje s právom unionovaných cirkví druhého, tretieho i štvrtého typu,⁴⁸ dôsledne sa však vyhýba unionovaným cirkvám prvého typu, najmä Evanjelickej cirkvi v Nemecku. Tú uvádza v zozname skratiek, a potom už len

⁴⁶ Cirkev bratov (*Church of the Brethren*) je útvar, ktorý vznikol v Nemecku na pozadí pietizmu a hnutia novokrstencov počiatkom 18. storočia. Táto cirkev je dnes rozšírená predovšetkým v Spojených štátoch amerických. Pozri FILIPI, Pavel a kol., *Malá encyklopedie evangelických cirkví*, s. 68.

⁴⁷ *A Handbook of Councils and Churches*, s. 77.

⁴⁸ DOE, Norman, *Christian Law*, s. 5.

v jedinej poznámke pod čiarou.⁴⁹ Nemusí ísť nevyhnutne o dôsledok jazykovej bariéry, koniec koncov autor spracúva cirkevné právo evanjelických (luterských) cirkví v Dánsku, Estónsku i Fínsku.⁵⁰

Domnievam sa, že sa snažil vyhnúť vysoko špecifickému prostrediu nemeckých evanjelických cirkví. Každá z dvadsiatich členských cirkví Evanjelickej cirkvi v Nemecku má odlišné cirkevné zriadenie, ktoré je výslednicou historického pôsobenia rôznej miery vplyvov evanjelického (luterského), reformovaného a predovšetkým svetského práva. Uznávaný odborník na nemecké evanjelické cirkevné právo Martin Heckel rozdelil ústavy nemeckých evanjelických cirkví – podľa riadiacich orgánov – na tri základné typy, menovite biskupsko-konzistoriálny, synodálny a zmiešaný typ, ktorý sa ďalej delí na senátorský, „synodálno-zmiešaný“ a konzistoriálno-synodálny typ.⁵¹

Práve vo veľkej rôznorodosti spočíva problém práva unionovaných cirkví prvého typu, predovšetkým práva Evanjelickej cirkvi v Nemecku a jej členských cirkví. I keď by bolo zaiste zaujímavé pozorovať možné vplyvy nemeckých evanjelických cirkví na Českobratskú cirkev evanjelickú, ktorá stojí v popredí môjho záujmu, v tejto práci sa nemeckým evanjelickým cirkevným právom nebudem zaoberať. Práve v Českobratskej cirkvi evanjelickej došlo po jej ustanovení v roku 1918 k odstráneniu konzistoriálnych prvkov, ktoré boli v tejto dobe príznačné práve pre nemecké evanjelické cirkvi i pre (rakúsku) Evanjelicкую cirkev.⁵² Presadilo sa synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie, ktoré bolo v Rakúsku vyzdvihované najmä českými predstaviteľmi reformovanej cirkvi, ako o tom píšem v ďalších kapitolách.

Som tiež toho názoru, že je z vedeckého hľadiska účelnejšie porovnávať zriadenia unionovaných cirkví so zriadeniami tých neunionovaných cirkví, ktoré sú sesterskými cirkvami pôvodných zjednocujúcich sa cirkví (ktoré následne vytvorili skúmanú unionovanú cirkev). Preto budem k zadaniu tejto práce – k zásadám synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia – pristupovať z pohľadu reformovaného cirkevného práva. Domnievam sa, že týmto spôsobom je možné presnejšie vystihnúť konkrétne vplyvy na zriadenie skúmanej cirkvi.

⁴⁹ Tamže, s. xi, 143.

⁵⁰ Tamže, s. 4.

⁵¹ HECKEL, Martin, *Kirchenreformfragen im Verfassungssystem*, Zur Befristung von Leitungsamtern in einer lutherischen Landeskirche, in: *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht* č. 40–3/1995, Tübingen, s. 302–313.

⁵² Dodnes sa konzistoriálne zriadenie udržalo v Evanjelickej luterskej cirkvi v Dánsku.

2.3 REFORMOVANÁ CIRKEV

V českom prostredí môže byť dnes málo zrozumiteľné písať o reformovanej cirkvi, reformovanom cirkevnom práve a reformovanom cirkevnom zriadení. Príčina väzí v udalostiach 17. a 18. decembra 1918, kedy sa na svojom generálnom sneme ustanovila Českobratská cirkev evanjelická.⁵³ Týmto pamätným počinom sa vymedzila voči Evanjelickej cirkvi, ktorá bola v bývalom Rakúsku uznanou cirkvou,⁵⁴ združujúcou evanjelikov augsburského vyznania (luteránov) i reformovaných veriacich, niekedy – najmä v rakúskych právnych predpisoch – zvaných tiež evanjelikmi helvétskeho vyznania.⁵⁵ Je teda možné naďalej považovať Českobratskú cirkev evanjelickú za cirkev reformovanú?

Českobratskú cirkev evanjelickú je v prvom rade nutné považovať za cirkev *unionovanú*. Až v druhom rade možno uvažovať o príslušnosti k ďalším cirkevným rodinám. Dvojaká či trojaká príslušnosť k cirkevnej rodine je v prostredí unionovaných cirkví celkom bežná a navyše žiaduca. Svetové spoločenstvo unionovaných cirkví si nikdy nevytvorilo svoj vlastný zväz, napr. po vzore reformovaných či evanjelických (luterských) cirkví. Unionované cirkvi sa vyhýbajú tomu, aby vytvorili nové denominácie a zabránili tak ďalšiemu zjednocovaniu s inými cirkvami.⁵⁶ Českobratská cirkev evanjelická je preto členskou cirkvou Svetového zväzu reformovaných cirkví (*World Communion of Reformed Churches*) a zároveň členskou cirkvou Svetového luterského zväzu (*Lutheran World Federation*). Domnievam sa preto, že Českobratskú cirkev evanjelickú možno pre účely tejto práce považovať i za cirkev reformovanú.

Konečne som sa dostávam k samotnému obsahu pojmu reformovaná cirkev. Z objektívnych dôvodov však nie je možné stanoviť presné kritériá reformovanosti:

⁵³ Nie je správne hovoriť v tejto súvislosti o *vzniku či založení* Českobratskej cirkvi evanjelickej. „Právnický by bolo lépe říci: na základě protestantského patentu se přetvořila (nově rozdělila) dosavadní evangelická církev rakouská,“ píše Rudolf Wierer. Pozri WIERER, Rudolf, *Uznání a právní postavení náboženských společeností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.*, Praha–Brno, 1935, s. 95.

⁵⁴ Právne postavenie Evanjelickej cirkvi v Rakúsku spočívalo na Protestantskom patente, ktorý bol publikovaný pod č. 41/1861 ř. z. Evanjelická cirkev bola vo svojej podstate vrchnostensky nariadenou úniou dvoch cirkví, evanjelickej augsburského vyznania (luterskej) a reformovanej. Obe cirkvi spájala spoločná vrchná cirkevná rada (štátny úrad konzistoriálneho charakteru), spoločné cirkevné zriadenie, spoločná bohoslovecká fakulta, v prípade potreby i spoločné schôdze oboch generálnych synod a predovšetkým spoločný kralický preklad Písma svätého.

⁵⁵ V tejto súvislosti možno pripomenúť uznesenie VIII. konventu Českej superintendencie h. v. z roku 1888, ktoré požadovalo „[uznání] starého, pravého a slavného názvu »reformovaná« cirkve vedle úředního »evanjelická h. v.«.“ Pozri *Český superint. konvent*, in: Jednota č. 11/1888, Kolín, s. 175.

⁵⁶ *A Handbook of Councils and Churches*, s. 77.

na rozdiel od evanjelických (luterských) cirkví reformované cirkvi nemajú jednotný súbor vieroučných dokumentov, vlastnú Knihu svornosti, ku ktorej by sa konštitutívne hlásili.⁵⁷ „Reformovaná identita spočíva – cum grano salis – práve v tom, že není nijak predem daná a zajištená – ani skrze soubor vyznavačských spisů, jak je tomu v církvích luterských, ani skrze neomylnou autoritu učitelského úřadu, jak je tomu v církvi římskokatolické,“ píše Ondřej Kolář. „Je nutné se po ní znovu a znovu ptát. Je to církev jakési »permanentní« reformace podle měřítká Božího slova: *ecclesia reformata et semper reformanda*.“⁵⁸

Ondřej Kolář uvádza, že historický pohľad na reformovanú identitu otázku po jej podstate zodpovedať nemôže: navracia nás opäť k dejinám a teológiám jednotlivých reformovaných vyznaní viery, ktoré sa napriek rovnakým dôrazom od seba odlišujú.⁵⁹ Ani cesta vyzdvihovania znakov, ktoré reformované cirkvi odlišujú od ostatných, nás dnes do cieľa neprivedie. Liturgia a cirkevné zriadenie môžu byť určitým pomocným kritériom, avšak nie rozhodujúcim.⁶⁰ Správne uvádza, že prílišná snaha o definovanie identity môže byť pre reformovanú cirkev nebezpečná.⁶¹ Strach zo zmien totiž spôsobuje ustrnutie cirkvi.⁶² „Garantom identity miestní cirkve už pak mnohdy není ani určité svébytné porozumění evangeliu, nýbrž pouze nejružnější zvyklosti, jež se nemohou theologicky legitimovat a o nichž dokonce ani sami jejich strážci netuší, proč a jak vznikly.“⁶³ Ondřej Kolář nakoniec uzatvára: „Vyostřeně řečeno: reformovaný je dnes ten, kdo se za reformovaného považuje.“⁶⁴

⁵⁷ FILIPI, Pavel a kol., *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 75.

⁵⁸ KOLÁŘ, Ondřej, *Reformovaná identita*, in: MACEK, Ondřej (ed.), *Zpytování*, Studie a eseje k evangelické identitě, Středokluky, 2007, s. 137.

⁵⁹ Tamže, s. 138.

⁶⁰ Tamže, s. 138–139.

⁶¹ Tamže, s. 141. Podobne i FILIPI, Pavel, *Evangelická identita*, in: MACEK, Ondřej (ed.), *Zpytování*, Studie a eseje k evangelické identitě, Středokluky, 2007, s. 61–62. Takéto tendencie mali predstavitelia školy tzv. historického kalvinizmu (spojenej s osobou holandského teológa a štátnika Abrahama Kuypera) v medzivojnovom Maďarsku. Napr. Imre Révész vo svojom teologickom životopise vyjadruje obdiv maďarským kuyperiánom za to, že dokázali otvorene poukázať na nereformované prvky v živote Maďarskej reformovanej cirkvi, kritizuje ich však za ich „heresy hunting“, pretože videli antikalvinizmus aj tam, kde bolo reformované kresťanstvo silno zakorenené, avšak inak, než si stúpenci prísneho holandského kalvinizmu priali. Pozri RÉVÉSZ, Imre, *Vallomások*, Teológiai önéletrajz, in: RÉVÉSZ, Imre, *Vallomások*, Teológiai önéletrajz és válogatott kiadatlan kéziratok 1944–1949, Budapest, 1990, s. 61. Z hľadiska vedy reformovaného cirkevného práva sú však práce maďarských predstaviteľov školy tzv. historického kalvinizmu veľmi cenné, vynikajú totiž precíznym pojmoslovím a presnosťou definícií. Len ich treba používať s rozvahou. Medzi v tejto práci citovaných predstaviteľov maďarskej školy tzv. historického kalvinizmu patria Jenő Sebestyén, István J. Kováts a Zoltán Galambos.

⁶² KOLÁŘ, Ondřej, *Reformovaná identita*, s. 141–142.

⁶³ Tamže, s. 142.

⁶⁴ Tamže, s. 141.

2.4 PRESBYTERIÁNSKA CIRKEV

Domnievam sa, že delenie kalvínskych cirkví na reformované a presbyteriánske je trochu zavádzajúce. Škótsky autor John Macpherson záverom svojej rozšírenej príručky o presbyterianizme z roku 1883 pojednáva o kontinentálnych reformovaných cirkvách nasledovne: „V presbyteriánskych cirkvách Veľkej Británie, Severnej Ameriky a britských kolónií našli všeobecné zásady popísané v tomto spise uplatnenie po všetkých podstatných stránkach. Ak však obrátíme našu pozornosť smerom k európskemu kontinentu, nájdeme tam významný počet menších náboženských spoločenstiev, ktoré viac či menej dokonale vykazujú rysy presbyteriánskych cirkví. Ak z našej úvahy vynecháme luterské spoločenstvá, ktoré – bez ohľadu na určitú blízkosť k presbyteriánskemu zriadeniu – majú stále vo svojich ústavách isté prvky, ktoré sú vcelku nezlučiteľné s povahou presbyterianizmu, *môžeme spravodlivo označiť kontinentálne reformované cirkvi za príklady nedokonalosti sa vyvinuvších presbyteriánskych cirkví*. Niektoré z nich sa, prinajmenšom čo sa týka znenia ich zriadení, veľmi blízka modelu cirkevného zriadenia, ktorý sme sa snažili načrtnúť. Reformovaným cirkvám v Čechách, na Morave a v Uhorsku bránia v uplatňovaní princípov presbyterianizmu v ich celistvosti len obmedzenia, ktorý im kladie rakúsky štát. Napriek tomu majú tieto cirkvi presbyterstvá [Kirk-sessions], seniorálne konventy [Presbyteries] a synody, a nedostatok rozhodujúcich právomocí vo vlastných záležitostiach je zapríčinený len tým, že štát odmieta priznať reformovaným cirkvám samosprávu v akejkoľvek podstatnej forme.“⁶⁵

Z Macphersonovho pojednania cítim súcit zmiešaný s nepatrným pohrdaním kontinentálnym kalvinizmom. Už na spomínanom prvom koncile Presbyteriánskej aliancie v roku 1877 – šesť rokov pred vydaním Macphersonovej knihy – bola prijatá rezolúcia nasledovného znenia: „Koncil raduje sa z toho, že medzi členy svými čítá tak mnoho poslanců reformovaných cirkví z pevniny Evropské, a uvažuje, že *obtíže, jež některé z nich, ba všechny snášeti musí pod útoky ultramontanství, nevěry a jiných nepřátel*, splnomocňují je žádati obzvláštních soucitů a vzájemnosti na koncilu; a uvažuje dále, že *koncilu nemožno bude v řádných sezeních svých vyslechnouti zpráv kontinentálních poslanců o jejich církvích, jak by si toho přál a jak oni podati jich žádostivi jsou*: koncil splnomocňuje pracovní výbor jmenovati zvláštní výbor koncilní, aby jménem koncilu

⁶⁵ MACPHERSON, John, *Presbyterianism*, Edinburgh, 1883, s. 150–151.

s rozličnými kontinentálními poslanci v jednání vstoupil, a zpráv, jichž podati mohou, opatřil.“⁶⁶

Na druhé straně si nemůžeme ne všimnout úprimný obdiv českých presbyteriánů, který si vyslúžili právě britské a zejména americké reformované církvi. Už samotná myšlienka koncilu reformovaných církví sa zrodila za oceánom: „V pravdě to musela býti jen země vynálezů a smělych podniků, v které se mohla zroditi idea koncilu a v které mohla projíti prvním stadiem svého vývinu. A skutečně, ač v Edinburce, tedy v Evropě první [presbyteriánský] koncil se hotovou událostí stal, Amerika přece jen jest pravou jeho vlastí.“⁶⁷ I v dôvodovej správe pôvodnej verzie „čáslavského“ cirkevného zriadenia, prijatej na III. konvente Čáslavského seniorátu h. v. v Kolíne roku 1877, čítame: „Při jednotlivých odstavcích návrhu o kázni církevní jsou zároveň připojeny doklady ze slova Božího, nemusí tudíž tuto zvláště uvedeny býti – toliko to jedno podotýkám, že část navrženého řádu, o kázni církevní jednající, *vzdělána byla dle výborných řádů církví reformovaných, zejména v Americe a že tento řád, šetřící v každém ohledu slova Božího a spravedlnosti, dávno jest osvědčen.*“⁶⁸

I Čeněk Dušek na tomto konvente poznamenal: „Odporučuji návrh zřízení nového úvaze důst. konventu, jsa přesvědčen, že jest to doposud nejdokonalejší a církvi naší nejpríhodnější zřízení, o němž jednáno bylo. Není to práce ledabylo složená; nýbrž *čerpáno tu z nejlepších stávajících zřízení církevních, při čemž nezapomenuto na plody naše vlastní, tak výborně v Jednotě osvědčené.* Každý článek zřízení toho má historické doklady své zdravoti a užitečnosti, a celek nejen že život církve k vývinu vede, nýbrž ochabnutí přímo zabraňuje.“⁶⁹ Už pôvodný návrh prijatý na seniorálnom konvente v Kolíne bol teda silno ovplyvnený zriadeniami cudzozemských reformovaných církví, s ktorými sa autori návrhu zoznámili zrejme počas svojich štúdií v zahraničí.

Je tiež zaujímavé, že zasadnutie prvého koncilu Presbyteriánskej aliancie bolo zahájené necelé dva týždne po konaní III. konventu Čáslavského seniorátu h. v. Koncilu sa navyše zúčastnil Justus Emanuel Szalatnay, senior Čáslavského seniorátu h. v. a predseda

⁶⁶ Zpráva o prvním reformovaném presbyteriánském concilu, zasedávším v Edinburce od 3. do 10. července r. 1877, Pardubice, 1877, s. 20. Pôvodné znenie uznesenia (s nepatrne rozšírenou poslednou vetou oproti citovanému českému prekladu) je publikované in: *Report of Proceedings of the First General Presbyterian Council Convened at Edinburgh, July 1877, With Relative Documents Bearing on the Affairs of the Council, and the State of Presbyterian Churches Throughout the World*, Edinburgh, 1877, s. 249, 276.

⁶⁷ Zpráva o prvním reformovaném presbyteriánském concilu..., s. 5–6.

⁶⁸ Návrh zřízení církve reformované v Rakousku..., s. 71.

⁶⁹ Třetí konvent ref. seniorátu Čáslavského, in: Hlasy ze Siona č. 13/1877, Choceň, s. 100.

odboru, ktorý návrh nového cirkevného zriadenia vypracoval. Bolo by zaujímavé porovnať predlohu schválenú na III. konvente Čáslavského seniorátu h. v. a definitívny, tzv. český návrh, ktorý bol schválený na VI. konvente Českej superintendencie h. v. v roku 1881 a zamerať sa pri tom na možné vplyvy súdobých cirkevných zriadení britských a amerických reformovaných cirkví. Predsedom správneho odboru superintendenčného konventu, ktorý pripravil definitívne znenie návrhu, bol totiž opäť Justus Emanuel Szalatnay. I v čistopise návrhu, ktorý sa zachoval v Ústrednom archíve Českobratskej cirkvi evanjelickej, na niekoľkých miestach čítame: „N. B. Korekturu vykonal J. E. Szalatnay, predseda odboru správniho.“⁷⁰ Výsledný text zriadenia tak mohol byť ovplyvnený zahraničnými reformovanými cirkevnými zriadeniami hneď dvojakou cestou.

Definícia reformovaných cirkví ako porušených presbyteriánskych cirkví je teda možno – z určitého subjektívneho pohľadu – historicky pravdivá, ale dnes už sotva použiteľná. Kritická sebareflexia kontinentálnych reformovaných cirkví však neustáva, čo je správne: István Bogárdi Szabó, ktorý je v súčasnosti biskupom Podunajského dištriktu Maďarskej reformovanej cirkvi a predsedom synody tejto cirkvi z duchovenského stavu, vo svojom konferenčnom príspevku z roku 1990, kedy bol misijným farárom v Budapešti, napísal nasledovné: „Ak vezmeme do úvahy ako kritérium formu cirkevného zriadenia, Maďarská reformovaná cirkev nemá právo patriť do rodiny reformovaných cirkví.“⁷¹ Služba biskupa, ktorá je Maďarskej reformovanej cirkvi vlastná, je totiž v rozpore so zásadami čistého reformovaného cirkevného zriadenia, ako o ňom pojednávam na nasledujúcich stránkach.⁷² A to i dnes, keď si môže Maďarská reformovaná cirkev svoje veci spravovať sama, bez štátnych zásahov.

Je faktom, že väčšina reformovaných cirkví na európskom kontinente neuplatňuje dôsledne všetky princípy, ktoré sú dôsledkom právnej reflexie jej vlastného učenia. Nemyslím si však, že by reformované cirkvi mali byť v dôsledku svojho špecifického historického vývoja a – priznajme si – i určitej neochoty prispôbiť svoje cirkevné zriadenia vlastnej doktríne degradované na kalvínske cirkvi druhej kategórie.

⁷⁰ Ústredný archív Českobratskej cirkvi evanjelickej v Prahe, f. Česká superintendencia h. v., balík č. 73. Zriadenie reformovanej cirkvi. Szalatnayova poznámka sa nachádza napr. pri § 102.

⁷¹ SZABÓ, István, *Does the Hungarian Reformed Church Have a Presbyterian System?*, in: VISCHER, Lukas (ed.), *The Ministry of the Elders in the Reformed Churches*, Berne, 1992, s. 176.

⁷² István Bogárdi Szabó vo svojom príspevku, ktorý je analýzou kritickej úvahy nad týmto stavom z pera cirkevného historika Imreho Révész z roku 1935, poznamenáva: „Ak sa chcete stať biskupom, zo všetkého najprv napadnite úrad biskupa.“ Pozri tamže, s. 178. Irónia osudu, a hneď dvojité: Révész sa stal reformovaným biskupom v roku 1938, Bogárdi Szabó v roku 2003.

Vzhľadom k tomu, čo bolo vyššie citované z Macphersonovej práce, možno uzavrieť, že presbyteriánska cirkev je podľa neho vlastne podmnožinou cirkvi reformovanej. Reformovaná cirkev teda môže byť – resp. z pohľadu presbyteriánov by mala byť – zároveň presbyteriánska, ale presbyteriánska cirkev musí byť zároveň reformovaná.

2.5 KALVÍNSKA CIRKEV

Stotožňovanie prívlastkov *reformovaná* a *kalvínska* cirkev je zjednodušujúce, a do istej miery i historicky nepresné.⁷³ Koniec koncov, z 225 cirkví, ktoré sú združené vo Svetovom zväze reformovaných cirkví, len jedna jediná nesie vo svojom názve označenie *kalvínska*, a to Reformovaná kalvínska cirkev Salvádu.⁷⁴ I keď Jánovi Kalvínovi rozhodne nemožno v panteóne reformovaných reformátorov upierať najčestnejšie miesto, neustálym zdôrazňovaním *kalvínskeho* charakteru cirkvi, učenia a – predovšetkým – cirkevného zriadenia umenšujeme význam diela Kalvínových žiakov, ktorí definitívne vtlačili *reformovanej* cirkvi jej osobitný ráz. Nehovoriac o tom, že reformovaná reformácia zďaleka nebola uzavretá v 16. storočí: pripomeňme napr. holandskú reformáciu 19. storočia či – svojím spôsobom – i boj o „časlavské“ cirkevné zriadenie, v ktorom jeho stúpenci videli záruku duchovnej obnovy cirkvi. „Reformovaná cirkev česká rozvíjela tiež veľiké úsilí o vnitřní oživení a osamostatnění. Cestou k tomu [...] měl být konfesionalismus reformovaný a samostatné presbyterně synodní církevní zřízení,“ píše Rudolf Medek.⁷⁵

2.6 EVANJELICKÁ CIRKEV

O niečo jednoznačnejšie je používanie adjektíva *evanjelická*, teda aspoň v slovenčine⁷⁶ či maďarčine (*evangélikus*), kde toto slovo odkazuje výhradne na evanjelickú cirkev augsburského vyznania, teda cirkev luterskú.

⁷³ FILIPI, Pavel a kol., *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 75.

⁷⁴ Pozri internetové stránky Svetového zväzu reformovaných cirkví, <<https://perma.cc/UL5X-2WZB>> (11. 8. 2017).

⁷⁵ MEDEK, Rudolf, *Životní dílo Karla Eduarda Lányho*, in: Český bratr č. 11/1938, Praha, s. 249.

⁷⁶ TRETERA, Jiří Rajmund, *Nekatolická církevní společenství v Československu (1918–1988)*, in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Círky a právo – Miscellanea*, Praha, 2015, s. 62.

V nemčine už nastávajú určité problémy, nakoľko najväčšia protestantská cirkev, Evanjelická cirkev v Nemecku (*Evangelische Kirche in Deutschland*), je úniou (federáciou) dvadsiatich cirkví evanjelických augsburského vyznania (luterských), unionovaných a reformovaných. Napriek tomu je stále možné v nemčine rozlišovať medzi evanjelickým augsburského vyznania (*evangelisch/lutherisch*) a reformovaným (*reformiert*) – len v prípade Evanjelickej cirkvi v Nemecku sa táto rozlišovacia schopnosť stráca, nakoľko v tomto prípade môže *evangelisch* znamenať evanjelický augsburského vyznania (luterský), unionovaný i reformovaný.

V češtine v priebehu 20. storočia došlo v dôsledku ustanovenia Českobratskej cirkvi evanjelickej k pozvoľnému stieraniu rozdielov medzi významom slov *evanjelický* a *reformovaný*, až nakoniec výraz *reformovaný* vymizol z bežného užívania. Ako adjektívum odkazujúce na Českobratskú cirkev evanjelickú budem používať *českobratská evanjelická*.

Konečne angličtina predstavuje v tomto ohľade najväčší problém, pretože slovo *Evangelical* v súčasnosti odkazuje na cirkvi evanjelikálne, teda „prebudenecké“. Evanjelické cirkvi augsburského vyznania (luterské) sa preto v zahraničí väčšinou označujú za *Evangelical Lutheran*, aby sa vyhli nedorozumeniam.

3. PRINCÍPY ČISTÉHO REFORMOVANÉHO CIRKEVNÉHO

ZRIADENIA

Koncom 19. storočia sa Karl Rieker, profesor cirkevného práva na Univerzite v Lipsku, pokúsil z právnosystematického hľadiska postihnúť rysy spoločné zriadeniam reformovaných cirkví v Európe i v zámorí. Zrejme ho k tomu viedla snaha ohradiť sa proti dobovému chápaniu právneho odkazu kalvínskej reformácie v Nemecku: „Tzv. reformované ustanovizne [tzn. presbyterstvá, synody] sú často len masky, ktoré slúžia k tomu, aby moderné myšlienky, prítomné na politickej pôde, ako sú parlamentarizmus, podiel občanov na vláde, samospráva, priama voľba úradníkov atď., nepozorovane prenikli na pôdu cirkvi a podmanili si ju.“⁷⁷

Po rozbere mnohých reformovaných vierovyznaní, cirkevných ústav, súdobých i historických, dochádza k záveru, že nemecké presbyterstvá a synody jeho doby sú niečo celkom iné než presbyterstvá a synody v časoch reformátorov.⁷⁸ Príčinu vidí v tom, že v dôsledku dobových nemeckých podmienok prvky reformovanej cirkevnej ústavy, teda presbyterstvá a synody, o ktoré bola doplnená pôvodná nemecká evanjelická (luterská), konzistoriálna cirkevná ústava, nemohli na charaktere tejto ústavy nič zmeniť.⁷⁹ Totožné názory – o zriadení Evanjelickej cirkvi v Rakúsku – nachádzame i v českom prostredí v 70. a 80. rokoch 19. storočia, v časoch boja za „časlavské“ cirkevné zriadenie, ako o tom píšem ďalej.

Karl Rieker popisuje dva princípy reformovaného cirkevného zriadenia: formálny a materiálny. Obsahom formálneho princípu je *biblicita cirkevného zriadenia*.⁸⁰ Obsahom materiálneho princípu je, že *vláda nad cirkvou náleží jedine Kristovi samotnému*.⁸¹ Tieto princípy nie sú reformovanou zvláštnosťou, avšak v ich pochopení a realizácii v cirkevnom práve už isté rozdiely medzi reformovaným cirkevným právom a právom iných cirkví nachádzame.

Cirkevné zriadenie, ktoré zodpovedá týmto dvom zásadám, a ktoré je teda v súlade s učením reformovanej cirkvi, bývalo v našich zemepisných šírkach označované za *čisté*,

⁷⁷ RIEKER, Karl, *Grundsätze reformierter Kirchenverfassung*, Leipzig, 1899, s. 170.

⁷⁸ Tamže, s. 167.

⁷⁹ Tamže, s. 170.

⁸⁰ Tamže, s. 95.

⁸¹ Tamže, s. 105.

pravé, rýdzo, dôsledne reformované,⁸² a to už predtým, než svoje princípy vyjadril Karl Rieker. V českých cirkevných časopisoch poslednej štvrtiny 19. storočia – a to v rovnakom kontexte, aký mal na mysli Rieker – nachádzame obraty ako čisto reformované zásady,⁸³ zásady rýdzo reformované,⁸⁴ pravé reformované zriadenie.⁸⁵ Myšlienka čistého reformovaného cirkevného zriadenia sa v českom prostredí vyskytuje i dnes, avšak pod inými označeniami, ako o tom pojednávam v poslednej kapitole tejto práce. Originalita Riekerovho prístupu preto spočíva predovšetkým v tom, že z dovedy používaných pojmov dokázal na základe rozsiahleho pramenného výskumu prostriedkami vedy cirkevného práva zostaviť systém. Obsahu pojmu čistého reformovaného cirkevného zriadenia dodávajú autoritu reformované vierovyznania a historické cirkevné zriadenia, z ktorých táto myšlienka vychádza. Ide teda o konštruovaný model, ktorý však má svoje pevné historické a teologické zakotvenie.

Čisté reformované cirkevné zriadenie však nie je právnym predpisom v zmysle pozitívneho cirkevného práva, vyčerpáva sa vyššie uvedenými dvomi zásadami. Zostáva preto referenčným kritériom, na základe ktorého je možné usudzovať o teoretickej správnosti platného cirkevného zriadenia. V tom spočíva jeho užitočnosť. Čisté reformované cirkevné zriadenie sa uskutočňuje vždy v určitých dobovo a miestne podmienených formách – v platných cirkevných zriadeniach konkrétnych cirkví. V tomto zmysle možno hovoriť o tom, že platné cirkevné zriadenie je súčasťou vyznania cirkvi,⁸⁶ a to v tom rozsahu, v akom nepodlieha zmenám, teda v tom rozsahu, v akom sa kryje so zásadami čistého reformovaného cirkevného zriadenia. Čisté reformované cirkevné zriadenie tak tvorí tú (pomyselnú) časť cirkevného zriadenia, ktorú cirkev nemôže opustiť bez toho, aby stratila svoju identitu, je absolútnym minimom cirkevného práva, jeho materiálnym jadrom.

⁸² KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, in: *Emlékkönyv Szentpéteri Kun Béla hetvenedik születésnapjára*, Debrecen, 1946, s. 278.

⁸³ *Pátý konvent ref. superintendenci české*, in: *Hlasy ze Siona* č. 24/1877, Choceň, s. 190.

⁸⁴ *Náš třetí synod*, in: *Hlasy ze Siona* č. 24/1877, Choceň, s. 194.

⁸⁵ *Třetí konvent ref. seniorátu Čáslavského*, in: *Hlasy ze Siona* č. 13/1877, Choceň, s. 100.

⁸⁶ FAZAKAS, Sándor, *Demokrácia vagy zsinat-presbiteri rendszer?*, in: *Confessio* č. 3/2007, Budapest, s. 29. Ale napr. autor rukoväte cirkevného zriadenia Reformovanej kresťanskej cirkvi v Severnej Amerike (pôvodne holandskej) má odlišný názor: „Reformované cirkevné zriadenie sa vo svojom prístupe líši od presbyteriánskeho cirkevného zriadenia v tom, že *reformované cirkevné zriadenie, pokiaľ má normatívny charakter, nie je vo svojej podstate konfesijné a cirkevný poriadok nemá rovnaké postavenie ako vyznania viery.*“ Cirkevné zriadenie svojej cirkvi preto označuje za modifikované presbyteriánske (*modified-presbyterian*). Pozri BORGDORFF, Peter, *Manual of Christian Reformed Church Government*, Grand Rapids, MI, 2015, s. 9. Problematike vzťahu vyznania viery a cirkevného práva sa podrobne venuje i Pieter Coertzen. Pozri COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 150–158.

4. FORMÁLNY PRINCÍP A JEHO REALIZÁCIA

4.1 VYMEDZENIE FORMÁLNEHO PRINCÍPU

Biblicita cirkevného života, a teda aj zriadenia a práva reformovanej cirkvi, je vyjadrená už v jednom z hesiel cirkevnej reformácie: *sola scriptura*. Maďarský odborník na evanjelické cirkevné právo Lóránd Boleratzky píše, že evanjelické cirkevné právo *nesmie byť v žiadnom zo svojich ustanovení v rozpore s Písmom svätým*.⁸⁷ Požiadavky kladené na reformované cirkevné právo sú prísnejšie: *každá norma cirkevného práva sa musí zakladať na Písme svätom*. Toto stanovisko nachádzame vyjadrené už v historických reformovaných vierovyznaniach a cirkevných poriadkoch zo 16. a 17. storočia.

Francúzske vyznanie (1559) vo svojom čl. 29 uvádza: „Veríme, že pravá cirkev má byť spravovaná podľa poriadku, ktorý ustanovil náš Pán Ježiš Kristus.⁸⁸ Že v nej majú byť pastieri, dozorcovia a diakoni, aby mala priechod táto pravá náuka, že chyby majú byť opravené a potlačené, a že chudobným, ktorí sa trápia, sa má pomôcť v ich núdzi, a že zhromaždenia sa majú držať v mene Božom, aby mohli byť vzdelávaní veľkí i malí. [Quant est de la vraie Eglise, nous croyons qu'elle doit être gouvernée selon la police que notre Seigneur Jésus-Christ a établie. C'est qu'il y ait des pasteurs, des surveillants et des diacres, afin que la pure doctrine ait son cours, que les vices soient corrigés et réprimés, et que les pauvres et tous autres affligés soient secourus en leurs necessities; et que les assemblées se fassent au nom de Dieu, esquelles grands et petits soient édifiés.]“⁸⁹

V Belgickom vyznaní (1561) v čl. 30 stojí: „Veríme, že táto pravá cirkev musí byť spravovaná duchovným zriadením, ktorému nás naučil náš Pán vo svojom Slove – menovite, že v nej musia byť služobníci alebo pastieri, aby kázali Slovo Božie a vysluhovali sviatosti;⁹⁰ tiež starší a diakoni, ktorí, spolu s pastierom, tvoria radu cirkvi;⁹¹ že týmito prostriedkami má byť zachovávané pravé náboženstvo, a má byť zakaždým šírená pravá náuka, a tiež že priestupcovia majú byť potrestaní a odlúčení od duchovných prostriedkov, a tiež že chudobní a trpiaci majú byť vyprostení a utešení, podľa ich núdze.⁹²

⁸⁷ BOLERATZKY, Lóránd, *A magyar evangélikus egyház jog alapjai és jogforrásai*, Budapest, 1991, s. 43.

⁸⁸ Nasledujú odkazy na Sk 6, 3–5; Ef 4, 11–13; 1Tm 3; Tt, 1 a 2; Mt 18, 17.

⁸⁹ Anglický preklad uvádza COCHRANE, Arthur C. (ed.), *Reformed Confessions of the Sixteenth Century*, Louisville, KY, 2003, s. 154. Pôvodný francúzsky text uvádza SCHAFF, Philip (ed.), *The Creeds of Christendom III, With a History and Critical Notes*, New York, 1877, s. 376–377.

⁹⁰ Nasledujú odkazy na Ef 4, 11; 1K 4, 1–2; 2K 5, 20; J 20, 23; Sk 26, 17–18; L 10, 16.

⁹¹ Nasledujú odkazy na Sk 6, 3; 14, 23.

⁹² Nasledujú odkazy na Mt 18, 17, 1K 5, 4–5.

Týmito prostriedkami bude v cirkvi všetko pokračovať v dobrom poriadku a slušne, keď sú bohabojní muži vyberaní podľa pravidiel, ktorý predpísal sv. Pavol Timotejovi. [Nous croyons, que cette vraie Église doit être gouvernée selon la police spirituelle que notre Seigneur nous a enseignée par sa Parole: savoir qu'il y ait des Ministres ou Pasteurs pour prêcher la Parole de Dieu et administrer les sacrements; qu'il y ait aussi des Surveillants et des Diacres, pour être avec les Pasteurs, comme le sénat de l'Église, et par ce moyen conserver la vraie religion, et faire que la vraie doctrine ait son cours, et aussi que les hommes vicieux soient corrigés spirituellement, et tenus sous bride; afin aussi que les pauvres et tous affligés soient secourus et consolés, selon qu'ils en ont besoin. Par ce moyen toutes choses iront bien et par bon ordre en l'Église, quand de tels personnages seront élus fidèles et selon la règle qu'en donne saint Paul à Timothée.]⁹³

I v škótskej *Second Book of Discipline* (1578) čítame obdobné: „Preto sa táto moc cirkvi a jej zriadenie majú zakladať bezprostredne na Písme, ktoré je ich jediným základom, a majú byť vzaté z čistých žriedel písem, pretože cirkev počúva hlas Krista, jediného duchovného kráľa, a riadi sa jeho zákonmi. [Therefore this power and policie of the kirk sould leane upon the Word immediatlie, as the onlie ground thereof, and sould be tane from the pure fountaines of the Scriptures, the kirk hearing the voyce of Christ, the onlie spirituall King, and being rewlit be his lawes.]“⁹⁴ Konečne i *Form of Presbyterial Church Government*, dokument prijatý na Westminsterskej synode (1643–1653), sa početnými odkazmi na Bibliu snaží dokázať, že toto cirkevné zriadenie sa zakladá na Písme svätom vo všetkých ohľadoch.⁹⁵

Napriek tomu, že od 16. storočia biblické vedy nepochybne pokročili, nemôžeme prehliadať snahu autorov historických vierovyznaní zdôvodniť biblický základ dobových cirkevných zriadení. Otázka biblickej autority v kontexte cirkevného práva je vôbec jednou z najťažších a jej originálne riešenie značne presahuje schopnosti a znalosti študenta práv, navyše bez teologického vzdelania. Preto sa pri popise stanoviska vedy reformovaného cirkevného práva pridržím názorov odborníkov.

⁹³ Anglický preklad uvádza COCHRANE, Arthur C. (ed.), *Reformed Confessions of the Sixteenth Century*, s. 211. Pôvodný francúzsky text uvádza SCHAFF, Philip (ed.), *The Creeds of Christendom III*, s. 421–422. Nasledujú odkazy na 1Tm 3, 1 atď.; Tt 1, 5 atď.

⁹⁴ CALDERWOOD, David, *The History of the Kirk of Scotland III*, Edinburgh, 1843, s. 530.

⁹⁵ Tak píše COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 132. Pozri *The Subordinate Standards, and Other Authoritative Documents of the Free Church of Scotland*, Edinburgh, [1858?], s. 303–320.

Pieter Coertzen sa nad touto problematikou hlboko zamýšľa. „Pre reformovaných je skutočnosť, že Pán Ježiš riadi svoju cirkev prostredníctvom svojho Slova, súčasne dôvodom, prečo je Biblia tak dôležitá pre riadenie cirkvi. To je aj dôvod, prečo je potrebné, aby sa cirkevné právo zdôvodňovalo ako zdroj [...] cirkevného riadenia vo svetle Písma. V Slove počujeme Kristov hlas – vlastne hlas trojjediného Boha; preto je Slovo pre vládu cirkvi tak nesmierne dôležité.“⁹⁶ Podobne sa vyjadruje i Karl Barth: „[V] Cirkvi smí míti a vykonávať vládu a moc jedine Písmo sväté. Cirkvev smí a má vykládati Písmo sväté a tím zvěstovati Ježíše Krista. Nade vším výkladem však stojí Písmo sväté samo, jako soudce, jehož se máme ustavičně dovolávat, tak jako nad vírou stojí jako její předmět Ježíš Kristus, tak jako stojí i nad Cirkví jako tajemství její pravdy.“⁹⁷

Coertzen sa vyrovnáva i s odlišnými názormi: „Je faktom, že autorita Biblie býva čoraz viac relativizovaná, a to z rôznych príčin: okrem iného z dôvodu tzv. antimetafyzického postoja ľudí, dôrazu na kontextualitu, ako aj mnohovýznamového charakteru jazykových výrazov. Prirodzene, relativizácia autority Písma má vplyv i na cirkevné riadenie. Cirkevné právo si musí byť vedomé nielen svojho vlastného hľadiska, ktoré je v dôsledku spomenutých tendencií ohrozené, ale tieto tendencie často zapríčiňujú i otázky o veciach, ktoré bývali až doteraz prijímané ako rigidné, založené na autorite Písma. V tomto ohľade existujú prehlásenia o tom, že musíme o Kristovi premýšľať omnoho viac ako o človekovi, a to s priamymi dôsledkami pre Kristovo postavenie ako Hlavy cirkvi. Chápanie úradov v cirkvi je tiež ohrozené, keď sa existencia úradov v Novom zákone považuje len za dobový fenomén, bez akéhokoľvek priameho vplyvu na bytie našej cirkvi dnes. Súčasný pohľad na Božie kráľovstvo, ktorý umožňuje všetok ten dôraz na politické a spoločenské dôsledky kráľovstva a oslobodenie ľudí z otrockých štruktúr, často vedie k tomu, že cirkev je vážne kritizovaná, že sa príliš zaoberá sama sebou a spásou ľudí. Je pochopiteľné, že takáto kritika vedie k priamym dôsledkom pre cirkevné riadenie a najmä pre jeho biblické založenie. Na druhej strane je okrem relativizácie autority Písma používanie Biblie ako prameňa cirkevného riadenia ohrozené tiež tým, čo možno nazvať »tendenciou k absolutizácii«, ako sa okrem iného prejavuje v tzv. fundamentalizme. Vážnou výčitkou proti podporovateľom fundamentalizmu je okrem iného to, že používajú Bibliu spôsobom, ktorý neberie do úvahy jej skutočnú

⁹⁶ COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 130.

⁹⁷ BARTH, Karl, *Poznání Boha a služba Bohu podle učení reformace*, Syllabus z 20 přednášek o skotském vyznání z r. 1560, Praha, 1955, s. 106.

povahu. [...] Priaznivci tohto smeru sa – vychádzajúc z ich pohľadu na Bibliu – často dištancujú od významu úradov v cirkvi a majú predsudky voči poriadku v cirkvi, ktorý považujú za známku duchovnej bezživnosti. [...] Prirodzene, natíska sa otázka, ako sa má s Bibliou v cirkevnom práve a cirkevnom riadení zaobchádzať. Je ťažké dať na túto otázku rýchlu a jasnú odpoveď. I keby sme našli na takúto prácu s Bibliou jasný recept, stále zostáva prítomné tajomstvo Ducha Božieho, ktoré nemožno vyjadriť ľudskými slovami. Pán Ježiš prirovnal prácu Ducha k vetru, keď v Evanjeliu podľa Jána 3, 8 povedal: »Vietor veje, kam chce: čuješ jeho hlas, ale nevieš, odkiaľ prichádza a kam ide.«⁹⁸

Veda reformovaného cirkevného práva teda zastáva prostredné stanovisko medzi dvomi extrémami: medzi faktickým popieraním autority Písma svätého ako primárneho prameňa cirkevného práva (stanovisko niektorých liberálnych prúdov prítomných v rôznych protestantských cirkvách) a medzi popieraním cirkevného práva ako takého (stanovisko napr. niektorých baptistických smerov).

„To okrem iného znamená,“ pokračuje Pieter Coertzen, „že sa nikdy nemáme prvoplánovo pýtať, či je niečo v cirkevnom riadení efektívne alebo aká je tradícia či zvyklosť v cirkvi. Otázka, ktorá má v cirkevnom riadení prevládať nad inými, musí byť vždy tá, čo vyžaduje Pán vo svojom Slove, či, inými slovami, aká je Božia vôľa pre jeho cirkev zjavená v jeho Slove. Táto otázka má byť kľúčová pre všetky dobré a pravé cirkevné riadenia. I keď je často náročné priamo prepojiť určité cirkevnoprávne ustanovenie so Slovom Božím, toto spojenie musí byť vždy hľadané, aby zdôvodnilo každý krok cirkvi vo svetle Biblie a konfesie.“⁹⁹ Domnievam sa, že práve v procese hľadania tohto prepojenia spočíva podstata formálneho princípu čistého reformovaného cirkevného zriadenia.

Skutočnosť, že Písmo sväté nemá podobu svetského zákonníka, bola zrejماً i Kalvínovi a ostatným reformátorom. Preto vyzdvihovali význam cirkevného práva a písaných cirkevných poriadkov, ktoré mali – jednoznačne normatívnym spôsobom – sprostredkovať biblické pravdy tak, aby sa nimi mohol riadiť každý. I stará Jednota bratská si bola dobre vedomá toho, že všeobecný poukaz na Písmo sväté nestačí.¹⁰⁰

⁹⁸ COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 138–140.

⁹⁹ COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 132.

¹⁰⁰ HÁJEK, Viktor, *Kázeň v Jednote bratské*, Brno, 1934, s. 176.

4.2 REALIZÁCIA FORMÁLNEHO PRINCÍPU

István J. Kováts, budapeštiansky profesor reformovanej teológie s právnickým vzdelaním, vo svojom zaujímavom príspevku v knižnej pocte svojmu debrecínskemu kolegovi Bélovi Szentpéteri Kunovi z roku 1946 prehľadne zhrnul, ako konkrétne sa jednotlivé princípy čistého reformovaného cirkevného zriadenia prejavujú na poli zákonodarstva, exekutívy a jurisdikcie reformovanej kresťanskej cirkvi.¹⁰¹ Napriek tomu, že Kovátsove pripomienky sa týkajú predovšetkým Maďarskej reformovanej cirkvi v medzivojnovom období a v období tesne po druhej svetovej vojne, jeho postrehy sú užitočné aj dnes, a to i v nemad'arskom prostredí.

Biblicita sa podľa Kovátsa v *cirkevnom zákonodarstve* prejavuje predovšetkým v právnej úprave členstva v cirkvi a právnych dôsledkov tejto významnej právnej skutočnosti. Zdôrazňuje – nadčasovo – že reformovaná cirkev nemá byť cirkvou ľudovou, ale vyznávačskou.¹⁰²

Kritizuje dobové poňatie práv člena cirkvi, ktoré cirkevný život – i maďarský – už opustil: „Dostávame sa do rozporu s duchovnou podstatou cirkvi, ak priznáme aktívne i pasívne volebné právo tomu, kto vyrubenú cirkevnú daň – kľajúc, preklínajúc, možno len cestou exekúcie, ale predsa len – zaplatí, ale sústavne sa vyhýba Chrámu Pánovmu, svätou Večerou Pánovou už dlhé roky nežije, ale týchto práv naopak zbavíme tých členov cirkvi, ktorí sú natoľko chudobní, že cirkevnú daň od nich prosto nemožno vybrať, ale v kostole sú každú nedeľu a svätú Večeru Pánovu prijímajú pri každej príležitosti.“¹⁰³ Otázka súvisu platenia cirkevnej dane a volebného práva členov zboru je často diskutovaná i v súčasnosti.¹⁰⁴

Kováts tiež navrhuje nahradiť zažitý systém cirkevnej dane dobrovoľnými milodarmi.¹⁰⁵ Ostro sa vymedzuje proti kongregacionalistickým tendenciám, ktoré sa dodnes v pravidelných intervaloch objavujú nielen v Maďarskej reformovanej cirkvi,

¹⁰¹ István J. Kováts zaiste nemá na mysli deľbu moci, ale deľbu práce.

¹⁰² KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 282–283. Voči poňatiu reformovanej cirkvi ako cirkvi ľudovej sa ostro vymedzuje i Zoltán Galambos. Jeho argumenty si rozhodne zaslúžia pozornosť. Pozri HEYNS, William, GALAMBOS, Zoltán, *Református dogmatika*, Budapest, 1925, s. 176–177.

¹⁰³ Tamže, s. 283.

¹⁰⁴ Pozri napr. SOMOGYI, Alfréd, *Az önálló egyháztagság, a választójogúság és a választási névjegyzék egyházzogi összefüggéseinek vizsgálata a Szlovákiai Református Keresztény Egyház 2007-ben érvényes jogrendjében*, in: *Studia Caroliensia* č. 3/2007, Budapest, s. 143–161.

¹⁰⁵ KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 284.

a ktoré v hospodárskom živote cirkvi znamenajú prehĺbovanie rozdielov medzi jednotlivými zborními.¹⁰⁶ Tento jav je spôsobený nízkou medzizborovou solidaritou.¹⁰⁷

Českobratská cirkev evanjelická môže v tomto ohľade poslužiť príkladom – pripomeňme na tomto mieste jej fond *Jeronymova jednota*, ktorý je tvorený pravidelnými celocirkevnými zbierkami, a ktorého prostriedky sa používajú na financovanie nákladných stavebných úprav a rekonštrukcií budov jednotlivých zborov Českobratskej cirkvi evanjelickej. Deje sa tak formou bezúročných pôžičiek i darov.¹⁰⁸

V *cirkevnej exekutive* sa formálny princíp čistého reformovaného cirkevného zriadenia prejavuje predovšetkým uzavretým okruhom cirkevných úradov, či presnejšie cirkevných služieb (*ministerium* namiesto *officium*).¹⁰⁹ Na tomto mieste je vhodné pripomenúť štyri cirkevné služby, ktoré z Písma svätého vyčítal Kalvín: kazateľ, učiteľ, starší a diakon.¹¹⁰ Z tohto rozdelenia vychádzajú reformované cirkvi dodnes. „Medzi službami neslobodno vytvárať hierarchické rozdiely a hovoriť o moci nositeľov týchto služieb. Všetci služobníci cirkvi sú si zásadne rovní,“ dodáva Kováts.¹¹¹

Nemožno zriadiť cirkevné služby, ktoré nenachádzajú oporu v Písme svätom. Preto musí byť každá podstatná zmena cirkevného práva, teda zďaleka nielen zavedenie novej cirkevnej služby, podopretá detailnou a presvedčivou teologickou (biblistickou) analýzou. Napr. Českobratská cirkev evanjelická touto úlohou pri väčších zásahoch do svojho právneho poriadku poveruje Poradný odbor teologický zriadený pri Synodálnej rade Českobratskej cirkvi evanjelickej.¹¹²

Reformovaná cirkev nesmie prenechať podiel na riadení cirkvi svetskej moci.¹¹³ Kováts opäť mieri do vlastných radov: Maďarská reformovaná cirkev sa až do konca druhej svetovej vojny vyznačovala silným vplyvom aristokracie a honorácie na riadenie

¹⁰⁶ Na tieto tendencie v Českobratskej cirkvi evanjelickej upozorňuje napr. *Prohlášení 33. konventu Ústeckého seniorátu*, in: Český bratr č. 5/2014, Praha, s. 33.

¹⁰⁷ KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 285–286. Pozri tiež SOMOGYI, Alfréd, *Az egyházjog isteni többlete*, Komárom [Komárno], 2016, s. 323–325.

¹⁰⁸ TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, s. 303.

¹⁰⁹ KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 286.

¹¹⁰ GÖRÖZDI, Zsolt, *Protestáns egyházértelmezés a reformáció századában a jelentősebb egyházi rendtartásokban*, Budapest, 2014, s. 27.

¹¹¹ KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 286.

¹¹² Ako príklad možno uviesť „dobrozdání o exegetických a biblicko-theologických předpokladech k řešení otázky služby žen v církvi, zejména otázky, zda ženy mají býti ordinovány k plné službě slova a svátosti“, ktoré tento odbor vypracoval na žiadosť X. synody Českobratskej cirkvi evanjelickej v roku 1950. Pozri *Služba žen v církvi*, in: Křesťanská revue, Praha, 1950, s. 287–295.

¹¹³ KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 287.

cirkvi. Žiadať po presbyteroch, aby v cirkvi rezignovali na využívanie svetskej moci, ktorou často sami oplývali, znamenalo priamy útok na ich spoločenské postavenie. Obzvlášť ostro sa vymedzuje proti využívaniu svetských exekučných prostriedkov – v dôsledku štátom zaručenej svetskej pomoci (*brachium saeculare*) – na vymáhanie cirkevnej dane.¹¹⁴

Na poli cirkevného súdnictva, resp. cirkevnej disciplíny – Kováts presadzuje biblické poňatie cirkevnej disciplíny pred akýmsi polosvetským cirkevným trestným súdnictvom – možno siahat' len po disciplinárnych prostriedkoch, ktoré Kristus ustanovil v Mt 18, 15–20, a zdôrazňuje, že v najkrajnejšom prípade sa má pristúpiť i k vyobcovaniu člena z cirkvi.¹¹⁵

¹¹⁴ Tamže.

¹¹⁵ Tamže, s. 287–288.

5. MATERIÁLNY PRINCÍP A JEHO REALIZÁCIA

5.1 POZITÍVNE VYMEDZENIE MATERIÁLNEHO PRINCÍPU

Druhý zo základných princípov čistého reformovaného cirkevného zriadenia, materiálny princíp, možno vymedziť pozitívne i negatívne. *Pozitívne vymedzenie* stanoví, že jedine Kristus sám vládne svojej cirkvi.¹¹⁶ Kristus vládne svojej cirkvi neviditeľne, a to prísne monarchicky.¹¹⁷ Viditeľne sa Kristova monarchická vláda prejavuje ako *riadenie* prostredníctvom presbyterov.

5.2 DEMOKRACIA NEMÁ V CIRKVI MIESTO

Kristus sám vyvoluje spomedzi svojich verných tých najlepších – aristokratov v pôvodnom zmysle slova, a to aristokratov viery, presbyterov, ktorých obdarúva potrebnými charizmami.¹¹⁸ Či ako stojí v čl. III ods. 3 zriadenia Slobodnej cirkvi reformovanej (neskôr Jednoty českobratskej, dnes Cirkvi bratskej) z roku 1904: „Dle písma mají býti voleni od sboru *se zřetelem na způsobilost a dar propůjčený jim od Ducha svatého k vykonávání zvláštních povinností.*“¹¹⁹

Úlohou zboru je takto obdarovaných rozpoznať, teda rozpoznať vôľu Kristovu a prijať ju za vlastnú.¹²⁰ István J. Kováts píše doslova o tom, že zbor toto Kristovo povolanie „poslušne vezme na vedomie“.¹²¹ Rozhodne nejde o žiadnu formu demokracie – volení presbyteri nie sú zástupcami zboru, ktorý ich zvolil, akoby odvodzovali svoju autoritu od zboru samotného. Sú len jeho predstavitel'ami.¹²² Zborovou voľbou sa len potvrdzuje vnútorné povolanie k službe presbytera.¹²³

Na tomto mieste je nutné podotknúť, že demokracia (ľudovláda) nemá v cirkvi miesto: ako by v nej mohli vládnuť ľudia, keď všetka vláda v cirkvi patrí Kristovi? Vladimír Čapek o demokracii v Českobratskej cirkvi evanjelickej výstižne napísal: „Polemicky řečeno: naše církevní zřízení se neopírá o novodobé demokratické zásady.

¹¹⁶ RIEKER, Karl, *Grundsätze reformierter Kirchenverfassung*, s. 105.

¹¹⁷ SEBESTYÉN, Jenő, *Református dogmatika*, Budapest, 1994, s. 100.

¹¹⁸ Tamže, s. 101.

¹¹⁹ *Vyznání víry a zřízení Svobodné reformované církve*, Praha, 1904, s. 16.

¹²⁰ SEBESTYÉN, Jenő, *Református dogmatika*, s. 100.

¹²¹ KOVÁTS, István J., *A református egyházalkotmány alapvető kérdései*, Budapest, 1948, s. 131.

¹²² BERKHOF, Louis, *Systematic Theology*, Grand Rapids, MI, 1991, s. 584.

¹²³ *Agenda Českobratské církve evangelické I*, Praha, 1983, s. 138–141.

Dokonce můžeme říci, že moderní pokažená demokracie pomáhala rozleptávat reformační presbyterianismus. Ohlíželi jsme se příliš na lid, jeho přání, nálady a potřeby, a zapomínali na nejvyšší měřítko, kterým má být vše souzeno. Naši presbyteri dali se obloudit různými moderními hesly a podlehli zesvětštění, místo aby byli poslušni Krista Krále a dali se vésti jeho Duchem.¹²⁴

Na tomto mieste je vhodné dodat, že Josef Bohatec označuje kalvínske cirkevné zriadenie za *pneumatokraciu* (vládu Ducha Svätého).¹²⁵ Toto označenie považuje za presnejšie než tradične užívaný výraz *kristokracia* (vláda Krista), a to práve s dôrazom na výkon Kristovho absolútneho panstva nad cirkvou pôsobením Ducha Svätého.¹²⁶ Josef Bohatec preto považuje Riekerovo rozlišovanie dvoch princípov čistého reformovaného cirkevného zriadenia – formálneho a materiálneho – za nadbytočné, pretože podľa neho je formálny princíp v materiálnom, ktorý stotožňuje s pneumatokraciou, už obsiahnutý: cirkvi vládne Slovo Božie.¹²⁷

Neblahým dojmom pôsobí i snaha zneužívať v duchu demokracie cirkevné zriadenie, a to predovšetkým nadužívaním hlasovania. K tomu Vladimír Čapek uvádza nasledovné: „Nesmíme se dát zvenčí ovlivňovat a nic nesmíme odjinud bezmyšlenkovitě přijímat. Ukažme si to na příkladu hlasování při všech rozhodnutích, jak je zavedeno v našem církevním zřízení. Je hlasování v církvi tak samozřejmé? Lze tímto způsobem o všem rozhodovat? V některých sborech to šlo tak daleko, že chtěli hlasovat, o čem má farář kázat a co vynechat. Nepřeceňujme naše lístky a zdvižené ruce, zvláště když jde o těsnou většinu. Při presbyterních schůzích, konventech a synodech měli bychom více věřit v sjednocující sílu Ducha svatého, prosit za ni a usilovat o jednomyslnost. Toto je správné rozhodování v církvi: »Vidělo se Duchu svatému i nám...« (Sk 15, 28).“¹²⁸

5.3 PRÁVNÝ VÝZNAM VŠEOBECNÉHO KŇAZSTVA POKRSTENÝCH VERIACICH

Veriacim nemožno pripisovať právo riadiť cirkev ani z dôvodu všeobecného kňazstva pokrstených veriacich,¹²⁹ ktoré býva niekedy považované za hlavnú zásadu cirkevného

¹²⁴ ČAPEK, Vladimír, *Všeobecné kněžství*, Praha, 1944, s. 7.

¹²⁵ BOHATEC, Josef, *Calvins Lehre von Staat und Kirche*, Breslau, 1937, s. 432.

¹²⁶ Tamže, s. 433.

¹²⁷ Tamže, s. 443.

¹²⁸ ČAPEK, Vladimír, *Všeobecné kněžství*, s. 7.

¹²⁹ KOVÁTS, István J., *A református egyházalkotmány alapvető kérdései*, s. 131.

zriadenia protestantských cirkví. Napr. Jiří Rajmund Tretera vo svojom ranom diele uvádza: „Českobratská církev evangelická se řídí při organizační výstavbě své struktury zásadou všeobecného kněžství lidu Kristova spojenou se zásadou, že některé z funkcí, *vyplývajících z tohoto kněžství*, jsou v zájmu řádu a kázně přenášeny na jednotlivé způsobilé osoby.“¹³⁰ Cirkevná služba však zo všeobecného knazstva veriatic nevyplýva,¹³¹ i keď všeobecné knazstvo, teda členstvo v cirkvi, založené krstom, je pochopiteľne jej nevyhnutnou podmienkou.

I v preambule platného cirkevného zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej ale stojí: „Evangelická církev přijímá zásadu všeobecného kněžství lidu Kristova, podle níž je poslání církve svěřeno všem pokřtěným a uskutečňuje se podle různých obdarování, jež společenství církve rozpoznává. *Podle této zásady pověřuje ke konkrétním službám.*“ Text preambuly platného cirkevného zriadenia síce nepochybné nadväzuje na preambulu cirkevného zriadenia z roku 1953, ale význam všeobecného knazstva všetkých veriatic oproti východiskovému textu zveličuje: práve kurzívou zvýraznená veta v preambule cirkevného zriadenia z roku 1953 chýba. Poverenie služobníkov sa totiž deje na základe moci klúčov, ako o nej pojednávam nižšie.

Josef Bohumil Souček vysvetľuje význam tejto časti preambuly cirkevného zriadenia z roku 1953 nasledovne: „Reformační církev v zásadě nezná žádného odděleného kněžského stavu. Církev je obecnstvím víry, v němž si všichni podle svých darů mohou a mají sloužit k víře i řádu. *Synod učinil řadu usnesení, která dokazují, že tuto zásadu míní vážně. Naše církev se chce naléhavěji než kdy jindy osvobodit od všech pozůstatků »kněžské« nebo »pastorské« církve.*“¹³²

I v poslednom vydaní Zásad Českobratskej cirkvi evanjelickej z roku 1968 jasne stojí: „Naše církev je založena na zásadě obecného kněžství lidu Kristova. V církvi apoštolské přestává vyvýšenost kněží nad lidem Božím. Všichni údové církve jsou povýšeni na úroveň kněží, *tj. smějí ve jménu Ježíše Krista přistupovat přímo k Bohu se svou modlitbou, hledat pravdu v Písmu, zvěstovat ji, navzájem se povzbuzovat*

¹³⁰ TRETERA, Jiří Rajmund, *Jsou naši duchovní jen kazateli?*, Příspěvek k rozhovoru nad návrhem nového církevního zřízení, in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Církve a právo – Miscellanea*, s. 25, pôvodne in: Český bratr č. 2/1971, Praha, s. 26.

¹³¹ WEERDA, Jan, *Presbyterialverfassung*, in: in: BRUNOTTE, Heinz, WEBER, Otto (eds.), *Evangelisches Kirchenlexikon P–Z*, Göttingen, 1961, stĺpce 304–305.

¹³² SOUČEK, Josef Bohumil, *Podstata a poslání církve*, Smysl preambule nového církevního zřízení, in: Český bratr č. 2/1954, Praha, s. 27.

a napomínat.“¹³³ O žiadnej vláde tu nie je a nemôže byť reč. Najzásadnejším právnym dôsledkom všeobecného kňazstva veriacich je totiž „len“ *rovnosť veriacich*.¹³⁴

Touto rovnosťou sa dnes nepochybne myslí rovnosť mužov a žien (vo väčšine reformačných cirkví), rovnosť rás, etník a národov, rovnosť kazateľov a ostatných presbyterov. Avšak nemyslí sa tým absolútna rovnosť *všetkých* veriacich: veď rovnosť presbyterov či kazateľov na jednej strane a im *zvereného* Božieho ľudu na druhej strane je sotva mysliteľná. „Členové cirkve jsou si všichni rovni jako bratři a sestry v Pánu Ježíši Kristu. [...] *V cirkvi není žádných stupňů, nýbrž pouze různá obdarování*,” píše sa v čl. II ods. 2 zriadenia Slobodnej cirkvi reformovanej z roku 1904.¹³⁵ Zriadenie, v ktorom cirkev riadia presbyteri, je tak v konečnom dôsledku aristokratické.

Problematické je však znenie Zásad Českobratskej cirkvi vo vydaní z roku 1946, ktoré sa drží textu starších vydaní z rokov 1927, 1932 a 1938, avšak oproti vydaniu z roku 1968 je dosť odlišné: „Zřízení naše má původ v reformačním názoru, že církev je shromážděním věřících a že *všichni věřící stejné mají právo na její správu* a berou na sebe stejný závazek o ni pečovat. Slovo Boží je základem a měřítkem cirkve – a *kdo uvěřili poselství evangelia a dali se mu ve službu, mají stejná práva i povinnosti*. Slovo Boží a víra ruší všechny rozdíly stavu i pohlaví, povolání i vzdělanosti. Neuznáváme zvláštních práv hierarchie. Všichni, kdož uvěřili a osvědčili poslušnost Božímu zákonu, dokázali, že jsou pomazáni Duchem svatým a že *mají právo na vedení cirkve*. Duch svatý dává právo synovství Božího a dává i plné členství cirkve. Věrou je dána dospělost a moudrost, nikoli poslušností v úřadě ani svátostným pomazáním kněžským.“¹³⁶

V Druhom helvétskom vyznaní, ku ktorému sa Českobratská cirkev evanjelická tradične hlási, pritom jasne stojí: „Kristovi apoštolé nazývajú ovšem všechny, kdo věří v Krista, kněžími, nikoli však pro úřad, ale že můžeme přinášeti Bohu duchovní oběti, poněvadž jsme všichni věřící byli skrze Krista učiněni králi a kněžími [...]. Velice se tedy od sebe liší kněžství a úřad. *Kněžství totiž je společné všem křesťanům, jak jsme právě*

¹³³ *Zásady českobratrské cirkve evangelické*, Praha, 1968, s. 54.

¹³⁴ Joachim Mehlhausen k tomu uvádza: „Na rozdiel od Luthera hralo pre Kalvína učenie o kňazstve všetkých veriacich sotva nejakú rolu. Kalvín viac zdôrazňoval, že Kristus ako hlava cirkvi používa k zastupujúcej službe jednotlivých (volených) zborových predstaviteľov, aby viedli jeho zbor.“ Pozri MEHLHAUSEN, Joachim, *Schrift und Bekenntnis*, in: RAU, Gerhard, REUTER, Hans-Richard, SCHLAICH, Klaus (eds.), *Das Recht der Kirche I, Zur Theorie des Kirchenrechts*, Gütersloh, 1997, s. 422.

¹³⁵ *Vyznání víry a zřízení Svobodné reformované cirkve*, s. 14.

¹³⁶ *Zásady českobratrské cirkve evangelické*, Praha, 1946, s. 43.

povéděli, úřad však nikoli. Neodstranili jsme však z církve úřad tím, že jsme z církve Kristovy vypudili papežské kněžství.“¹³⁷

Vydanie Zásad Českobratskej cirkvi evanjelickej z roku 1946 však hovorí, že všetci veriaci majú na základe všeobecného kňazstva veriacich *právo* na správu či vedenie cirkvi, teda zrejme právo na cirkevnú službu v zmysle pasívneho volebného práva. Tým však tento vieroučný text popiera Kristovu absolútnu moc vyvolať si pôsobením Ducha Svätého – prostredníctvom zborovej voľby – svojich služobníkov, presbyterov, a zaváňa tak demokraciou.¹³⁸ Je preto správne, že vydanie Zásad Českobratskej cirkvi evanjelickej z roku 1968 plne rešpektuje i *materiálny princíp* čistého reformovaného cirkevného zriadenia.

Zásadu všeobecného kňazstva veriacich právnym jazykom príkladne vyjadrila Ústava Cirkvi bratskej z roku 1970 v preambule k čl. 71 a nasledujúcim, pojednávajúcim o staršovstve: „Každý sbor je spravovaný staršovstvom, v jehož čele stojí kazateľ, prípadne administrátor sboru [...]. *Podle zásad všeobecného kněžství* (1Pt 2, 5) *se tedy na správě církve podílejí jak kazatelé, tak nekazatelé.*“¹³⁹ Alebo ustanovenie § 3 Ústavy Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku z roku 2002: „Cirkev je stavaná a stavia jedine na nášho pána Ježiša Krista tak, ako o tom vyznáva celé Písmo sväté. *Členovia cirkvi sa budujú na duchovný dom, sväté kňazstvo, aby prinášali duchovné obete prijemné Bohu skrze Ježiša Krista* (1Pt 2, 5).“ Takto dochádza k včleneniu citovaného biblického verša („...a dajte sa vbudovať aj vy ako živé kamene do duchovného domu, do svätého kňazstva, aby ste prinášali duchovné obety, prijemné Bohu skrze Ježiša Krista“) priamo do textu právneho ustanovenia. Tento postup možno v reformovanom cirkevnom práve označiť za tradičný a nasledovaniahodný.

Jasne a stručne, slovami Heidelberského katechizmu, zhrňme podstatu všeobecného kňazstva veriacich takto: „Prečo ťa nazývajú kresťanom? Preto, lebo som skrze vieru údom Ježiša Krista, a tak účastný Jeho pomazania; aby som smel vyznávať Jeho meno a vydávať sa Jemu v živú obeť vdáky, aby som mohol slobodne a s dobrým svedomím bojovať proti

¹³⁷ *Čtyři vyznání*, Praha, 1951, s. 234 (Druhé helvétske vyznanie, čl. 18, 8).

¹³⁸ Je síce pravda, že už reformátori zdôrazňovali právo všetkých veriacich na správu cirkvi, ale toto právo je nutné vnímať dobovo: vtedy im išlo predovšetkým o odstránenie kňazského stavu, nie o snahu zaviesť v cirkvi parlamentnú demokraciu. Nie je možné preberať myšlienky reformátorov bez ich primeranej aktualizácie.

¹³⁹ *Řád Církve bratrské*, in: *Vnitřní předpisy církví a náboženských společností v Československu*, Nekatolické denominace, Praha, 1990, s. 272.

hriechu a Satanovi v tomto živote, *a potom s Ním panoval vo večnosti nad všetkým stvorením.*¹⁴⁰

Tu na zemi v cirkvi Kristovej podľa reformovaného učenia človek panovať nemôže. Nie nadarmo sa hovorí, že v reformovanej cirkvi je prvé miesto vždy prázdne.¹⁴¹ „Kristus je skutočným Kráľom a Hlavou Cirkvi ako viditeľnej ustanovizne, riadiac ju svojimi zákonmi, nariadeniami, služobníkmi a silami, a to doslovne, ako Dávid či Šalamún vládli ľudu Starej zmluvy,“ uvádza uznávaný americký reformovaný teológ Louis Berkhof.¹⁴²

5.4 PRÁVNÝ VÝZNAM MOCI KLÍČOV

Kristus cirkev nielenže založil, ale ako hlava cirkvi, a to nielen v organickom, ale i v administratívnom zmysle, ju práve z moci svojho kráľovského úradu, teda ako jej kráľ, vybavil potrebnou mocou a autoritou.¹⁴³ Je preto nepochybné, že cirkev, na rozdiel od svojich jednotlivých údov, disponuje svojou vlastnou mocou (*potestas ecclesiae*), a to na základe moci kľúčov. „O kľúčoch Božieho kráľovství, jež Pán odevzdal apoštolům,“ píše sa v Druhom helvétskom vyznaní, „mnozí tlachajú podivné věci a kují z nich meče, kopí, žezla i koruny a plnou moc nad největšími královstvími a posléze nad dušemi i těly; my usuzujeme prostě podle slova Páně a pravíme, že všichni služebníci řádně povolání mají klíče a užívají klíčů či jejich služebnosti, když *zvěstují evangelium, to jest když vyučují, napomínají, potěšují a trestají a v kázni udržují lid sobě svěřený.*“¹⁴⁴

Ešte jasnejšie o moci kľúčov pojednáva Bratské vyznanie: „Čtrnáctý artikul učení našeho jest o kľíčích Kristových, o nichž Pán řekl Petrovi: Tobě dám klíče království nebeského [Mt 16, 19]. O kterýchž kľíčích toto smýšlíme a věříme, že nic jiného nejsou než moc [Kristova a Ducha jeho svatého] služebníkům církve a sborům Páně svěřená, netoliko evangelium [svaté] (totiž veselé noviny o milosti Boží k lidem a vykoupení v Kristu Ježíši stalém) zvěstovati, ale také věřícím a povolným milost Boží svědčiti, do domu Božího je pouštěti a k losu svatých přijímati a tak nebe před nimi otvírati, nevěřícím

¹⁴⁰ *Heidelberský katechizmus*, Komárno, 2014, s. 25.

¹⁴¹ RÉVÉSZ, Imre, *Presbiteri rendszerű-e a magyar református egyház?*, in: *Confessio* č. 3/2007, Budapest, s. 25.

¹⁴² BERKHOF, Louis, *Systematic Theology*, s. 582.

¹⁴³ Tamže, s. 593.

¹⁴⁴ *Čtyři vyznání*, s. 217 (Druhé helvétske vyznanie, čl. 14, 5).

pak a nepovolným svědčiti hněv a je z domu církve vyháněti a před nimi nebe zavíratí a tak berlu království Kristova *služebně* v rukou držeti a jí k správě stáda Kristova užívatí.“¹⁴⁵

A o niekoľko odsekov ďalej: „Odkudž se vidí, že ač tato moci Kristovy *služebnost* nejpředněji dána jest správcům a kněžím, avšak také i každému sboru křesťanskému, většímu i menšímu. [...] Z čehož jde, že každý křesťan, kolikrátžkoli těch klíčů Páně potřebuje, hledati jich může a má u správce sboru toho a pastýře stáda toho, k němuž náleží, a užívatí tak důvěrně jako od samého Krista Pána, *poněvadž od něho církvi svěřeni jsou a jeho jsou a jeho moc se koná, kdykoli se jimi podle vůle jeho šafuje* [...].“¹⁴⁶

Direktív k agende prijatej III. generálnou synodou h. v. roku 1877 o moci klíčov pojednáva obdobne: „Moc klíčův aneb kázeň křesťanská *není při jednom neb některých služebnících církve, neb při jiných osobách, ale při celém sboru křesťanském*; i jsou jí podrobeni služebníci církve jako ten nejmenší oud její. Aby pak všecko dalo se dle řádu, vyvolil sbor křesťanský některé počestné a bohabojné muže (starší) ze středu svého, kteříž k službě sboru a ve jménu jeho podle služebníkův slova Božího stojíce, spolu s nimi provozují kázeň. *Služebník slova koná úřad klíčův nejbliže, když před oudy sboru skrže kázání evanjelium království nebeské otvírá a zavírá.*“¹⁴⁷

Moc klíčov – prisluhovanie Slovom Božím a sviatosťami – je teda totožná s mocou cirkvi. Moc klíčov na základe Kristovho zvrchovaného kráľovského rozhodnutia náleží kresťanskému zboru, ktorý jej *výkonom* v mene Kristovom poveruje presbyterov, ktorých Kristus obdaroval potrebnými charizmami, tým, že ich zo svojho stredu *vyvolá* prostredníctvom zborovej voľby, teda rozpoznaním pôsobenia Ducha Svätého.

Moc klíčov je v Druhom helvétskom vyznaní označovaná za moc úradnú či správnejšie služobnú (*potestas officii vel ministerialis*), a to na rozdiel od absolútnej, ničím neobmedzenej moci Kristovej, ktorá je zvrchovanou mocou, mocou samou o sebe, mocou práva (*potestas mera et absoluta, quae et iuris vocatur*).¹⁴⁸ Moc klíčov teda podľa

¹⁴⁵ Tamže, s. 161–162 (Bratské vyznanie, čl. 14, 1).

¹⁴⁶ Tamže, s. 162–163 (Bratské vyznanie, čl. 14, 5–6). O moci klíčov obdobne pojednáva i Heideberský katechizmus, a to v otázkach 83 až 85. Pozri *Heideberský katechizmus*, s. 46–47 a FEKETE, Károly, *A Heidebergi Káté magyarázata*, Budapest, 2013, s. 373–381.

¹⁴⁷ *Agenda čili způsoby církevního přisluhování pro reformované sbory v Čechách a na Moravě dle usnešení III. evang. obecného synodu helv. vyzn. z roku 1877*, Vídeň, 1881, s. 181. Direktív bol publikovaný i samostatne, pozri *Agendní direktiv čili Návod k vysluhování služebností církevních*, in: *Císařský patent z 8. dubna 1861...*, Krabčice, 1884, s. 86.

¹⁴⁸ *Čtyři vyznání*, s. 235–236 (Druhé helvétske vyznanie, čl. 18, 11–12).

reformovaného učenia znamená zvestovanie Slova Božieho, pričom táto hlásateľská služba cirkvi¹⁴⁹ v sebe zahŕňa i výkon kresťanskej disciplíny.

5.5 DELENIE MOCI CIRKVI

Moc cirkvi, vykonávaná presbytermi, sa delí na moc vieroučnú (*potestas dogmatica*), moc riadenia (*potestas regiminis*), ktorá v sebe zahŕňa tiež moc disciplinárnu (*potestas disciplinae*) a konečne na službu milosrdenstva (*ministerium misericordiae*).¹⁵⁰ Toto delenie moci, ktorú Kristus zveril svojej cirkvi, reflektuje jeho tri úrady: prorocký, kráľovský a veľkňazský. Výkon každej z týchto zložiek moci kľúčov je zverovaný príslušnému cirkevnému služobníkovi: výkon vieroučnej moci kazateľovi (*teaching elder*), výkon moci riadenia presbyterovi (*ruling elder*), služba milosrdenstva diakonovi.¹⁵¹ Nesmieme však zabúdať, že výkon každej z týchto zložiek moci cirkvi je *výhradne* hlásaním Slova Božieho.¹⁵² Služba každého presbytera je svojou podstatou rovnako duchovenská ako služba „špecializovaného“ presbytera – kazateľa.¹⁵³ Kazatelia však vykonávajú službu Slova Božieho a sviatostí ako svoje výlučné povolanie.¹⁵⁴

5.6 NEGATÍVNE VYMEDZENIE MATERIÁLNEHO PRINCÍPU

Priblížili sme sa konečne k *negatívne* vymedzeniu formálneho princípu čistého reformovaného cirkevného zriadenia, ktoré stanoví, že z cirkvi je nutné odstrániť náznaky ľudského panstva,¹⁵⁵ čím sa myslí predovšetkým odstránenie prvkov monokratického rozhodovania. „Presbyterně-synodní zřízení je, po lidsku viděno, zřízením velmi křehkým,“ uvádza k tomuto Ladislav Beneš. „Neubrání se člověčině, projevující se i prosazováním osobních cílů ve staršovstvech, prosazováním vlivu těch členů sborů, kteří jsou majetnější, nebo ve chvíli, kdy těžištěm zájmu staršovstva se stanou otázky hospodářské a o pravdách evangelia chceme demokraticky hlasovat. Pak se však smíme

¹⁴⁹ Tak píše BARTH, Karl, *Základy dogmatiky*, Praha, 1952, s. 171.

¹⁵⁰ SEBESTYÉN, Jenő, *Református dogmatika*, s. 107.

¹⁵¹ Tamže, s. 108–114.

¹⁵² Preto je pojem *teaching elder* širší a zahŕňa v sebe i pojem *ruling elder*.

¹⁵³ I Norman Doe uvažuje o presbyteroch v reformovaných cirkvách ako o duchovných. Pozri DOE, Norman, *Christian Law*, s. 82–83.

¹⁵⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 63.

¹⁵⁵ RIEKER, Karl, *Grundsätze reformierter Kirchenverfassung*, s. 105.

a máme nechat ujistiť ve spoločnom shromáždění živým Kristem, že dobrý pastýr své ovce neopustí, nýbrž položí svůj život za ovce. On je ten dobrý pastýr a biskup své církve. Podle jeho řádu ať se všechno slušně děje.“¹⁵⁶

5.7 REALIZÁCIA MATERIÁLNEHO PRINCÍPU

Vrátme sa opäť k článku Istvána J. Kovátsa o realizácii princípov čistého reformovaného cirkevného zriadenia. V *cirkevnom zákonodarstve* sa materiálny princíp – Kristovo výlučné panstvo nad cirkvou – prejavuje predovšetkým v bohoslužobnom charaktere cirkevných zhromaždení (kolektívnych cirkevných orgánov). „Lebo kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi,“ sú slová Ježiša Krista (Mt 18, 20). Členovia konventov či synod berú na vedomie Kristovo rozhodnutie, ktoré im bolo sprostredkované Duchom Svätým – prostredníctvom vzájomnej rozpravy, a zaznamenajú ho, aby následne ako apoštolovia zhromaždení na jeruzalemskej synode mohli preniesť: „Lebo za dobré sa videlo Svätému Duchu i nám...“ (Sk 15, 28).¹⁵⁷

Myšlienka kolektívneho hľadania Kristovej vôle však musí nájsť zodpovedajúce vyjadrenie v právnych predpisoch cirkvi. Pieter Coertzen uvádza praktický príklad právnej úpravy, ktorá má zamedziť tomu, aby sa o pneumatokracii v cirkvi len nehovorilo, ale aby bola skutočne uplatňovaná: „Pretože cirkevné zhromaždenia často činia rozhodnutia na základe hlasovania, cirkev musí stanoviť, koľko hlasov je potrebných, aby bol návrh uznesením zhromaždenia schválený. Tento proces však v riadení cirkvi nikdy nemôže byť nahliadaný ako demokracia, v ktorej o tom, čo je pravda, rozhoduje väčšina hlasov. Hlasovanie cirkevného zhromaždenia je hľadaním Božieho zákona pre cirkev, ktorej Kristus vládne prostredníctvom Slova a Ducha [...]. Preto je jeden človek na strane Krista a jeho Slova na cirkevnom zhromaždení viac než všetci ostatní prítomní, ktorí v tej chvíli nevidia jasne Kristovu cestu. Preto je v cirkvi vždy možnosť odvolania, aby sa mohlo pokročiť v uplatňovaní Kristovej zvrchovanosti.“¹⁵⁸

Práve z dôvodu čo najširšej možnosti odvolania je žiaduce, aby sa v cirkvi dôsledne uplatňovala zásada subsidiarity, aby podľa možností rozhodovali cirkevné zhromaždenia

¹⁵⁶ BENEŠ, Ladislav, *Presbyterně-synodní zřízení*, in: Český bratr č. 6/1997, Praha, s. 4.

¹⁵⁷ KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 288.

¹⁵⁸ COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 193.

na čo najužšej (najnižšej) úrovni.¹⁵⁹ Aby synoda ako najširšie (najvyššie) cirkevné zhromaždenie nerozhodla v zásadnej veci proti vôli väčšiny užších (nižších) cirkevných zhromaždení, v reformačných cirkvách si synoda pred takýmto hlasovaním spravidla vyžiada vyjadrenia užších (nižších) cirkevných zhromaždení, ktorými je viazaná (podľa zákona Škótskej cirkvi z roku 1697 sa tento postup nazýva *Barrier Act*).¹⁶⁰

Na poli cirkevnej exekutívy treba mať vždy na pamäti, že len Kristus sám si zo zboru vyvoluje svojich služobníkov. O direktívnom menovaní presbyterov nemôže byť v reformovanej cirkvi reč.¹⁶¹ Vyvolení služobníci majú rozhodovať vždy kolektívne, v zhromaždení. Kováts upozorňuje, že mnohé zahraničné reformované cirkvi nepoznajú službu seniorov či biskupov – kolektívnemu cirkevnému orgánu (cirkevnému zhromaždeniu) predsedá služobník zvaný moderátor, zvolený spravidla na rok, pričom jeho opakovaná voľba sa väčšinou nepripúšťa. Takýmto spôsobom je možné účinne zamedziť dojmu, že senior, biskup, či kurátor cirkvi „vládne“ a eliminuje sa nežiaduce vytváranie hierarchických rozdielov medzi presbytermi.¹⁶²

I *cirkevná disciplína* sa musí dôsledne vystríhať monokratického rozhodovania.¹⁶³

¹⁵⁹ Je asi príľahavejšie prirovnávať synodálno-presbyterské zriadenie skôr k sústredeným kruhom než k pyramíde. Moc seniorálneho konventu či synody nie je väčšia než moc zborového presbyterstva, na širšom zhromaždení je však moc cirkvi prítomná vo väčšej miere, je teda koncentrovanejšia.

¹⁶⁰ Pozri LYALL, Francis, *Church and State in Scotland*, Developing Law, London–New York, 2016, s. 2.

¹⁶¹ KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, s. 288–289.

¹⁶² Tamže, s. 289–290.

¹⁶³ Tamže, s. 290.

6. SYNODÁLNO-PRESBYTERSKÉ CIRKEVNÉ ZRIADENIE

6.1 OBVYKLÉ POŇATIE V ZAHRANIČÍ

Konečne sa dostávam k problému, na ktorý odkazuje i samotný názov tejto práce: čo je synodálno-presbyterské, resp. presbytersko-synodálne cirkevné zriadenie a aké sú jeho zásady. Joachim Mehlhausen uvádza, že tento termín sa prvýkrát objavuje až na počiatku 19. storočia. Nie je známe, kto toto označenie použil ako prvý. Friedrich Schleiermacher vo svojich cirkevnoprávných pojednaniach používal slovné spojenia *Presbyterial- und Synodalordnung* a *Presbyterialverfassung*. V 30. rokoch 19. storočia bol už výraz *synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie* zaužívaný.¹⁶⁴

Problémom je, že význam tohto pojmu je fixovaný miestne i časovo. Zhoda všetkých poňatí panuje na základnej výstavbe sústavy cirkevných zhromaždení. Zámerne preberám definíciu z pera zahraničného odborníka a v preklade ponechávam pôvodnú terminológiu: „Vzorové usporiadanie dáva zborom *Consistoires* (Francúzsko), *kirksessions* (Škótsko), *kerkenraaden* (Holandsko), *Presbyterien* (Nemecko), ktoré pozostávajú z kazateľov a starších, pričom starší sú obvykle vo väčšine; zriedkavejšie sú k riadeniu zboru povolávaní i diakoni, väčšinou je pre nich zriadený samostatný orgán. Susediace zbory sú spojené do synodálneho zväzku, ktorého označenie je rôznorodé: *colloque*, *presbytery*, *classis*, *Kreissynode*. Tieto územne zriadené synody vysielajú zo svojho stredu členov provinčných synod, ktoré ďalej vysielajú vyslancov, z ktorých konečne pozostáva generálna synoda. Synody menujú zo svojho stredu prezídium, často nazývané predsedníctvom [Moderamen], ktoré sa skladá obvykle z troch osôb. Riadiaca moc týchto prezídií končí posledným zasadnutím synody. [...] V prísne vystavanej presbyteriálnej ústave majú v zhromaždeniach miesto a hlas len práve slúžiaci kazatelia a starší. Starší sú do svojej služby uvádzaní a ordinovaní rovnako ako kazatelia. – Takto vybudované orgány sú nositeľmi cirkevnej moci, a to v tom zmysle, že svojimi uzneseniami, nariadeniami a opatreniami slúžia moci Hlavy Ježiša Krista.“¹⁶⁵

¹⁶⁴ MEHLHAUSEN, Joachim, *Presbyterial-synodale Kirchenverfassung*, in: MÜLLER, Gerhard (ed.), *Theologische Realenzyklopädie XXVII*, Berlin–New York, 1997, s. 331.

¹⁶⁵ WEERDA, Jan, *Presbyterialverfassung*, stĺpce 305–306.

6.2 PRVÉ DOMÁCE VÝSKYTY TERMÍNU

Na nasledujúcich stranách budem mapovať definície pojmu synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia v cirkevných periodikách, a to od vydania Protestantského patentu až do súčasnosti. Pri výbere zdrojov som sa zameril predovšetkým na české reformované a českobratské evanjelické časopisy. Moju pozornosť zaujímajú predovšetkým *Hlasy ze Siona*, *Jednota*, *Český bratr*, *Kostnické jiskry* a *Křesťanská revue*. Výbor excerptov je nevyhnutne neúplný a čo sa týka *Kostnických jisker* a *Křesťanské revue* i náhodný. V prípade zvyšných časopisov je výber systematickejší, nakoľko som mal pri výbere úryvkov k dispozícii digitalizované a prehľadateľné verzie týchto periodík. Čitateľ sa i tak zrejme nevyhne dojmu, že mu uniká kontext. Snažil som sa preto vybrať rozsiahlejšie úryvky, z ktorých je aspoň trochu zrejmý zamýšľaný význam použitého pojmu, a preto vynechávam texty, v ktorých bol termín *synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie* použitý len mimochodom. Tieto sú – príznačne – omnoho frekventovanejšie. Obzvlášť v období do roku 1873 je veľmi ťažké nájsť uspokojivé vysvetlenie tohto pojmu.

Jeden z prvých dohľadných výskytov je v poloúradnom časopise Českej superintendencie h. v. *Hlasy ze Siona* a je z roku 1862: „Orgánové církevní správy pro farní osadu jsou 1. farní presbyterstvo, 2. farní zastupitelstvo. Nač bychom dávali orgánům církevní správy pro seniorní a superintendentní osadu jiná jména? Vždyť se ničím od orgánů farní církevní správy neliší, leč rozsáhlostí čili velikostí osady. A mimo to jestli skutečně si přejeme, aby v naší církvi se *presbyterně-synodní zřízení* zdomácnělo, nechať se s námi i jméno presbyterstva v celé církevní správě od paty až k hlavě neustále setkává.“¹⁶⁶ Tento úryvok pochádza z doby, kedy sa reformovaná cirkev ešte len postupne zžívala so svojim novým zriadením – nezabúdajme, že provizórna ústava Evanjelickej cirkvi v Rakúsku bola vydaná roku 1861.¹⁶⁷

V nasledujúcom ročníku sledovaného časopisu k nej však už nachádzame prvé výhrady – a to v kontexte synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia: „*Presbyterně synodní zřízení* jest zhola nemožné, když v čele církve stojí vrchnost zeměpánem

¹⁶⁶ *Orgánové církevní správy*, in: *Hlasy ze Siona* č. 30/1862, Praha, s. 326.

¹⁶⁷ Publikovaná bola pod č. 42/1861 ř. z.

jmenovaná, právy, které by jen synodě náležeti měly, opatřená, a k tomu ke všemu synodě buď nic, nebo jen podle jména odpovědná.“¹⁶⁸

Dalšie výskyty hľadaného termínu sú dlhú dobu len sporadické. V ročníku 1867 som dohľadal nasledovný, a to v úvodníku prvého čísla, v článku *Minulý rok*: „Co našeho církevního zřízení se týče, přinesl nám minulý rok císařský dar, dne 6. ledna stvrzeno církevní zřízení.¹⁶⁹ Díky Bohu, že již nás prozatímnosti vytrhl a pohnul také stát k tomu, aby nám skrze svrchovanou hlavu svou, našeho císaře a krále, dal právní postavení v sobě. Přednosti tohoto našeho zřízení spočívají v soustavě *presbytero-synodní*, soustavě to právě od starodávna reformované.“¹⁷⁰

V ročníku 1870 čítame nasledujúci návrh, súčasť predlohy určenej konventu Českej superintendencie h. v.: „Konvent Poděbradský navrhuje, aby bylo o to pracováno, by se úplně provedlo *presbytero-synodní zřízení*.“¹⁷¹

Citované úryvky neobsahujú žiadnu hlbšiu reflexiu pojmu *synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie*, ich autori sa nanajvyš vymedzujú proti platnému cirkevnému zriadeniu. Návrh konventu Poděbradského seniorátu h. v. však predznamenáva ďalší vývoj udalostí, kedy sa pojem synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia dostáva do stredobodu pozornosti.

6.3 „ČÁSLAVSKÉ“ POŇATIE

„Seniorát čáslavský má téměř veskrz duchovní mladší doby a jest seniorátem nejmladším – předchází však »starší« dobrým příkladem. Přejeme mu již dnes hojného zdaru v práci usilovně započaté,“ čítame jednu z prvých reakcií na III. konvent Čáslavského seniorátu h. v., ktorý v roku 1877 prijal svoj návrh zriadenia reformovanej cirkvi.¹⁷² Nie je náhoda, že autori textu „čáslavského“ cirkevného zriadenia patrili k prvej generácii českých

¹⁶⁸ *Návrhy na změnu nynějšího církevního zřízení*, dodané dne 1. února 1863 seniornímu výboru obvodu pražského pro nejbližší seniorní konvent, Vyňato z protokolů o IX. a X. sezení evanjelického presbyterstva h. v. Krábsického, konaném dne 15. a dne 30. prosince 1862, in: *Hlasy ze Siona* č. [3]/1863, Praha, s. 41.

¹⁶⁹ Publikované bolo pod č. 15/1866 ř. z.

¹⁷⁰ *Minulý rok*, in: *Hlasy ze Siona* č. 1/1867, Hořátev, s. 3.

¹⁷¹ *Předloha pro III. konvent reformované superintendenci České*, držeti se mající v Praze dne 5. a následujících dnů měsíce dubna léta Páně 1870, in: *Hlasy ze Siona* č. 7/1870, Mělnické Vtelnno, s. 58.

¹⁷² *Třetí konvent ref. seniorátu Čáslavského*, in: *Hlasy ze Siona* č. 12/1877, Choceň, s. 91.

reformovaných bohoslovcov, ktorí aspoň časť svojho štúdia strávili v zahraničí.¹⁷³ O vplyve zahraničných cirkevných zriadení na finálny text „čáslavského“ cirkevného zriadenia som sa už zmienil.

Práve hlavní autori tohto zriadenia – Justus Emanuel Szalatnay a Čeněk Dušek – dokázali v dobách boja o nové cirkevné zriadenie získať pre cirkevné právo široké publikum. Szalatnay sa preslávil svojimi plamennými rečami na konventoch a synodách, Dušek sa stal známym svojím časopisom *Jednota*, ktorý bol venovaný primárne problematike reformovaného cirkevného zriadenia. Vyhľadal som niekoľko úryvkov rečí a článkov týchto osobností, v ktorých sa zračí ich pochopenie synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia.

Čeněk Dušek na III. konvente Čáslavského seniorátu h. v. predniesol nasledovné: „Bývali hlasy u nás, že církevní zřízení jest pouhou formou, živé církvi nijak nevadící. I já jsem byl toho domnění; nyní soudím jinak. Zřízení církevní jest podstatná část církve. Vezměme papežství jeho zřízení, a přestane papežstvím býti. Dejme reformované církvi episkopální roucho, a přestane býti reformovanou. Není to lhostejno, máme-li jednu nohu o několik palců delší než druhou, aneb má-li rámě naše loket napřed nebo vzadu. A tak jest s církevním zřízením. [...] *Naše nemoc pozůstává v tom, že jsouce reformovaní, nemáme reformovaného zřízení.*“¹⁷⁴

Pokračoval: „*Pravé reformované zřízení může jedině na zásadách, v minulém konventě přijatých, vzděláno býti. Zásady ty měly mnoho odpůrců u nás; ale pocházelo to z nedorozumění a z osobních zájmů. Panuje však i po dnes mnohá nejasnost o nich. Pohleďme na první: zřízení má býti presbytero-synodní. Mnozí výrazu tomu nerozumí. Nynější zřízení nazývá dle starého zvyku starších v sboru: presbytery. Výraz ten jest dobrý, ale u nás zkomolený. Presbyter v první církvi mohl býti tak dobře kazatel jako starší. Byl to název orgánu sbor spravujícího. U nás však přenešením jeho na starší, tedy na*

¹⁷³ Justus Emanuel Szalatnay bol vôbec prvým českým reformovaným bohoslovcem, ktorý dostal povolenie študovať zahraničí – v Bazileji. Pozri *Památník farního sboru Českobratské církve evangelické ve Velimi (1783–2003)*, Velim, 2003, s. 42. Čeněk Dušek študoval v Erlangene, Bazileji a predovšetkým v Edinburghu, ktorý ho uchvátil svojím rozhodne reformovaným prostredím. Pozri HREJSA, Ferdinand, *100 let od narození Čenka Duška*, in: *Kostnické jiskry* č. 20/1943, Praha, s. 115. Ferdinand Hrejsa o Čenčkovi Duškovi, vydávajúcemu uprostred boja o „čáslavské“ cirkevné zriadenie svoj časopis *Jednota*, tiež napísal: „Hledí nadějně na mladé duchovenstvo v počtu asi 20, kteří zasvěceni byli (ve Skotsku) do taktiky a strategie moci evangelické [sic!] a postavili se po bok generaci o něco starší ze školy francouzsko-švýcarské (senior Szalatnay) a pomohli povznésti duchovenstvo naše na stupeň, na němž před tím nikdy ještě nestálo od doby toleranční.“ Pozri HREJSA, Ferdinand, *100 let od narození Čenka Duška*, in: *Kostnické jiskry* č. 21/1943, Praha, s. 123.

¹⁷⁴ *Třetí konvent ref. seniorátu Čáslavského*, in: *Hlasy ze Siona* č. 13/1877, Choceň, s. 100.

ne kazatele, zavdán byl podnět k domněnce, jako by presbyterní zřízení dávalo správu církve jediné starším do rukou, kteří mají za úlohu církev před kazateli hájiti. To jest na prosto stanovisko falešné. [...] *Presbyterní zřízení nemá název svůj od presbyterů v tomto smyslu, a kdo tak je posuzuje, nemá pravého pojmu o něm. Presbyterium v smyslu presbyterního zřízení jest – seniorátní konvent!*¹⁷⁵

Práve dôraz na seniorálny konvent, ktorý je typickým rysom presbyterianizmu, býva pri hodnotení „časlavského“ cirkevného zriadenia často opomínaný. Slovami Čenka Duška: „Dle presbytero-synodního zřízení jest seniorátní konvent jádro, pramen a konec zřízení církevního. Presbytero-synodní zřízení podobá se kantonálnímu zřízení ve Švýcarsku, jest, krátce řečeno dle pojmu u nás obvyklého – federace seniorátních konventů! Tomuto *pravému pojmu zřízení presbytero-synodního* chce předloha vyhověti.“¹⁷⁶

Dušek vo svojom časopise *Jednota* myšlienky prednesené na seniorálnom konvente ozrejmuje nasledovne: „Dle běžných pojmů znamená u nás presbytero-synodní zřízení takovou ústavu, v které hlavními středy jsou: staršovstvo a synod, totiž demokracie a hierarchie. Staršovstvo, vždy v porušeném smyslu co lid, musí prý hájiti se proti duchovenstvu a bdíti, aby toto lid neutiskovalo a nešidilo; a naproti tomu má zase duchovenstvo svůj synod, ve kterém si svých zájmů hledí; ale aby přece něco nevyvedlo, má tam staršovstvo své poslance k zabránění všelikému neštěstí. Nechceme ani ukázati, jak daleko se to v praxi pak osvědčuje. Toto *zbarbarizování pojmů*, jež může býti nepřátelům vhod, poněvadž činí církev neschopnou k prohlédnutí a domáhání se oprav, povstalo a vyvinulo se tím, že se utkvělo na slovech: presbyter a synod, a že v zřízení neobráží se pravý původ názvu od presbyteria, což znamená seniorát, potahmo seniorátní konvent, a od synodu, což značí superintendenci a její konvent. *Podle našich pojmů a názvosloví nedá se slovo: presbytero-synodní dosti srozumitelně přeložiti, a proto snad bylo od toho upuštěno. Může to znamenati senioráto-superintendenční anebo konvento-synodní; ale obé to spadá v názvu: presbytero-synodní dohromady.*“¹⁷⁷

Konečne: „Zřízení a vzdělání seniorátu má tak velikou důležitost pro zdar církve, jakou připisují svobodě tisku: Zrušte si všecka práva, jen nechte svobodu tisku, s tou vydobudeme zase všechno. Zřídme seniorát, jak býti má, a všeho dalšího vydobudeme!

¹⁷⁵ Tamže.

¹⁷⁶ Tamže, s. 101.

¹⁷⁷ *Vady stávajícího zřízení*, Přehmaty v seniorátu, in: *Jednota* č. 6/1888, Kolín, s. 81.

Chromý seniorát znamená belhavou církev. Přenesení působnosti seniorátu do církevní rady jest tolik jako přeložení srdce z prsou do hlavy. Proto má také církev stále hučení v uších a špatně dýchá, a nemyslí, nýbrž stále jen pozoruje, jestli krev už oběhla, co dělá v kterém okamžení žaludek, jak dalece jsou střeva s prací hotova atd., vůbec její duševní činnost rovná se náladě člověka chorobného.¹⁷⁸

Neoddeliteľnou súčasťou „čáslavského“ poňatia synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia je cirkevná disciplína (kázeň). Verím, že úryvok zo slávnej reči Justusa Emanuela Szalatnaya, ktorú predniesol na 5. zasadnutí V. generálnej synody h. v. dňa 25. októbra 1889, toto poňatie ozrejmi: „Rozumí se samo, že tomuto našemu návrhu přidán jest odstavec, jehož staré zřízení nezná, odstavec totiž o církevní kázni. Slyšeli jsme i v slavnostním kázání, že to reformované docela, nuže, my potomkové Českých Bratří, kteří kázni svítili na vše strany, jichž církev kázni tím se stala, čím byla, my bychom jen na okamžik měli býti v nejistotě, máme-li takový odstavec ve svém zřízení míti čili nic? Církev, která kázně nemá a kázně nechce, zahyne a zahynouti musí. Pán Ježíš to chtěl, a chce míti církev jako nevěstu bez poskvrny a vrásky, která by věrou přemáhala svět a to znemravnělé světa ovzduší proměňovala na modlitbách v libý větérek ducha Božího, všecko posvěcující – i kterak neměli bychom kázně se domáhati! Církev bez kázně škodí jen. Vidíme to i jinde. V rodině, v hospodářství bez bázně a kázně všecko hyne, nelad na všech stranách, řítí se v propast' vše a není vysvobození. Tak je to i v církvi bez kázně, není tu života, je to mrtvola červy rozežíraná, smrdutá. Ale kde církev si hledí kázně, kde k hříchu nemlčí, nepravosti brání, nemravnosti s plamenným mečem slova Božího odporuje, a když třeba, špatný kvas ze sebe vylučuje, tam všecko se lepší, tam aspoň k cíli se běží, tam aspoň snaha uchvátiti, načež uchváceni jsme od Krista Ježíše. *I nicotný světský spolek má stanovy, a neřídí-li se jimi člen jeho, netrpí ho a vyloučí jej, a církev, nevěsta Kristova, měla by tu mlčeti? To není, prosím, jen tak jednoduchá věc, my se musíme z toho jednou před obličejem Božím zodpovídati, a já se obávám, že právě v této příčině mnoho bude nedostatků a mnohý chvěti se bude, že mluvití měl, kdy mlčel!* »Nesneseš na bratru svém hříchu, svobodně potrestej bratra svého.« – Tento odstavec jest tudíž oprávněn.¹⁷⁹

Potom, čo český návrh na synode padol, v prehľadávanom časopise dlho nenachádzam žiadnu relevantnú zmienku o synodálno-presbyterskom cirkevnom zriadení. Až v ročníku 1904 nachádzame jednu z prvých rozpomienok na „čáslavské“ zriadenie:

¹⁷⁸ Tamže, s. 85.

¹⁷⁹ *Pátý synod církve reformované*, in: Hlasy ze Siona č. 20/1889, Pardubice, s. [166]–167.

„Třetí generál. synoda uznala výslovně nutnost vlastní správy a vlastního zřízení církve reformované. Synodě čtvrté předložen byl návrh t. zv. Čáslavského zřízení, *zřízení to čistě presbyterosynodálního*, cele na Slově Božím založeného. K jednání o něm došlo teprv na synodě páté r. 1889. Dle tohoto zřízení střediskem církevního života měly býti vedle synod superintendentních a generálních najmě konventy seniorátní, jež po příkladu »církve českých Bratří, kteráž vzdělání svých kazatelů největší péči věnovala«, jak v památné řeči předsedově (dne 25. října 1889 přednesené)¹⁸⁰ bylo výslovně připomenuto, měly bdíti nad služebníky církve a jich dorostem. Generální synody (bez vrchní církevní rady Vídeňské) měly míti, jak to zase v Bratrské církvi bylo, nejvyšší pro církev zákonodárnou moc. Od jedné synody k druhé měla býti církev spravována radou, v každé příčině synodě generální zodpovědnou.“¹⁸¹ Nasleduje niekoľko úryvkov zo slávnej Szalatnayovej obhajoby „časlavského“ zriadenia. Tento úryvok je posledným, ktorý z *Hlasů ze Siona* uvádzam a zároveň jedným z prvých v dlhom rade reminiscencií na dobu boja o nové cirkevné zriadenie. Tieto spomienky na slávnu minulosť však málokedy dokázali sprostredkovať posolstvo „časlavského“ zriadenia v jeho celistvosti.

Toto dobové poňatie synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia vlastne znamenalo jeho stotožnenie s presbyterianizmom, ktorý je známy ako zriadenie cirkví patriacich do rodiny presbyteriánskych cirkví. Dušek i Szalatnay vychádzali predovšetkým zo vzoru škótskych cirkví, menovite Škótskej cirkvi (*Church of Scotland*), Slobodnej škótskej cirkvi (*Free Church of Scotland*) a Zjednotenej škótskej presbyteriánskej cirkvi (*United Presbyterian Church of Scotland*). Ako vzor zaiste poslúžili i zriadenia niektorých cirkví v Spojených štátoch amerických. Základom predlohy však bolo pochopiteľne platné cirkevné zriadenie Evanjelickej cirkvi v Rakúsku.¹⁸²

¹⁸⁰ Predsedom sa myslí predseda V. generálnej synody h. v., ktorým bol Justus Emanuel Szalatnay.

¹⁸¹ *Kdo zašantročil našim otcům právo na obnovení staré české církve?*, in: *Hlasy ze Siona* č. 24/1904, Pardubice, s. 193.

¹⁸² Publikované bolo pod č. 4/1892 ř. z.

6.4 POSTUPNÁ ZMENA VNÍMANIA V ČESKOBRAZSKEJ CIRKVI EVANJELICKEJ

6.4.1 Spomienky na „čáslavské“ cirkevné zriadenie

„Čáslavské“ cirkevné zriadenie býva uvádzané ako prameň prvého zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej.¹⁸³ Už na generálnom sneme českých evanjelikov v decembri 1918 učinil Adolf Lukl spomienku na „čáslavské zriadenie“, avšak len v kontexte vrchnej cirkevnej rady: „Vylíčení a popsání tohoto paškvilu na svobodu církve, této ohavnosti v našem zřízení dosavadním bylo by příliš pro nás zahanbujícím, kdybych nepodotkl, že tato instituce již od r. 1861 byla církví evangelickou posuzována jako kost z kosti státu. Již r. 1863 vyskytl se návrh na seniorátním konventu, že zřízením takovým není uznána historická osobnost církve československé. A v letech 1880–1889 boj proti tomuto zřízení, proti církevní radě vyvrcholil v prohlášení »Osmi zásad církevního zřízení, jež by vyhovělo církvi reformované«, kterýmž zamítala se církevní rada zásadně slovy: »Ve zřízení nedejž se místa orgánu z volby i vůle církve nevyšlému, jakým zvláště vešl. c. k. církevní rada jest.« Byl to návrh na synod, t. zv. český návrh, kterýž však – většinou byť nepatrnou byl zamítnut. Budiž čestně vzpomenu, že hlavním bojovníkem za očistu církve od tohoto státního úřadu byl Dr. Č. Dušek v časopisu »Jednota«.¹⁸⁴

I Pavel Nešpor v spomienke na Čenka Duška z roku 1933 píše: „Až na některé odchylky je čáslavské zřízení nynějším platným zřízením českobratské evang. církve uskutečněno.“¹⁸⁵ Či o „čáslavských“ zásadách: „Dnes z preveliké části jsou vtěleny v naše církevní zřízení. Dušek zvítězil až po smrti.“¹⁸⁶

František Bednář pojednáva o vplyve „čáslavského“ cirkevného zriadenia na zriadenie Českobratskej cirkvi evanjelickej obdobne, keď o Szalatnayovi a Duškovi píše: „A přece dnes historie těmto mužům vděčně podává ruku za jejich práci, zápas a za ušlechtilost, se kterou po boji dovedli poražení podati ruku smírně těm, co porážku dobré věci zavinili. Přišel znovu a byl uskutečněn jejich návrh, když doba uzrála. Stalo se tak českou revolucí roku 1918.“¹⁸⁷

¹⁸³ Publikované bolo pod č. 64/1922 Sb. z. a n.

¹⁸⁴ *Ustavující generální sněm Českobratské církve evangelické*, konaný v Praze dne 17. a 18. prosince 1918, Praha, 1919, s. 43.

¹⁸⁵ NEŠPOR, Pavel, *Čeněk Dušek jako publicista a církevní vůdce*, in: Český bratr č. 4/1933, Praha, s. 93.

¹⁸⁶ Tamže, s. 94.

¹⁸⁷ BEDNÁŘ, František, *Památník Českobratské církve evangelické*, s. 56.

Táto domnienka pretrvávala i naďalej: „Chtějme rozumět převratné myšlence, kterou vystihuje volání po novém církevním zřízení. *Dosavadní zřízení má základní osnovu starou téměř sto let. Podle tzv. »čáslavského« zřízení z r. 1877 jsme nejprve přijali v r. 1921 první zřízení naší církve,*“ píše v roku 1969 Miroslav Rodr.¹⁸⁸

Cirkevné zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej nepochybne z „čáslavského“ cirkevného zriadenia čerpajú. Avšak myšlienka seniorálnych konventov poňatých ako *presbyteries* podľa škótskeho vzoru nebola nikdy uskutočnená. O tom svedčí i letmé porovnanie pôsobnosti seniorálnych konventov podľa českého návrhu (finálnej verzie „čáslavského“ cirkevného zriadenia, ktorá bola predložená V. generálnej synode h. v. roku 1889)¹⁸⁹ a pôsobnosti seniorálnych konventov podľa zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej z roku 1931.¹⁹⁰

V českom návrhu sú zvýraznené právomoci príznačné pre „čáslavské“ poňatie synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia, ktoré v neskoršom cirkevnom zriadení chýbajú:

¹⁸⁸ RODR, Miroslav, *Budeme mít nové církevní zřízení?*, in: Český bratr č. 9/1969, Praha, s. 135–136.

¹⁸⁹ Ústředný archiv Českobratskej cirkvi evanjelickej v Prahe, f. Česká superintendencia h. v., balík č. 73. Zriadenie reformovanej cirkvi.

¹⁹⁰ Publikované bolo pod č. 155/1931 Sb. z. a n. Od cirkevného zriadenia publikovaného pod č. 64/1922 Sb. z. a n. sa líši minimálne.

Český návrh (1881)

§ 94

V područí konventu seniorátního náleží rokování a zavírání o všech společných záležitostech jednotlivých sborů v něm zastoupených.

Tentýž dbá všeho, co se dotýká blaha sborů a co leží mimo působnost staršovstva. K tomu jmenovitě patří:

1. porada o stavu jednotlivých sborů dle všech stran života církevního, zvláště co se dotýče služeb Božích, školního vyučování, kázně, mravův a opatrování chudých na základě zprávy, kterouž o tom senior předloží;

2. potvrzování volby farářův (§ 53, 2). Bez určité podstatných důvodů nemá však žádná volba býtí zamítnuta.

3. Přijímání farářův do svazku seniorátního, propouštění z téhož. Žádný kazatel (farář, vikář, kandidát kazatelského úřadu) nemůže seniorátním konventem býtí přijat, dokud by nepředložil čestné propuštění od konventu seniorátního, k němuž až do té chvíle náležel. Kazatel sen. konventem propuštěný zůstává témuž tak dlouho zodpovědným, dokudž od seniorátu, do něhož byl propuštěn, nebyl přijat; žádný pak seniorátní konvent nemá se zpěčovat z jiného seniorátu čestně propuštěného kazatele přijmouti, leč by bylo podstatných a odůvodněných námitek proti jeho učení aneb obcování; v tomto pádu však má list propuštění tomu sen. konventu, od něhož vydán byl, s podrobným udáním všech námitek zaslán býtí, aby tentýž zavedl přísné vyšetření v tomtéž způsobu, jak § 36 ustanovuje, při čemž se sen. konvent, jenž list propuštění nepřijal, považuje za žalobce.

Přijmutí kazatele, jenž náležel k ref. církvi mimo Rakouska, aneb k některé církvi jiné (§ 35), nabývá platnosti až schválením ze strany synodu.

4. Zkoušení žadatelův úřadu kazatelského skrze komisi k tomu zvolenou.

5. Povolování utvoření nových sborů samostatných i filiálních, jakož také proměň území neb hranic jejich po návrhu neb vyslyšení dotyčných staršovstev.

6. Porada o nesázích, ježto by se při vykonávání nařízení církevních vyskytly.

7. Rozhodování o odvoláních proti usnešením staršovstev, jakož vůbec ve všech pádech uvnitř pravomocnosti jeho se nahodivších aneb řádně jemu předložených, vztahujících se ke kazatelům i sborům.

8. Jednání o stížnostech, ač vzešly-li by jaké, na seniora a radu seniorátní, aby snešení v tom učiněna radě synodní k rozhodnutí předložena byla.

9. Sesazování s úřadu a jiné kárání členů svých dle ustanovení tohoto řádu církevního a zase přijímání a dosazování kazatelů, jichž sen. konvent sám byl suspendoval, pakliže podány byly neklamné důkazy jich polepšení.

10. Péče o zapravování nutných výloh seniorátu, o podporování chudých sborů, vdov a sirotků po farářích a učitelích školních, pak farářů a učitelů, kteří by se ke službě neschopnými stali.

11. Konventu seniorátnímu volno jest jednatí o předmětech obecního řádu církevního a o stížnostech na rušení práv vyznavačům reformovaným zaručených, aby učiněna následkem toho snešení, buď jakožto návrhy aneb jakožto stížnosti, vznášel na synod a na gen. synod, po případě na radu synodu neb radu gen. synodu. Podnět k tomu dán býtí může vyzváním se strany vyšších orgánů správy církevní anebo návrhy staršovstev anebo jednotlivých členů sborových.

12. Nad to volí konvent ze středu svého seniora, konseniora, kurátora seniorátního i náměstka jeho a poslance do synodu a do synodu generálního a jich náměstky po uplynutí úřadovací doby každého z nich.

13. Každý konvent seniorátní má se snéstí o dobu a místo shromáždění nejbliže příštího.

Zriadenie Českobratskej cirkvi evanjelickej (1931)

§ 81

Seniorátnímu shromáždění přísluší:

1. rokovati o stavu a potřebách jednotlivých sborů a o práci v nich konané, zvláště co se týká shromáždění chrámových, cvičení mládeže, kázně a mravů, péče o chudé a práce lásky k bližnímu, a to podle zprávy, kterou senior na základě zpráv staršovstev všech sborů, různých seniorátních odborů, jakož i svých visitací shromáždění podá;
2. jednati o stavu a potřebách seniorátu podle zprávy seniorovy i o činnosti jeho vlastní i seniorátního výboru. Zprávy seniorovy mají býti pokud možno vždy vytištěny a aspoň týden před shromážděním zaslány všem jednotlivým členům;
3. rokovati a usnášeti se o návrzích staršovstev neb seniorátního výboru neb o předlohách zaslanych synodní radou, ať se týkají záležitostí seniorátních či celé církve Českobratské;
4. jednati o a usnášeti se o došlých peticích, o podnětech porad seniorátních i odborů seniorátních a o návrzích učiněných jednotlivými členy, jestliže byly podporovány aspoň čtvrtinou přítomných;
5. jednati o případných stížnostech na faráře, vikáře, starší, na seniora, nebo seniorátní výbor a předkládati usnesení o tom synodní radě. Jednání a usnášení se musí díti bez účasti těch, jichž se to týká; má-li se rokovati o stížnosti na seniorátní výbor, zvolí si seniorátní shromáždění zvláštního předsedu, který není členem seniorátního výboru;
6. rokovati, popřípadě usnášeti se o mravní i hmotné podpoře snah o zakládání nových sborů a kazatelských stanic, o podpoře práce misijní a vnitromisijní, činnosti dobročinné a sociální;
7. usnášeti se o sloučení a zrušení sborů (§ 23–26);
8. usnášeti se o statutech seniorátních, o změnách ve složení seniorátů a o povolání seniorátních vikářů;

9. zkoumati i schvalovati účty seniorátní pokladny i všech fondů seniorátem spravovaných, povolovati náklad na seniorátní výdaje, jmenovitě na seniorátní vikáře (§ 94, 5), i na podpory osobám nebo sborům, nebo důležitým církevním podnikům. K tomu cíli může seniorátní shromáždění ukládati sborům poměrné příspěvky;

10. rozhodovati o prozatímních opatřeních seniorátního výboru a usnášeti se o opatřeních dalších;

11. voliti odbory buď dočasné, nebo stálé ke zvláštním pracím a rozhodovati o zprávách a předlohách těchto odborů;

12. voliti ze sebe výbor seniorátní, totiž seniora, konseniora, seniorátního kurátora a jeho zástupce a dva náhradníky (jednoho faráře a jednoho staršího) vesměs na šest let s výjimkou doplňovacích voleb podle § 85, 6. Seniorátní kurátor a jeho zástupce, když jejich úřad jakožto starších pominuli a oni nebyli znovu voleni do staršovstva, podrží přes to své mandáty až do příštího seniorátního shromáždění. Když následkem úmrtí nebo odstoupení některého člena výboru seniorátního nastoupí na jeho místo náhradník, koná funkci do příštího konventu.

Volby seniora, konseniora a seniorátního kurátora i jeho zástupce, jakož i jejich náhradníků, potřebují schválení synodní rady a ta jména zvolených oznámí Ministerstvu školství a národní osvěty;

13. usnášeti se na doporučení nebo nedoporučení podniků nebo ústavů nesoucích jméno Českobratské církve evangelické neb dožadujících se mravní i hmotné pomoci církevní veřejnosti, voliti i zástupce, kterým by byl svěřen dozor na příslušný ústav nebo podnik;

14. voliti poslance do synodu ze svých členů a jejich náhradníky;

15. usnášeti se o návrzích pro synod.

Je ťažké dopátrať sa v dobovej cirkevnej tlači, aké bolo prevažujúce vnímanie podstaty synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia v Českobratskej cirkvi evanjelickej v medzivojnovom období.¹⁹¹ Poňatie českých presbyteriánov z doby boja o „časlavské“ cirkevné zriadenie možno jednoznačne dovodiť z prejavov a článkov Szalatnaya a Duška. Konečne konkrétnym vyjadrením tohto modelu je samotný text „časlavského“ cirkevného zriadenia. Zdá sa, že po ustanovení Českobratskej cirkvi evanjelickej snahy o zmenu cirkevného zriadenia ustali, čo je zrejme dôsledkom uspokojivej reflexie vlastného cirkevného zriadenia, ktoré sa ideálu priblížilo natoľko, že o ďalších možnostiach zlepšenia nebolo nutné uvažovať.

Napriek tomu sa mi podarilo dohľadať aspoň niekoľko výskytov termínu *synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie*. V správe o inštalácii novo zvolených členov synodálnej rady roku 1933 sa píše nasledovné: „Kurátor sboru vinohradského a člen VI. synodu, jenž provedl novou volbu synodní rady, MUDr. Adolf Lukl pozdravil pak nové členy a *zdůraznil presbyterně-synodní princip našeho církevního zřízení, podle něhož všechny církevní úřady vycházejí z voleb.*“¹⁹²

V správe o pracovnej konferencii presbyterov Poličského seniorátu čítame: „Doufáme, že *v duchu presbyterně-synodního zřízení* všichni presbyteri byli povzbuzeni k tomu, aby usnesení své nejvyšší instance: synodu nesli do života, aby z litery protokolů vyklíčil nový život na nivách seniorátu.“¹⁹³

A konečne v spomienke na Ludvíka Bohumila Kašpara z pera Ferdinanda Hrejsu sa pojem *synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie* objavuje v nasledujúcom kontexte: „Především šlo o Časlavské zřízení z r. 1877, v němž cílem si stavěli po vzoru skotském osamostatnění české církve od vlivů státních i oddělení od ostatních ev. církví v Rakousku a zorganizování církve české *na základě demokratickém, presbyterosynodálním.*“¹⁹⁴

Z týchto kusých úryvkov o vtedajšom poňatí synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia príliš usudzovať nemôžeme. Už v dobách najväčšej aktivity Justusa Emanuela Szalatnaya a Čenka Duška bola nutnosť voľby všetkých nositeľov cirkevných služieb veľmi zdôrazňovaná. Za obzvlášť žiaducu bola považovaná voľba členov vrchnej evanjelickej

¹⁹¹ Nepopieram, že nedostatkom tejto mojej rešerše je, že som sa nezameral na synodálne predlohy a zápisnice, ktoré v skúmanom období pravidelne vychádzali tlačou. Problémom je nedostatok digitalizácie týchto dokumentov, a konečne aj ich zlá dostupnosť. Práve táto okolnosť značne sťažuje vyhľadávanie konkrétnych pojmov, ktoré je možné len analogicky.

¹⁹² *Instalace nově zvolených členů synodní rady*, in: Český bratr č. 7/1933, Praha, s. 171.

¹⁹³ *Pracovní konference presbyterů seniorátu poličského*, in: Český bratr č. 7–8/1936, Praha, s. 164.

¹⁹⁴ HREJSA, Ferdinand, *L. B. Kašpar*, in: Český bratr č. 5/1937, Praha, s. 103.

cirkevnej rady, ktorá mala byť koniec koncov nahradená synodálnou radou a jej právomoci mali byť rozdelené medzi synodálnu radu a ostatné, užšie kolegiálne orgány cirkvi. Tiež všetky prípady virilného členstva v cirkevných zhromaždeniach mali byť zrušené, najmä na superintendenčnom konvente a synode.

V tomto ohľade však došlo v priebehu desaťročí k skresleniu pôvodnej myšlienky. Prvý návrh zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej z roku 1919 totiž vôbec nepočítal s automatickou účasťou farárov v seniorálnom konvente, pričom predloha sa vyslovene odvoláva na článok Čenka Duška o senioráte.¹⁹⁵ Presbyterianizmus, o ktorý usilovalo i „čáslavské“ cirkevné zriadenie, však nevníma seniorálny konvent ako snem pozostávajúci z vyslancov jednotlivých zborov. Seniorálny konvent chápaný ako *presbytery*, resp. *classis*, je stály orgán pozostávajúci zo všetkých kazateľov, ktorí sú k nemu pridelení (vrátane tých na odpočinku), avšak ktorí však nie sú reprezentantmi zborov. Naopak, *presbytery* či *classis* pridružuje kazateľov zborom, o ktoré sa stará. Konečne členmi *presbytery* či *classis* sú starší v primeranom počte, ktorí sú predstaviteľmi zborov, resp. ich staršovstiev. *Presbytery* či *classis* teda nemožno chápať územne ako súhrn zborov, nachádzajúcich sa v určitom okrsku. *Presbytery* či *classis* je zhromaždením nositeľov cirkevných služieb.¹⁹⁶

Kontinuita s predchádzajúcim vývojom je však prítomná, a to napr. v osobe synodálneho seniora Josefa Součka, ktorý bol žiakom Čenka Duška a presbyteriánom. V rozhlasovom prejave v decembri roku 1935 predniesol nasledovné: „*Českobratská církev evangelická se spravuje i ve svých řádech a církevní ústavě Písmem svatým*, a to zejména slovem Kristovým: jeden jest Mistr váš, Kristus, vy pak všichni bratři jste. To znamená, že v ústavě naší církve platí rovnost všech věřících. Žádný člověk není povolán, aby panoval nad dušemi lidskými a sám určoval, co lidé mají věřit. *Neboť hlavou církve jest jedině Ježíš Kristus sám*. Ti pak, kteří jsou pověřeni správou církve a zvěstováním evangelia, jsou voleni na shromážděních členů církevních. Je to ústava, kterou nazýváme »presbytero-synodní«; podobá se státní ústavě demokratické, ale s tím rozdílem, že pramenem a pravidlem všeho učení i řádu církevního nejsou proměnlivá mínění a ustanovení lidská, nýbrž Ježíš Kristus sám a pravda jeho slova.“¹⁹⁷

¹⁹⁵ *Návrh církevního zřízení Českobratské církve evangelické v republice Československé*, Praha, [1919], s. 5.

¹⁹⁶ JANSSEN, Allan, *Constitutional Theology*, Notes on the Book of Church Order of the Reformed Church in America, Grand Rapids, MI, 2000, s. 104.

¹⁹⁷ SOUČEK, Josef, *O Českobratské církvi evangelické*, Proslov, jež měl synodní senior dr. Josef Souček v pražském rozhlase dne 3. prosince 1935; in: Český bratr č. 1/1936, Praha, s. 3.

Součkovo chápanie synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia je zaiste ovplyvnené jeho štúdiom v Škótsku i velimským pôsobením, kedy bol vikárom Justusa Emanuela Szalatnaya.¹⁹⁸ Citovaný úryvok pekne vystihuje podstatu zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej. V tejto definícii je prítomný i formálny a materiálny princíp čistého reformovaného cirkevného zriadenia.

6.4.2 Definitívny odklon od „čáslavského“ poňatia

Po druhej svetovej vojne však už dochádza k zmene poňatia celkom zreteľne. Zmenu vo vnímaní zásad zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej nachádzame vo výklade preambuly cirkevného zriadenia z roku 1953 z pera Josefa Bohumila Součka: „Praví-li preambule, že nejpřiměřenější vystižení směrnic Písma vidí v zásadách presbyterně synodních, nechce tím předem vylučovat a zatracovat ani jiné systémy církevní organizace. Presbyternost však znamená, že základem církve je živé obecnství sborové, které si samo ustanovuje nositele své správy, presbytery čili starší a tím si slouží ke spořádanému a vzájemně pomocnému soužití. Zásada synodní pak znamená, že jednotlivé sbory nesetrvávají ve své zvláštnosti a odloučenosti, nýbrž se spojují ve vyšší celky, znázorňující obecnost těla Kristova, a že si navzájem slouží, navzájem se povzbuzují, napomínají a vyučují a společně pracují na řádně zřizovaných synodních i jiných obecnějších shromážděních. Obé, sborovost jako základ i obecnější jednota všech sborů bez jednostranného panování nějakých hierarchických orgánů je nejpřiměřenějším vyjádřením podstaty církve na poli organizačním.“¹⁹⁹

Už Čeněk Dušek upozorňoval, že pojem synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia je nezrozumiteľný. Oproti poňatiu z doby boja o „čáslavské“ cirkevné zriadenie ide o veľkú zmenu vo vnímaní jeho obsahu. Synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie začína byť chápané ako spojenie „presbyterského“ a „synodálneho“ cirkevného zriadenia. Ak sa táto myšlienka privedie do dôsledkov, výsledkom je spojenie dvoch protichodných cirkevných zriadení. To vyplýva i z úryvku z článku Vlastimila Slámu z roku 1965: „Zbývá pojednat ještě o onom »jednom nedostatku presbyterně synodního zřízení«. Je to graficky vyjádřeno – »nedostatek pomlčky« mezi oběma cizími názvy našeho církevního zřízení, to je nedostatek

¹⁹⁸ Jeho vikárom bol i v roku 1889, teda počas konania V. generálnej synody h. v., na ktorej český návrh padol.

¹⁹⁹ SOUČEK, Josef Bohumil, *Podstata a poslání církve*, s. 28.

organického spojení v podstatě *kongregačního zřízení presbyterního s centralistickým (ne však nutně episkopálním) zřízením synodním.*²⁰⁰

Vysvetlenie podstaty synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia, ktoré podáva Josef Bohumil Souček (i keď zrejme sám nie je jeho autorom), sa v Českobratskej cirkvi evanjelickej zažilo. O tom svedčí i nasledujúci úryvok z článku synodálneho seniora Viktora Hájka: „Naše církev má zřízení presbyterně synodní. *Znamená to, že naše sbory jsou vedeny volenými presbytery čili staršími a že nejvyšším orgánem celé církve je synod, tj. shromáždění volených zástupců celé církve.* I když víme, že z Písma svatého, jež je pro nás pravidlem víry i života, nelze doslova vyčíst žádný typ církevního zřízení, přece jsou v bibli některé náznaky, které ukazují ke zřízení *presbyternímu a synodnímu.*“²⁰¹

V poslednej dobe som vysvetlenie podstaty synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia, ktoré je obdobou vysvetlenia Josefa Bohumila Součka, zaznamenal u Pavla Filipiho,²⁰² Pavla Smetanu²⁰³ a Ladislava Beneša.²⁰⁴ Inak k vysvetleniu podstaty synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia pristupujú Josef Smolík²⁰⁵ a Rudolf Řičan,²⁰⁶ ktorí nadväzujú skôr na poňatie presbyterianizmu.

Na záver tejto podkapitoly konečne zaraďujem citát z 21. storočia, a to z pera Pavla Filipiho, ktorý uvažuje nad kolegiálnym rozhodovaním v cirkvi: „Metodou synodů je mutua consultatio fratrum (et sororum), vzájemná porada bratří a sester, hledajících společně prospěch Kristovy věci v daném čase a prostoru. Tato porada se děje v bohoslužebném rámci, který členy synodů varuje, aby nehledali pragmatická řešení, nýbrž hledali to, »co Duch praví církvím« v Božím slovu. Toto hledání vychází především z naslouchání svědectví Písma, jehož »postačitelnost« reformace zdůraznila. V té souvislosti se v současné praxi objevují závažné otázky hermeneutické, otázky autority a interpretace bible, které jsou nám dnes méně jednoznačné, než byly otcům reformace. Ale i vyjasňování těchto otázek patří bytostně do procesu vzájemné porady. A konečně: Výsledkem takové synodální porady je dosažení konsensu ve věcech víry i praxe. Konsensu ovšem kvalifikovaného, jemuž může předcházet dlouhá doba dohadování, zpětných vazeb, porovnávání odlišných stanovisek, interpretace

²⁰⁰ SLÁMA, Vlastimil, *O jednom nedostatku presbyterně synodního zřízení*, Příspěvek k diskusi, in: Český bratr č. 8/1965, Praha, s. 117.

²⁰¹ HÁJEK, Viktor, *Před synodem*, in: Český bratr č. 1/1963, Praha, s. 2. Pozri tiež HÁJEK, Viktor, *Před XV. synodem*, in: Český bratr č. 1/1966, Praha, s. 3–4.

²⁰² FILIPI, Pavel, „*Vidělo se Duchu svatému i nám*“, Co znamená princip presbyterně-synodní?, in: Český bratr č. 7/1994, Praha, s. 4.

²⁰³ SMETANA, Pavel, *Nové církevní zřízení – výraz obnovy církve?*, in: Český bratr č. 16/1998, Praha, s. 4.

²⁰⁴ BENEŠ, Ladislav, *Presbyterně-synodní zřízení*, s. 4.

²⁰⁵ SMOLÍK, Josef, *Vznik a podstata presbyterně synodního zřízení*, in: Kostnické jiskry č. 9/1953, Praha, s. 2.

²⁰⁶ ŘIČAN, Rudolf, *K čtyřstému výročí Francouzské konfese*, in: Křesťanská revue, Praha, 1959, s. 284.

protichůdných mínění, expertíz, a ovšem úpěnlivých modliteb (ve staré Jednotě bratrské i postů).²⁰⁷

Vývoj v chápání podstaty a významu synodálno-presbyterského církevního zriadenia po druhej svetovej vojne znamenal odklon od presbyterianizmu k ďalším formám. Označenie *synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie* zostalo, ale obsah tohto pojmu sa zmenil. Tento záver uvádza Josef Smolík už v roku 1968: „Tradiční styk s církví skotskou, ve které doznávaly ohlasy jejího zápasu o svobodu, boj o časlavské církevní zřízení, vliv Č. Duška, jehož žákem byl J. Souček, to vše způsobilo, že pro vnitřní uspořádání života církve byla přijata myšlenka presbyterianismu. Presbyterianismus byl chápán jako důraz na autonomii, svobodu církve (jak se tento důraz vykrystalizoval v boji proti vrchní církevní radě ve Vídni). Vedle toho myšlenka presbyterianismu v sobě obsahovala povědomí, že církev má být stmělena dohromady řádem dobrovolné sice, avšak odpovědné kázně. Bylo stanoveno, že synody se konají jednou za dva roky, v čele má být synodní výbor, ne rada. Sledujeme-li další vývoj života církve, zejména po druhé válce, sotva můžeme prohlásit, že znamenal postupné prohlubování takto pojatého presbyterianismu. Do našeho presbyterianismu se po r. 1950 dostaly konsistoriální prvky, které jsou v protikladu ke klasickému presbyterianismu a synodalismu (např. synodní zastupitelstvo, které zastupuje synod, ačkoliv je synod nevolí). Presbyterianismus se zúžil na obhajování práv laiků vůči státu. Nejsme na presbyterianismus v jeho původní podobě dost zralí?“²⁰⁸

6.5 ZÁSADY SYNODÁLNO-PRESBYTERSKÉHO CIRKEVNÉHO ZRIADENIA

Po rozbore vybraných úryvkov textov významných predstaviteľov českej reformovanej cirkvi, resp. po roku 1918 Českobratskej cirkvi evanjelickej, a odborníkov na cirkevné právo, ktorými som v tejto práci nahradil nedohľadané uznesenia synod a obdobné dokumenty cirkevního magistéria, možno uzavrieť, že pojem synodálno-presbyterského cirkevního zriadenia nie je ustálený.²⁰⁹

²⁰⁷ FILIPI, Pavel, *Evangelická identita*, s. 68. O metóde kolegiálneho rozhodovania obdobne, i keď trochu ironicky pojednáva vo svojich komentároch Jan Mamula. Pozri MAMULA, Jan, *Synod, sviatok presbyterní demokracie*, in: Český bratr č. 16/2007, Praha, s. 10; MAMULA, Jan, *Sto osmdesát stran úředního textu*, in: Český bratr č. 7/2008, Praha, s. 2; MAMULA, Jan, *Potřebuje synod svátostný prostor?*, in: Český bratr č. 8/2008, Praha, s. 10.

²⁰⁸ SMOLÍK, Josef, *Odluka, presbyterianismus, nové formy*, in: Kostnické jiskry č. 43/1968, Praha, s. 3.

²⁰⁹ Problém nejednotného obsahu synodálno-presbyterského cirkevního zriadenia však nie je len český, upozorňujú naň i niektorí zahraniční odborníci. Pozri napr. COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, s. 242–244.

Niektorí autori ho stotožňujú s presbyteriánskym cirkevným zriadením (Čeněk Dušek, Josef Smolík), niektorí ho v duchu doby označovali za demokratické (Ferdinand Hrejsa, Antonín Boháč).²¹⁰

V súčasnosti býva poväčšine vysvetľované ako kombinácia „presbyterského“ (či presbyteriánskeho?)²¹¹ a „synodálneho“ cirkevného zriadenia (Josef Bohumil Souček, Jiří Rajmund Tretera a Záboj Horák,²¹² Pavel Filipi, Pavel Smetana, Ladislav Beneš). Podľa tohto poňatia sú synodálno-presbyterskými zásadami 1) riadenie cirkvi na úrovni cirkevného zboru prostredníctvom presbyterov,²¹³ 2) riadenie cirkvi na nadzborovej úrovni prostredníctvom cirkevných zhromaždení, ktoré pozostávajú z vybraných presbyterov. Niektorí autori tiež zdôrazňujú, že synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie je opak kongregacionalizmu (Jiří Rajmund Tretera a Záboj Horák,²¹⁴ Pavel Filipi).²¹⁵

Toto poňatie je však veľmi široké, rozhodne širšie než v napr. v nemeckom prostredí.²¹⁶ Teoreticky totiž zahrňuje veľké množstvo mysliteľných modelov usporiadania cirkevnej správy, a to vrátane tých, ktoré majú prvky konzistoriálneho a biskupského zriadenia. Úskalím tohto poňatia je však predovšetkým chápanie služby presbytera. V evanjelických (luterských) cirkvách je totiž – na rozdiel od cirkví reformovaných – presbyter označením pre laika: evanjelický farár nie je presbyterom.²¹⁷ V katolíckej cirkvi, pravoslávnych a anglikánskych cirkvách je naopak presbyterom výhradne kňaz. I tieto cirkvi však majú svoje synody; v evanjelických (luterských), anglikánskych, a tiež v niektorých pravoslávnych cirkvách i s účasťou laikov.²¹⁸

Pojem synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia je svojím pôvodom veľmi viazaný na reformované cirkvi, v ktorých je presbyterom nielen kazateľ, ktorý túto službu vykonáva ako svoje výlučné povolanie, ale i starší, ktorý má svoje svetské zamestnanie. V mnohých reformovaných cirkvách sú ordinovaní všetci presbyteri,²¹⁹ nielen tí, ktorí sú – terminológiou Českobratskej cirkvi evanjelickej – výpomocní kazatelia.

²¹⁰ BOHÁČ, Antonín, *Organisace evangelických církví v českých zemích*, Memorandum Synodní rady Českobratské církve evangelické, Praha, 1946, s. 17. V tejto podkapitole uvádzam odkazy len na tie texty, ktoré neboli citované v predchádzajúcich podkapitolách tejto kapitoly.

²¹¹ V češtine môže slovo *presbyterní* odkazovať na obe možnosti.

²¹² TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 106.

²¹³ V tejto súvislosti musím uviesť, že Pavel Smetana a Ladislav Beneš v citovaných textoch píšú o staršovstvách, teda presbyterstvách, a nie o presbyteroch.

²¹⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, s. 377.

²¹⁵ FILIPI, Pavel a kol., *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 112.

²¹⁶ Pozri napr. MEHLHAUSEN, Joachim, *Presbyterial-synodale Kirchenverfassung*, s. 331–340.

²¹⁷ PETRÍK, Borislav (ed.), *Evanjelická encyklopédia Slovenska*, Bratislava, 2001, s. 282. Platí to ale napr. i v Evanjelickej cirkvi v Porýní a v Evanjelickej cirkvi Vestfálska.

²¹⁸ DOE, Norman, *Christian Law*, s. 132–135.

²¹⁹ Tamže, s. 82–83.

Ak teda trváme na tom, že ono „presbyterské“ v označení *synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie* odkazuje na presbyterov (a nie *presbyteries* či aspoň na presbyterstvá) a toto tvrdenie privedieme do dôsledkov, upierame tento model správy tým evanjelickým (luterským) cirkvám, ktoré sa k nemu samy hlásia (pretože členmi synod nie sú len presbyteri-laici, ale i duchovní).²²⁰

Konečne považovať české poňatie synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia za protipól zriadenia kongregacionalistického tiež podľa mňa nie je celkom na mieste. Opäť dochádza k prílišnému zovšeobecňovaniu. Americký odborník Edward LeRoy Long ml. rozlišuje celkom tri druhy kongregacionalizmu: spojovací kongregacionalizmus (*connective congregationalism*), združovací kongregacionalizmus (*associational congregationalism*) a kongregacionalizmus bez vyšších štruktúr (*congregations without overstructures*).²²¹

Posledný menovaný kongregacionalizmus bez vyšších štruktúr je ten, ktorý Pavel Filipi nazýva kongregacionalizmom bez prívlastku („odmítnuta je každá nadřazená struktura, ať biskupská, ať synodální či státní“).²²² Tento typ kongregacionalizmu je podľa Longa príznačný pre učeníkov Kristových (*Disciples of Christ*) a pre autonómne zbory, ktoré nepatria k žiadnemu náboženskému spoločenstvu.²²³

Jiří Rajmund Tretera a Záboj Horák podávajú definíciu kongregacionalizmu (bez prívlastku), ktorá je blízka tomu, čo Long nazýva združovacím kongregacionalizmom („společné orgány církve mají pouze koordinační funkci“).²²⁴ Toto zriadenie je charakteristické pre americkú Spojenú cirkev Kristovu (*United Church of Christ*) a pre niektoré baptistické náboženské spoločenstvá.²²⁵

A konečne Longova definícia spojovacieho kongregacionalizmu je blízka tomu, čo býva v našich podmienkach označované za synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie (poňatie Josefa Bohumila Součka a ďalších). Leo J. Koffeman, holandský odborník na reformované cirkevné právo, ktorý pracuje s Longovou terminológiou, píše, že hlavný rozdiel medzi spojovacím kongregacionalizmom a tým, čo sám v duchu holandskej tradície nazýva synodálno-presbyterským cirkevným zriadením (*presbyterial-synodical system*), je práve v postavení *classis*, resp. *presbytery*, tak, ako tieto zhromaždenia chápe klasický

²²⁰ Synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie má napr. Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku. Pozri PETRÍK, Borislav (ed.), *Evanjelická encyklopédia Slovenska*, s. 358–359.

²²¹ LeROY LONG, Edward, *Patterns of Polity, Varieties of Church Governance*, Cleveland, OH, 2001, s. 104–105.

²²² FILIPI, Pavel a kol., *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 84.

²²³ LeROY LONG, Edward, *Patterns of Polity*, s. 137–150.

²²⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 68.

²²⁵ LeROY LONG, Edward, *Patterns of Polity*, s. 118–136.

presbyterianizmus,²²⁶ a koniec koncov i „čáslavské“ poňatie synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia. Podľa Longovej a Koffemanovej terminológie teda Českobratská cirkev evanjelická nemá synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie, ale zriadenie, ktoré označujú ako spojovací kongregacionalizmus.

Nech už teda synodálno-presbyterským cirkevným zriadením myslíme čokoľvek, vždy si musíme byť vedomí toho, že tomuto označeniu možno pripisovať i odlišný obsah, a to nielen v domácom prostredí, ako je zrejmé z historického vývinu podstaty tohto pojmu, ale predovšetkým v zahraničí (najmä v inom než nemeckojazyčnom).

Vráťme sa k úryvkom, ktoré som rozoberal na predchádzajúcich stránkach. Väčšina domácich autorov, a to zástancov všetkých vyššie uvedených českých poňatí, však vo svojich textoch zreteľne zdôrazňuje i to, čo v tejto práci nazývam čistým reformovaným cirkevným zriadením a jeho zásadami (Justus Emanuel Szalatnay, Čeněk Dušek, Josef Souček, Rudolf Říčan, Josef Smolík, Pavel Filipi, Ladislav Beneš). Odvažujem sa tvrdiť, že s formálnym a materiálnym princípom čistého reformovaného cirkevného zriadenia by súhlasila väčšina ostatných citovaných autorov, ktorí sa vo svojich textoch sústredili skôr na organizačné než bohoslovecké predpoklady cirkevného zriadenia.

V tomto ohľade by teda „synodálno-presbyterskými“ zásadami mohli byť 1) biblicita cirkevného zriadenia, 2) stanovisko, že vláda nad cirkvou náleží jedine Kristovi samotnému. Tieto zásady sú koniec koncov vyjadrené už v troch zásadách „čáslavského“ cirkevného zriadenia z roku 1873, ale i v preambule platného zriadenia Českobratskej cirkvi evanjelickej (výslovne prinajmenšom formálny princíp: „Za jediné pravidlo víry a života uznáva Boží slovo dosvedčené v Písmach Starého a Nového zákona, jejichž stredem je Boží zjavení v Ježíši Kristu.“).

Konečne obsah čistého reformovaného cirkevného zriadenia – rozhodne netrvám na tomto pracovnom označení – určite nie je cudzí tým evanjelickým (luterským) cirkvám, ktoré prijali synodálno-presbyterské cirkevné zriadenie za svoje, ani cirkvám patriacim do rodiny unionovaných, reformovaných alebo presbyteriánskych cirkví. Preto sa vyslovujem za druhé menované chápanie „synodálno-presbyterských“ zásad.

²²⁶ KOFFEMAN, Leo J., *In Order to Serve*, s. 56–57.

ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮV

Právne predpisy a ich návrhy

Cirkevné zákony reformovanej cirkve (uhorskej), in: BUŠEK, Vratislav, HENDRYCH, Jaroslav, LAŠTOVKA, Karel, MÜLLER, Václav (eds.), *Československé církevní zákony II*, Československý Kompas, Praha, 1931, s. 1008–1143.

Egyházi törvények az Evangéliom Szerint Reformált Magyarországi Keresztyén Egyházban, A Magyarországi Református Egyház Tulajdona, Debrecen, 1882, 108 s.

Návrh církevního zřízení Českobratrské cirkve evangelické v republice Československé, Synodní výbor Českobratrské cirkve evangelické, Praha, [1919], 32 s.

Návrh zřízení cirkve reformované v Rakousku přijatý III. seniorátním konventem obvodu Čáslavského dne 19. a 20. června 1877 v Kolíně držaným, nákladem vlastním, Pardubice, 1877, 71 s.

Řád Cirkve bratrské, in: *Vnitřní předpisy církví a náboženských společností v Československu*, Nekatolické denominace, Horizont, Praha, 1990, s. 237–295.

The Constitution of the Presbyterian Church (U. S. A.), Part II: Book of Order 2015–2017, The Office of the General Assembly, Presbyterian Church (U. S. A.), Louisville, KY, 2015, 345 s.

The Constitution of the Presbyterian Church in the United States of America, Presbyterian Board of Publication and Sabbath-School Work, Philadelphia, 1916, 572 s.

The Constitution of the Presbyterian Church in the United States, Presbyterian Committee of Publication, Richmond, [1861?], 277 s.

Vyznání víry a zřízení Svobodné reformované cirkve, nákladem církevního výboru, Praha, 1904, 26 s.

Patent císařský č. 41/1861 ř. z., jímžto se pořádají záležitosti cirkve evangelické vyznání augšpurského i helvetského, zvláště postavení její dle práva státního v arcivojvodství Salcburském, ve vojvodství Štýrském, ve vojvodství Korutanském a Krajinském, v knížecím hrabství Gorickém a Gradištském, v markrabství Istriánském a městě Terstu i v okršlku Terstském, v knížecím hrabství Tyrolském a Vorarlberském, v království Českém, markrabství Moravském, ve vojvodství Horno- a Dolnoslezském, v královstvích Haličském a Vladimířském a ve vojvodství Osvětímském a Zátorském, ve velkovojsvodství Krakovském a ve vojvodství Bukovinském

Nariadení, vydané od státního ministra, č. 42/1861 ř. z., jímžto se prozatím pořádá vnitřní zřízení evangelické cirkve obojího vyznání v arcivojvodství Rakovském nad Enží a pod Enží, ve vojvodství Salcburském, ve vojvodství Štýrském, ve vojvodství Korutanském a Krajinském, v knížecím hrabství Gorickém a Gradištském, v markrabství Istriánském a městě Terstu i okršlku Terstském, v knížecím hrabství Tyrolském a Vorarlberském, v království Českém, v markrabství Moravském, ve vojvodství Horno- i Dolnoslezském a vojvodství Osvětímském a Zátorském, ve velkovojsvodství Krakovském a ve vojvodství Bukovinském

Oznámení, vydané od ministerium státního č. 15/1866 ř. z., ježto se týče zřízení cirkve evangelické vyznání augšpurského a helvetského v těch zemích, v kterýchž má platnosť patent

císařský, daný dne 8. dubna 1861 (č. 41 zákonníka říšského), a nařízení, vydané od ministerium státního dne 9. dubna 1861 (č. 42 zákonníka říšského)

Nařízení ministeria věcí duchovních a vyučování č. 4/1892 ř. z., o zřízení evangelické církve augšb. a helv. vyznání v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených

Vyhláška Ministerstva školství a národní osvěty č. 64/1922 Sb. z. a n., o novém církevním zřízení Českobratrské církve evangelické v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

Vládní vyhláška č. 155/1931 Sb. z. a n., o novém zřízení Českobratrské církve evangelické

Platné právne predpisy Českobratskej cirkvi evanjelickej sú k dispozícii na nezávislom evanjelicom portáli Evangnet, <<https://perma.cc/369L-YAWD>> (11. 8. 2017).

Platné právne predpisy Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku v slovenskom znení sú k dispozícii na internetových stránkach Reformovanej kresťanskej cirkvi, <<https://perma.cc/7B3T-NS25>> (11. 8. 2017).

Knihy

A Handbook of Councils and Churches, Profiles of Ecumenical Relationships, World Council of Churches, Geneva, 2006, xiv, 624 s., ISBN 2-8254-1480-8.

Agenda Českobratrské církve evangelické I, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, 1983, 210 s.

Agenda čili způsoby církevního přísluhování pro reformované sbory v Čechách a na Moravě dle usnešení III. evang. obecného synodu helv. vyzn. z roku 1877, C. k. evangelická vrchní církevní rada, Vídeň, 1881, vi, 254 s.

BARTH Karl, *Bohoslovecké předpoklady pro výstavbu církve*, Kalich, Praha, 1936, 67 s.

BARTH, Karl, *Church Dogmatics IV/2*, T. & T. Clark, Edinburgh, 1958, 867 s.

BARTH, Karl, *Poznání Boha a služba Bohu podle učení reformace*, Syllabus z 20 přednášek o skotském vyznání z r. 1560, [s. n.], Praha, 1955, 142 s.

BARTH, Karl, *Základy dogmatiky*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1952, 182 s.

BEDNÁŘ, František, *Památník Českobratrské církve evangelické*, Českobratrská církev evangelická a její senioráty a sbory na stezkách minulosti a na prahu přítomnosti, Kalich, Praha, 1924, viii, 479, 1 s.

BERKHOF, Louis, *Systematic Theology*, William B. Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1991, 784 s.

BOHÁČ, Antonín, *Organisace evangelických církví v českých zemích*, Memorandum Synodní rady Českobratrské církve evangelické, Synodní rada českobratrské církve evangelické, Praha, 1946, 31, ii s.

BOHATEC, Josef, *Calvins Lehre von Staat und Kirche mit besonderer Berücksichtigung des Organismusgedankens*, M. und H. Marcus, Breslau, 1937, xviii, 754 s.

BOLERATZKY, Lóránd, *A magyar evangélikus egyház jog alapjai és jogforrásai*, Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1991, 280 s., ISBN 963-04-1538-0.

- BORGDORFF, Peter, *Manual of Christian Reformed Church Government*, Christian Reformed Church in North America, Grand Rapids, MI, 2015, 323 s., ISBN 978-1-59255-792-9.
- BROŽ, Luděk, *Cesta Karla Bartha*, Kalich, Praha, 1988, 320 s.
- CALDERWOOD, David, *The History of the Kirk of Scotland III*, Wodrow Society, Edinburgh, 1843, xxiii, 785 s.
- COERTZEN, Pieter, *Decently and in Order*, A Theological Reflection on the Order for, and the Order in, the Church; Peeters, Leuven, 2004, xv, 297 s., ISBN 90-429-1494-7.
- COCHRANE, Arthur C. (ed.), *Reformed Confessions of the Sixteenth Century*, Westminster John Knox Press, Louisville, KY, 2003, xvii, 336 s., ISBN 0-664-22694-9.
- ČAPEK, Vladimír, *Všeobecné kněžství*, Evangelické dílo, Praha, 1944, 12 s.
- Čtyři vyznání*, Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, Praha, 1951, 412 s.
- DOE, Norman, *Christian Law*, Contemporary Principles, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, 434 s., ISBN 978-1-107-00692-8.
- FEKETE, Károly, *A Heidelbergi Káté magyarázata*, Hálaadásra vezető vigasztalás, 129 kérdés-feleletben; Kálvin Kiadó, Budapest, 2013, 567 s., ISBN 978-963-558-226-6.
- FILIPI, Pavel a kol., *Malá encyklopedie evangelických církví*, Libri, Praha, 2008, 159 s., ISBN 978-80-7277-378-7.
- GÖRÖZDI, Zsolt, *Protestáns egyházértelmezés a reformáció századában a jelentősebb egyházi rendtartásokban*, L'Harmattan, Budapest, 2014, 137 s., ISBN 978-963-236-889-4.
- HÁJEK, Viktor, *Kázeň v Jednote bratrské*, Českobratrský evangelický sbor, Brno, 1934, 179 s.
- Heidelberský katechizmus*, Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku, Komárno, 2014, 65 s., ISBN 978-80-89269-36-5.
- HEYNS, William, GALAMBOS, Zoltán, *Református dogmatika*, Holland-Magyar Református Bizottság, Budapest, 1925, xv, 422 s.
- Historic Principles, Conscience and Church Government*, Adopted by 195th General Assembly (1983), Presbyterian Church (U. S. A.), Louisville, KY, [s. a.], 17 s.
- JANSSEN, Allan J., BROEKE, Leon van den (eds.), *A Collegial Bishop?*, Classis and Presbytery at Issue, William B. Eerdmans, Grand Rapids, MI, 2010, xiv, 160 s., ISBN 978-0-8028-6585-4.
- JANSSEN, Allan, *Constitutional Theology*, Notes on the Book of Church Order of the Reformed Church in America, William B. Eerdmans, Grand Rapids, MI, 2000, 335 s., ISBN 978-0-8028-4882-6.
- KOFFEMAN, Leo J., *In Order to Serve*, LIT Verlag, Wien–Zürich–Berlin–Münster, 2014, xii, 274 s., ISBN 978-3-643-90318-1.
- KOVÁTS, István J., *A református egyházalkotmány alapvető kérdései*, A reform-kérdések, Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1948, 463 s.
- LeROY LONG, Edward, *Patterns of Polity*, Varieties of Church Governance, Pilgrim Press, Cleveland, OH, 2001, 163 s., ISBN 0-8298-1444-2.

- LYALL, Francis, *Church and State in Scotland*, Developing Law, Routledge, London–New York, 2016, 240 s., ISBN 978-1-4094-5064-1.
- MACPHERSON, John, *Presbyterianism*, T. & T. Clark, Edinburgh, 1883, 186 s.
- Na cestě k jednotě*, Leuenbergské dokumenty, Sít', Praha, 1996, 71 s.
- Památník farního sboru Českobratrské církve evangelické ve Velimi (1783–2003)*, Sdružení Českobratrské evangelické mládeže, Velim, 2003, 104 s.
- PETRÍK, Borislav (ed.), *Evanjelická encyklopédia Slovenska*, BoPo, Bratislava, 2001, 448 s., ISBN 80-968671-4-8.
- Report of Proceedings of the First General Presbyterian Council Convened at Edinburgh, July 1877*, With Relative Documents Bearing on the Affairs of the Council, and the State of Presbyterian Churches Throughout the World; T. and T. Constable, Edinburgh, 1877, viii, 382 s.
- RÉVÉSZ, Imre, *Vallomások*, Teológiai önéletrajz és válogatott kiadatlan kéziratok 1944–1949, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990, 158 s., ISBN 963-300-372-5.
- RIEKER, Karl, *Grundsätze reformierter Kirchenverfassung*, Hirschfeld, Leipzig, 1899, vii, 208 s.
- SEBESTYÉN, Jenő, *Református dogmatika*, Iránytű, Budapest, 1994, 597 s., ISBN 963-8306-02-5.
- SCHAFF, Philip (ed.), *The Creeds of Christendom III*, With a History and Critical Notes, Harper, New York, 1877, vii, 880, 6 s.
- SOMOGYI, Alfréd, *Az egyházjog isteni többlete*, Calvin János Teológiai Akadémia, Komárom [Komárno], 2016, 351 s., ISBN 978-80-968727-7-0.
- The Principles of Canon Law Common to the Churches of the Anglican Communion*, Anglican Communion Legal Advisers Network, London, 2008, 128 s., ISBN 978-0-9558261-3-9.
- The Subordinate Standards, and Other Authoritative Documents of the Free Church of Scotland*, T. Nelson and Sons, Edinburgh, [1858?], xv, 424 s.
- TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, Leges, Praha, 2016, 422 s., ISBN 978-80-7502-192-2.
- TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, Grada, Praha, 2011, 147 s., ISBN 978-80-247-3614-3.
- TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, Jan Krigl, Praha, 1997, 331 s., ISBN 80-902045-2-X.
- Ustavující generální sněm Českobratrské církve evangelické*, konaný v Praze dne 17. a 18. prosince 1918, Synodní výbor Českobratrské církve evangelické, Praha, 1919, 59 s.
- WIERER, Rudolf, *Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.*, Orbis, Praha–Brno, 1935, 106 s.
- Zásady českobratrské církve evangelické*, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, 1946, 68 s.
- Zásady českobratrské církve evangelické*, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, 1968, 101 s.

Zpráva o prvním reformovaném presbyteriánském koncilu, zasedávším v Edinburce od 3. do 10. července r. 1877, Reformovaná církev v Čechách a na Moravě, Pardubice, 1877, 24 s.

Články, kapitoly v kolektivních monografiích, příspěvky v zborníkoch, heslá v encyklopédiách apod.

Agendní direktiv čili Návod k vysluhování služebností církevních, in: *Císařský patent z 8. dubna 1861...*, Seniorátní výbor, Krabčice, 1884, s. 81–88.

BENEŠ, Ladislav, *Presbyterně-synodní zřízení*, in: *Český bratr* č. 6/1997, Kalich, Praha, s. 4.

Český návrh padl!, in: *Jednota* č. 10/1889, Čeněk Dušek, Kolín, s. 145–146.

Český superint. konvent, in: *Jednota* č. 11/1888, Čeněk Dušek, Kolín, s. 175.

FAZAKAS, Sándor, *Demokrácia vagy zsinat-presbiteri rendszer?*, in: *Confessio* č. 3/2007, Kálvin Kiadó, Budapest, s. 29–40.

FILIPÍ, Pavel, „*Vidělo se Duchu svatému i nám*“, Co znamená princip presbyterně-synodní?, in: *Český bratr* č. 7/1994, Kalich, Praha, s. 4.

FILIPÍ, Pavel, *Evangelická identita*, in: MACEK, Ondřej (ed.), *Zpytování*, Studie a eseje k evangelické identitě, Zdeněk Susa, Středokluky, 2007, s. 61–70, ISBN 978-80-86057-46-0.

HÁJEK, Viktor, *Před synodem*, in: *Český bratr* č. 1/1963, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, s. 2–4.

HÁJEK, Viktor, *Před XV. synodem*, in: *Český bratr* č. 1/1966, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, s. 3–4.

HECKEL, Martin, *Kirchenreformfragen im Verfassungssystem*, Zur Befristung von Leitungsgremien in einer lutherischen Landeskirche, in: *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht* č. 40–3/1995, Mohr Siebeck, Tübingen, s. 280–319.

HILL, Mark, DOE, Norman, *Principles of Christian Law*, in: *Ecclesiastical Law Journal* č. 2/2017, Cambridge University Press, Cambridge, s. 138–155.

HREJSA, Ferdinand, *100 let od narození Čenka Duška*, in: *Kostnické jiskry* č. 20/1943, Kostnická jednota, Praha, s. 115–116.

HREJSA, Ferdinand, *100 let od narození Čenka Duška*, in: *Kostnické jiskry* č. 21/1943, Kostnická jednota, Praha, s. 123–124.

HREJSA, Ferdinand, *L. B. Kašpar*, in: *Český bratr* č. 5/1937, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 102–105.

Instalace nově zvolených členů synodní rady, in: *Český bratr* č. 7/1933, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 171.

JESCHKE, Josef Bohuslav, *Význam konfesí*, in: *Kostnické jiskry* č. 8/1975, Kostnická jednota, Praha, s. 1–2.

Kdo zašantročil našim otcům právo na obnovení staré české církve?, in: *Hlasy ze Siona* č. 24/1904, František Hoblík, Pardubice, s. 191–194.

KOLÁŘ, Ondřej, *Reformovaná identita*, in: MACEK, Ondřej (ed.), *Zpytování*, Studie a eseje k evangelické identitě, Zdeněk Susa, Středokluky, 2007, s. 137–143, ISBN 978-80-86057-46-0.

- KOVÁTS, István J., *A tiszta református egyházalkotmány fontossága és ismertető jegyei*, in: *Emlékkönyv Szentpéteri Kun Béla hetvenedik születésnapjára*, Debrecen sz. kir. város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda-Vállalata, Debrecen, 1946, s. 278–292.
- Lék nebo kliš?*, in: *Hlasy ze Siona* č. 22/1877, Richard Novák, Choceň, s. 169.
- MAMULA, Jan, *Potřebuje synod svátostný prostor?*, in: *Český bratr* č. 8/2008, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 10.
- MAMULA, Jan, *Sto osmdesát stran úředního textu*, in: *Český bratr* č. 7/2008, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 2.
- MAMULA, Jan, *Synod, svátek presbyterní demokracie*, in: *Český bratr* č. 16/2007, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 10.
- MEDEK, Rudolf, *Životní dílo Karla Eduarda Lányho*, in: *Český bratr* č. 11/1938, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 247–251.
- MEHLHAUSEN, Joachim, *Presbyterial-synodale Kirchenverfassung*, in: MÜLLER, Gerhard (ed.), *Theologische Realenzyklopädie XXVII*, De Gruyter, Berlin–New York, 1997, s. 331–340, ISBN 3-11-002218-4.
- MEHLHAUSEN, Joachim, *Schrift und Bekenntnis*, in: RAU, Gerhard, REUTER, Hans-Richard, SCHLAICH, Klaus (eds.), *Das Recht der Kirche I*, Zur Theorie des Kirchenrechts, Kaiser, Gütersloh, 1997, s. 417–447, ISBN 978-3-579-02018-1.
- Minulý rok*, in: *Hlasy ze Siona* č. 1/1867, Heřman z Tardy, Hořátev, s. 1–4.
- Náš třetí synod*, in: *Hlasy ze Siona* č. 24/1877, Richard Novák, Choceň, s. 194.
- Návrhy na změnu nynějšího církevního zřízení*, dodané dne 1. února 1863 seniornímu výboru obvodu pražského pro nejbližší příští seniorní konvent, Vyňato z protokolů o IX. a X. sezení evangelického presbyterstva h. v. Krábšického, konaném dne 15. a dne 30. prosince 1862, in: *Hlasy ze Siona* č. [3]/1863, Václav Šubert, Praha, s. 36–42.
- NEŠPOR, Pavel, *Čeněk Dušek jako publicista a církevní vůdce*, in: *Český bratr* č. 4/1933, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 92–94.
- Orgánové církevní správy*, in: *Hlasy ze Siona* č. 30/1862, Václav Šubert, Praha, s. 326–327.
- Pátý generální synod*, in: *Evanjelické listy* č. 10/1889, Ludvík Bohumil Kašpar, Praha, s. 201–202.
- Pátý konvent ref. superintendentí české*, in: *Hlasy ze Siona* č. 24/1877, Richard Novák, Choceň, s. 190–193.
- Pátý synod církve reformované*, in: *Hlasy ze Siona* č. 20/1889, František Hoblík, Pardubice, s. 161–169.
- Pracovní konference presbyterů seniorátu poličského*, in: *Český bratr* č. 7–8/1936, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 164.
- Prohlášení 33. konventu Ústeckého seniorátu*, in: *Český bratr* č. 5/2014, Českobratrská církev evangelická, Praha, s. 32–33.
- Předloha pro III. konvent reformované superintendentí České*, držeti se mající v Praze dne 5. a následujících dnů měsíce dubna léta Páně 1870, in: *Hlasy ze Siona* č. 7/1870, Bedřich Fleischer, Mělnické Vtelno, s. 57–58.

- PŘIBYL, Stanislav, *Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva*, in: PŘIBYL, Stanislav, *Církevněprávní studie*, L. Marek, Chomutov, 2012, s. 192–206, ISBN 978-80-87127-44-5.
- RÉVÉSZ, Imre, *Presbiteri rendszerű-e a magyar református egyház?*, in: *Confessio* č. 3/2007, Kálvin Kiadó, Budapest, s. 18–29.
- Revise církevního zřízení*, in: *Jednota* č. 2/1886, Čeněk Dušek, Kolín, s. 23–24.
- RODR, Miroslav, *Budeme mít nové církevní zřízení?*, in: *Český bratr* č. 9/1969, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, s. 135–138.
- ŘÍČAN, Rudolf, *K čtyřstému výročí Francouzské konfese*, in: *Křesťanská revue*, Kostnická jednota, Praha, 1959, s. 281–286.
- SLÁMA, Vlastimil, *O jednom nedostatku presbyterně synodního zřízení*, Příspěvek k diskusi, in: *Český bratr* č. 8/1965, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, s. 116–117.
- Služba žen v církvi*, in: *Křesťanská revue*, Kostnická jednota, Praha, 1950, s. 287–295.
- SMETANA, Pavel, *Nové církevní zřízení – výraz obnovy církve?*, in: *Český bratr* č. 16/1998, Kalich, Praha, s. 4.
- SMOLÍK, Josef, *Odluka, presbyterianismus, nové formy*, in: *Kostnické jiskry* č. 43/1968, Kostnická jednota, Praha, s. 3.
- SMOLÍK, Josef, *Vznik a podstata presbyterně synodního zřízení*, in: *Kostnické jiskry* č. 9/1953, Kostnická jednota, Praha, s. 2.
- SOMOGYI, Alfréd, *Az önálló egyháztagság, a választójogúság és a választási névjegyzék egyházi jogi összefüggéseinek vizsgálata a Szlovákiai Református Keresztények egyház 2007-ben érvényes jogrendjében*, in: *Studia Caroliensia* č. 3/2007, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, s. 143–161.
- SOUČEK, Josef Bohumil, *Podstata a poslání církve*, Smysl preambule nového církevního zřízení, in: *Český bratr* č. 2/1954, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, s. 21–28.
- SOUČEK, Josef, *O Českobratrské církvi evangelické*, Proslov, jež měl synodní senior dr. Josef Souček v pražském rozhlase dne 3. prosince 1935; in: *Český bratr* č. 1/1936, Synodní rada Českobratrské církve evangelické, Praha, s. 2–3.
- SZABÓ, István, *Does the Hungarian Reformed Church Have a Presbyterian System?*, in: VISCHER, Lukas (ed.), *The Ministry of the Elders in the Reformed Churches*, Evangelische Arbeitsstelle Oekumene Schweiz, Berne, 1992, s. 173–185.
- Šestý konvent ref. superintendenci české*, in: *Hlasy ze Siona* č. 24/1881, František Hoblík, Pardubice, s. 201–211.
- Teologické prohlášení k přítomné situaci Německé evangelické církve*, Barmen 31. května 1934, in: *Křesťanská revue*, Kostnická jednota, Praha, 1984, s. 111–112.
- TRETERA, Jiří Rajmund, *Jsou naši duchovní jen kazateli?*, Příspěvek k rozhovoru nad návrhem nového církevního zřízení, in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Církve a právo – Miscellanea*, Leges, Praha, 2015, s. 25–27, ISBN 978-80-7502-079-6, původně in: *Český bratr* č. 2/1971, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, s. 26–28.
- TRETERA, Jiří Rajmund, *Nekatolická církevní společenství v Československu (1918–1988)*, in: TRETERA, Jiří Rajmund, *Církve a právo – Miscellanea*, Leges, Praha, 2015, s. 53–82, ISBN 978-80-7502-079-6.

Třetí konvent ref. seniorátu Čáslavského, in: Hlasy ze Siona č. 12/1877, Richard Novák, Choceň, s. 89–91.

Třetí konvent ref. seniorátu Čáslavského, in: Hlasy ze Siona č. 13/1877, Richard Novák, Choceň, s. 100–101.

Vady stávajícího zřízení, Přehmaty v seniorátu, in: Jednota č. 6/1888, Čeněk Dušek, Kolín, s. 81–85.

WEERDA, Jan, *Presbyterialverfassung*, in: BRUNOTTE, Heinz, WEBER, Otto (eds.), *Evangelisches Kirchenlexikon P–Z*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1961, stĺpce 304–309.

Internetové stránky

Internetové stránky Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku, <<https://perma.cc/7B3T-NS25>> (11. 8. 2017).

Internetové stránky Svetového zväzu reformovaných cirkví, <<https://perma.cc/UL5X-2WZB>> (11. 8. 2017).

Internetové stránky Svetovej rady cirkví, <<https://perma.cc/45FM-HEL5>> (25. 8. 2017).

Internetové stránky Svetovej rady cirkví, <<https://perma.cc/Q2ZA-5HFD>> (25. 8. 2017).

Nezávislý evanjelický portál Evangnet, <<https://perma.cc/369L-YAWD>> (11. 8. 2017).

Archívne pramene

Ústredný archív Českobratskej cirkvi evanjelickej v Prahe, f. Česká superintendencia h. v.,

- balík č. 68, sign. Konventy seniorátní 1873. Protokol z 2. zasadnutia II. konventu Čáslavského seniorátu h. v., ktoré sa konalo dňa 15. mája 1873 v Čáslavi.
- balík č. 73. Protokol z 12. zasadnutia VI. konventu Českej superintencie h. v., ktoré sa konalo dňa 8. decembra 1881 v Prahe.
- balík č. 73. Zriadenie reformovanej cirkvi.

RESUMÉ A KLÚČOVÉ SLOVÁ

Princípy synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia

Práca postihuje princípy synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia, na ktoré sa vo svojich cirkevných zriadeniach odvolávajú napr. Českobratská cirkev evanjelická či Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku. Autor upozorňuje na význam zásad cirkevného zriadenia v cirkevnom živote, pričom poukazuje i na ich občasnú nedostatočnú reflexiu. V tejto súvislosti sa venuje zavedeniu vodcovského princípu v nemeckej evanjelickej cirkvi v 30. rokoch 20. storočia. Na druhej strane vyzdvihuje príklady cirkví, ktoré dokázali princípy svojho zriadenia jasne sformulovať a niektoré z nich dokonca i vteliť do svojich cirkevnoprávných predpisov.

Autor sa ďalej venuje vyjasneniu základnej terminológie, ktorú používa, pričom sa zameriava na význam označení protestantských cirkví v rôznych jazykoch. Zaoberá sa rozdelením cirkví do rodín podľa kategorizácie, ktorú používa Svetová rada cirkví, pričom zvláštnu pozornosť venuje rodine unionovaných cirkví. Popisuje päť typov týchto cirkví, pričom sa zamýšľa nad nutnosťou zavedenia ďalšieho, šiesteho typu. Ďalej sa venuje základnej charakteristike reformovaných, presbyteriánskych a evanjelických (luterských) cirkví.

Nasledujúca časť práce je venovaná popisu princípov čistého reformovaného cirkevného zriadenia, ako ich v roku 1899 definoval nemecký právnik Karl Rieker. Autor analyzuje formálny i materiálny princíp čistého reformovaného cirkevného zriadenia a venuje sa i realizácii týchto princípov v cirkevnom práve. Obsahom formálneho princípu je biblicita cirkevného zriadenia. Obsahom materiálneho princípu je v pozitívnom vymedzení výlučné panstvo Krista nad cirkvou, v negatívnom vymedzení odstránenie prvkov ľudskej vlády v cirkvi.

V poslednej časti práce sa autor venuje pojmu synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia. Po popise obvyklého významu tohto termínu v zahraničnej literatúre analyzuje výňatky z článkov publikovaných v českých cirkevných časopisoch, ktoré tento pojem vysvetľujú, pričom mapuje obdobie od vydania Protestantského patentu v roku 1861 až do súčasnosti. Autor sa snaží postihnúť vývoj v chápaní podstaty pojmu synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia v tomto období. Upozorňuje na vplyvy zahraničných presbyteriánskych cirkví na chápanie synodálno-presbyterského cirkevného zriadenia v českom prostredí. Popisuje prevládajúce chápanie synodálno-presbyterských zásad

v Českobratskej cirkvi evanjelickej, pričom upozorňuje na úskalia tohto poňatia. Autor sa prikláňa skôr k poňatiu Karla Riekera, ktoré považuje za zlučiteľné s chápaním väčšiny unionovaných, reformovaných i evanjelických (luterských) cirkví, Českobratskú cirkev evanjelickú nevynímajúc.

Kľúčové slová: cirkevné právo, protestantizmus

The Principles of Synodical-Presbyterial Church Government

This work reflects the principles of the synodical-presbyterial church government, which are referred to in the church constitutions of the Evangelical Church of Czech Brethren and the Reformed Christian Church in Slovakia. The author draws attention to the importance of the principles of church polity in ecclesial life, pointing to their occasional inadequate reflection. In this context, the author points out the introduction of the Führerprinzip in the German Evangelical Church in the 1930s. In addition, he highlights examples of churches that have been able to clearly formulate the principles of church polity, and some of them have even incorporated them into their church law.

The author goes on to clarify the basic terminology used in his work, focusing on the naming of Protestant churches in different languages. He deals with the division of churches into families according to the categorization used by the World Council of Churches, paying special attention to the family of United and Uniting churches. He describes five types of these churches, and considering the need to introduce another, a sixth type of United and Uniting churches. Next, he deals with the basic characteristics of Reformed, Presbyterian and Evangelical Lutheran churches.

The following part is devoted to the description of the principles of the pure Reformed church polity, as defined by German lawyer Karl Rieker in 1899. The author analyses the formal and material principle of the pure Reformed church polity and also deals with the realization of these principles in church law. The content of the formal principle is the biblicality of church polity. The material principle says, in the positive definition, the exclusive dominion of Christ over the Church, and in the negative definition, the removal of elements of human government in the church.

In the last part of the thesis, the author deals with the term synodical-presbyterial church government. After describing the usual meaning of this term in foreign literature, he analyses excerpts from Czech church journals that explain this term, from the publication

of the Protestant Patent in 1861 to the present. The author intends to explain the development of understanding of the synodical-presbyterial church government in this period. He points out the influence of foreign Presbyterian churches on the understanding of the synodical-presbyterial church government in the Czech culture. He describes the predominant understanding of synodical-presbyterial principles in the Evangelical Church of Czech Brethren, highlighting the perils of this concept. The author is more inclined towards the concept of Karl Rieker, which he considers to be compatible with most of the United and Uniting, Reformed and Evangelical Lutheran churches, including the Evangelical Church of Czech Brethren.

Keywords: church law, Protestantism